

Radmila Kutsulovska

Viktoriya Sotiroska

Vladimir Grnçarevski

HUKUK VE DEVLET DÜZENLEMESİ

1. SINIFLARA YÖNELİK
mesleki eğitim için

HUKUK VE DEVLET DÜZENLEMESİ

1. Sınıflara yönelik
mesleki eğitim için

Üsküp, 2022

Yazarlar:

Radmila Kutsulovska, SEPUGS "Vasil Antevski-Dren", Üsküp
Viktoriya Sotiroska, SEPUGS "Vasil Antevski-Dren", Üsküp
Vladimir Grnçarevski, emekli öğretmen

Yorumcular:

Prof. Yadranka Dabovik - Anastasovska, Hukuk Fakültesi - Üsküp
Yagniya Angelovska, SUGS "Arseni Yovkov", Üsküp.
Lence Kuzmanova, SEPUGS "Vasil Antevski-Dren", Üsküp

Orijinal baskının başlığı:

**ПРАВО И ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ
ЗА ПРВА ГОДИНА
на средното стручно образование**
Радмила Куцуловска
Викторија Сотироска
Владимир Грнчаревски

Yayımcı: **Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı**
"Az.Kiril ve Metodiy" Sok.no. 54, 1000 Üsküp

Maqedonca'dan Türkçe'ye çeviri:
Müşeref Kasım

Mesleki redaksiyon:
Doç Dr Aybeyan Selim

Lektör:
Ahmetnafi İbrahim

Grafik ve teknik tasarım:
Leon Jingo
Evgeniya Pavlova

Başım yeri ve yılı: Üsküp, 2022

Bilgisayar düzenlemesi:
Viktoriya Sotiroska, Radmila Kutsulovska
Sitografika-Üsküp

Milli Komisyonu tarafından kabul edilen, 16.03.2020 tarihli ve 26-522/1 numaralı karar ile Ders Kitapları, İktisat-hukuk ve ticaret meslek liseleri 1. sınıflar için HUKUK VE DEVLET DÜZENLEMESİ konulu bu ders kitabının onaylanması ve İktisat Teknisyeni, Hukuk Teknisyeni ve İşletmeci profillerine uygun olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

34:321.728(497.7)(075.3)

KUTSULOVSKA, Radmila

Hukuk ve devlet düzenlemesi [Elektronik kaynak] : 1. Sınıflara yönelik mesleki eğitim için / Radmila Kutsulovska, Viktoria Sotiroska, Vladimir Grnçarevski ; [makedonca dan Türkçe'ye çeviri Müşeref Kasım]. - Текст во PDF формат, содржи 198 стр., илустр. - Üsküp : Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, 20022

Начин на пристапување (URL):

https://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/Pravoidrzavnoureduvanje_1_turski.pdf.

- Превод на делото: Право и државно уредување за прва година на средното стручно образование / Радмила Куцуловска, Викторија Сотироска, Владимир Грнчаревски. - Наслов преземен од екран. - Фусноти кон текстот. - Речник: стр.189-193. -

Библиографија: стр. 194-196

ISBN 978-608-273-052-3

1. Sotiroska, Sotiroska [автор] 2. Grnçarevski, Vladimir [автор]
а) Македонија -- Право -- Државно уредување -- Учебници за средно образование

COBISS.MK-ID 57951237

ÖNSÖZ

“Hukuk ve Devlet Düzenlenmesi” ders kitabı, iktisat- hukuk ve ticari mesleki liselerdeki eğitimin birinci sınıf öğrencilerine yönelik, ekonomi teknisyeni, hukuk teknisyeni ve işletme yönetimi eğitim profillerine yönelik olarak hazırlanmıştır. “Hukuk ve Devlet Düzenlenmesi ” konulu ders kitabı, Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile Mesleki Eğitim ve Öğretim Merkezi’nden alınan yeni müfredata uygundur.

Ders kitabı, pedagojik ve bilimsel olmak üzere iki unsurun karşılanmasına izin veriyor.

Pedagojik olarak, öğrencilerin hukuk alanında uzmanlaşmada mümkün olan en iyi sonuçları elde etmelerini sağlar ve ortaöğrenim meslek okullarından gelen öğrencilerin toplumda aktif olarak yer almalarını sağlayan uygulamalı bir hukuk eğitimi verir.

Bilimsel olarak, öğrencilerin teorik eğitim almalarını ve konunun anlamı ve rolü hakkında daha geniş bir bilgi edinmelerini sağlar.

Ders kitabının giriş bölümü, devletin ve hukukun tarihsel gelişimi ve kavramsal tanımı hakkında temel bilgilerden oluşur.

Ders kitabının “DEVLET” başlıklı birinci bölümü, devlet ve hukuka ilişkin genel öğretilere atıfta bulunan, devletin esas unsurlarını, devlet organizasyonel yapısını ve devletin biçimlerini belirleyen müfredatla ilgili içeriklerden oluşmaktadır.

İkinci kısım olan “HUKUK” bölümünde, demokratik toplumlarda temel olarak hukuka ilişkin içerik yer almaktadır. Bu bölüm öğrencilere sosyal ve hukuki normların temel unsurlarına ve bunların hukuk düzeni ile ilişkisine, hukuk fiillerinin kavramsal tanımına, hukuki ilişkilere, hukukun konularına, pozitif hukuka, hukukun üstünlüğüne ve hukukun bütünlüğüne ilişkin temel bir giriş sağlar.

Ders kitabının yazarları, toplumda daha iyi anlaşılmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmak için bu konuları öğrencilere yaklaştırmaya çalışmıştır. Ders kitabı, düşünme yoluyla aşamalı öğrenmeyi sağlar. Kitap, öğrencileri düşünmeye ve kendi görüş ve düşüncelerini ifade etmeye teşvik eden resimlemeler, pratik örnekler, araştırma faaliyetleri, sorular, alıştırmalar ve ödevlerle doludur.

İÇERİK

GİRİŞ	9
I. DEVLET VE HUKUK HAKKINDA GENEL ÖĞRENME	11
1. HUKUKUN TEMEL KAVRAMI VE YÖNTEMİ	11
1.1 HUKUKUN TEMEL KAVRAMI VE KONUSU	11
1.2 HUKUK BİLİMİNİN KAVRAMI VE BÖLÜMÜ	14
1.3 HUKUKUN TEMEL YÖNTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ	16
2. DEVLET İLE HUKUKUN KURULUŞ VE KAVRAMI	20
2.1 VATANSIZ SOSYAL TOPLULUKLAR - VATANSIZ TOPLULUKLAR	20
2.2 DEVLET KURULUŞ TEORİLERİ	24
2.3 DEVLET VE HUKUK KAVRAMI	28
2.4 HUKUKİ DEĞER KAVRAMI	29
2.4.1 ADALET	29
2.4.2 HAKKANİYET	31
2.5 DEVLET İLE HUKUK ARASINDAKİ KARŞILIKLI İLİŞKİ	33
BÖLÜM BİR DEVLET	37
II. DEVLET UNSURLARI VE DEVLET ORGANİZASYONU	39
1.DEVLETİN UNSURLARI	39
1.1. DEVLETİN ESAS UNSUR KAVRAMI	39
1.2. DEVLETİN ESAS UNSURU OLARAK BÖLGE	41
1.3 DEVLETİN ESAS UNSURU OLARAK NÜFUS	45
1.4. DEVLET ESAS UNSURU OLARAK KAMU OTORİTELERİ	49
2. DEVLET ORGANİZASYONU VE DEVLET KURULUŞ TÜRLERİ (KAMU DEVLET KURUMLARI)	52
2.1 DEVLET TANIMI VE DEVLET ORGANI (KAMU DEVLET KURUMLARI)	52
2.2 DEVLET KURULUŞLARININ TÜRLERİ (KAMU DEVLET KURUMLARI) VE YETKİLERİ	53
2.3 MERKEZİ VE MERKEZİ OLMAYAN ORGANLAR	54
2.4. YASAMA YETKİSİNİN ORGANLARI	54
2.5. SİYASİ YETKİ YÜRÜTME ORGANLARI	55
2.5.1. DEVLET BAŞKANI	55
2.5.2. HÜKÜMET	56
2.6. YARGI KURULUŞLARI	56

2.7. DEVLET MERCİLERİNİN SINIFLANDIRILMASI (KAMU DEVLET KURUMLARI) FAALİYET TÜRÜ VE YÜRÜTME ŞEKLİNE GÖRE AKTİVİTELER	57
2.7.1. SİLAHLI VE SİVİL DEVLET MERCİLERİ	57
2.7.2. KARAR ALMA VE YÜRÜTME ORGANLAR	58
2.7.3. BİREYSEL VE KOLEKTİF KURULUŞLAR	59
III. DEVLETİN ŞEKİLLERİ	64
1. YÖNETİM ŞEKLİNE GÖRE DEVLETLER	64
1.1. YÖNETİM ŞEKLİ KAVRAMI	64
1.2. MONARŞİ	65
1.3 CUMHURİYET	67
2. SİYASİ SİSTEME GÖRE DEVLETLER (KAMU YÖNETİMLERİNİN YÜRÜTME ŞEKLİ)	71
2.1. SİYASİ SİSTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ	71
2.2. DEMOKRATİK OLMAYAN SİYASİ SİSTEMLERİN TANIMI VE TÜRLERİ	72
2.3. DEMOKRATİK SİYASİ SİSTEM TANIMI VE TÜRLERİ	74
2.3.1. DOLAYLI (TEMSİLİ) DEMOKRASİ	76
2.3.2. DOĞRUDAN DEMOKRASİ	79
3. DEVLET TEŞKİLATLANMASINA GÖRE ÜLKELER	83
3.1. DEVLET TEŞKİLATININ KAVRAMI VE TÜRLERİ	83
3.2. TEK (ÜNİTER) DEVLET	83
3.3. KARMAŞIK DEVLET	86
3.3.1. FEDERASYON (federal devlet)	86
3.3.2. KONFEDERASYON (devletler birliği)	87
3.3.3. BİRLİK	88
İKİNCİ BÖLÜM - HUKUK	
IV. HUKUK DÜZENİ	93
1. SOSYAL NORMLAR	93
1.1 SOSYAL NORMLAR KAVRAMI	93
1.2. SOSYAL NORM TÜRLERİ	97
1.2.1 Örf ve Adet	97
1.2.2. AHLAK	99
1.2.3. DİNİ NORMLAR	100
1.2.4. HUKUK NORMU	101
1.3. ÖRF, AHLAK VE HUKUK NORMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	103

2. HUKUK DÜZENİ	105
2.1. HUKUKİ DÜZEN KAVRAMI	105
2.2. HUKUKİ DÜZENİN UNSURLARI	105
3. YASAL NORM	107
3.1. HUKUKİ NORM KAVRAMI	107
3.2. HUKUKİ NORMUN UNSURLARI	108
3.2.1. HİPOTEZ (Varsayım)	108
3.2.2. EĞİLİM	109
3.2.3. YAPTIRIM	109
3.3. HUKUKİ NORM TÜRLERİ	113
3.3.1. DÜZENLEYİCİ, YASAKLAYICI, YETKİLİ HUKUKİ NORMLAR	113
3.3.2. GENEL VE BİREYSEL HUKUKİ NORMLAR	116
3.3.3. ZORUNLU, EMREDİCİ, ALTERNATİF HUKUKİ NORMLAR	117
4. HUKUK KAYNAKLARI	122
4.1. HUKUK KAYNAKLARININ KAVRAMI	122
4.2. HUKUK KAYNAKLARININ TÜRLERİ	122
5. YASAL İŞLEM	124
5.1. YASAL İŞLEMLERİN KAVRAMI VE UNSURLARI	124
5.2. YASAL İŞLEM TÜRLERİ	126
5.3. TEMEL YASAL İŞLEMLER	128
5.3.1. ANAYASA	128
5.3.2. KANUN	130
5.3.3. YÖNETMELİK GENEL YASAL İŞLEMLER	133
5.4. BİREYSEL YASAL İŞLEMLER	135
5.4.1. İDARİ İŞLEM	135
5.4.2. ADLİ İŞLEM	138
5.4.3. HUKUKİ İŞLEMLER	141
V. HUKUKİ İLİŞKİ	146
1. HUKUKİ İLİŞKİ KAVRAMI VE UNSURLARI	146
1.1 HUKUKİ İLİŞKİ KAVRAMI	146
1.2. HUKUKİ İLİŞKİ UNSURLARI	148

1.2.1 YASAL OTORİTE (HUKUK)	148
1.2.2. YASAL ZORUNLULUK (YÜKÜMLÜLÜK)	150
1.2.3. HUKUKİ İLİŞKİNİN AMACI	151
1.2.4. HUKUKİ İLİŞKİ KONUSU	154
2. YASAL OLGULAR	156
2.1. HUKUKİ OLGU KAVRAMI	156
2.2. HUKUKİ OLGU TÜRLERİ	156
3. HUKUK KONULARI	159
3.1. HUKUK KONULARININ KAVRAMI VE TÜRLERİ	159
3.1.1 HUKUK KONUSU OLARAK GERÇEK KİŞİ	159
3.1.2. HUKUK KONUSU OLARAK TÜZEL KİŞİLİK	165
4. TEMSİL	170
4.1 TEMSİL KAVRAMI VE TÜRLERİ	170
4.1.1 HUKUKİ SAVUNMA (TEMSİL HAKKI)	170
4.1.2. SÖZLEŞMEYE DAYALI TEMSİL	171
VI. POZİTİF HUKUK VE HUKUKUN UYGULANMASI	176
1. YASANIN UYGULANMASI	176
1.1 POZİTİF HUKUK KAVRAMI	176
1.2. HUKUKİ NORMLARIN GEÇERLİLİĞİ	177
1.3. YASAL GÜÇ	179
1.4. ANAYASAYA UYGUNLUK VE KANUNILIK	181
1.5. YASADIŞILIK	182
1.6. GEÇERLİLİK, KATİYET, UYGULANABİLİRLİK	184
2. HUKUKİ DEVLET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ	186
2.1. HUKUKİ DEVLET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ KAVRAMI	186
KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ	189
kaynakça	194

GİRİŞ

I. DEVLET VE HUKUK HAKKINDA GENEL ÖĞRENME

Bu bölümü okuduktan sonra, şunları yapabilmelisiniz: Hukukun temel unsurları konusunu tanımlayabilir, hukuk bilimleri terimini tanımlayabilir, hukuk bilimlerinin ayrışmasını açıklayabilir, hukukun temel unsurlarının yöntemlerini açıklayabilir, tarihsel evrimi ve sosyal düzeni orijinal haliyle açıklayabilir. iktidara özel bir vurgu ile topluluk, devlet ve hukukun ortaya çıkışını tanımlamak, devlet ve vatansız topluluğu karşılaştırmak, devlet ve hukuk terimlerini tanımlamak, devlet ve hukukun karşılıklı ilişkisini açıklamak, hukuk ve adaleti yasal değerler olarak tanımlamak.

1. HUKUKUN TEMEL KAVRAMI VE YÖNTEMİ

1.1 HUKUKUN TEMEL KAVRAMI VE KONUSU

Herhangi bir bilimin incelenmesi, onun konusunun incelenmesi anlamına gelir ve bilimin incelediği, izlediği ve açıkladığı meseledir.

Bilimlerin genel bölüşmesine göre, bilimsel bir disiplin olarak hukukun temel unsurlarının, çıkarları toplum ve onun gelişimi olan sosyal bilimler grubuna aittir. **Ayrı ve bağımsız olarak, hukuk bilimi olarak hukukun temelunsurları, kendi çalışma konusuna, devlete ve hukuka sahiptir.**

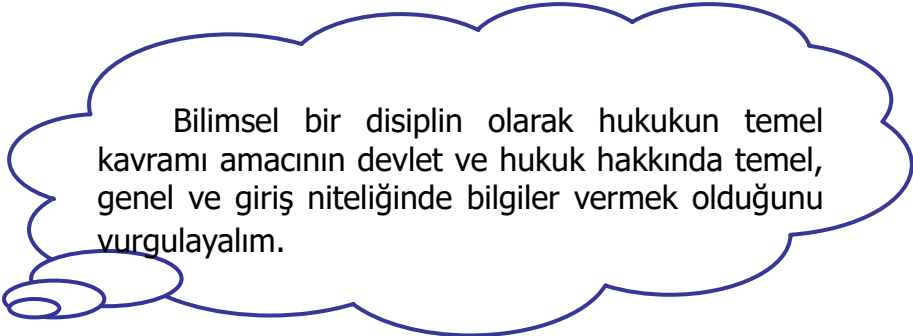
Resim 1 : Hukukun temel kavramı

Teorik anlamda, devlet ve hukukun birlikte okutulmasına gerekip gerekmediğine dair birkaç değerlendirme vardır. Bu, bir bilim olarak hukuk okuyan bilimlerden önce var olan felsefenin incelenmesinin konusunda devletin sorunları olduğu iddialarından kaynaklanmaktadır. Ancak, önceki değerlendirmelerden bağımsız olarak, bilimsel bir disiplin olarak hukukun temel unsurları, aralarında sayısız bağlantı ve karşılıklı etki bulunan sosyal fenomenler olarak devlet ve hukuka ilişkin temel ve giriş niteliğindeki teorik bilgileri inceler.

Daha spesifik olarak, hukukun temel unsurları konusunu incelemenin amacı, hukuk normu, hukuki işlem, tüzel kişilikler, hukuki ilişki ve daha fazlası gibi temel hukuk kavramları hakkında genel bilgi edinmektir. Aslında hukukun temel unsurları konusunu inceleyerek hukuk alfabetisini benimsiyoruz. Bu bilgi, hukukun varlıkların pratikte uygulanması için olduğu kadar, hukukun insan varoluşunda ve toplumda işleyişinde gündelik olarak algılanması için de önemlidir.

Devletin ve hukukun kimliği değil, bağlantısı göz önüne alındığında, hukukun temel unsurları, devletin tarihsel gelişimi ile ilgili temel sorunları hakkında - vatansız bir devletten, devleti tanımlama nedenlerinin ortaya çıkması yoluyla - hem temel hem de giriş niteliğinde bilgiler sağlar. devlet terimi, özellikleri ve işlevleri, ülkelerin farklı kriterlere göre sınıflandırılması ve daha fazlasını özetler.

Karakteristik olan şu ki, hukukun temel unsurlarının bilimsel bir disiplin olarak belirli bir devleti ve hukuku incelememesi, ne zaman ve nerede var olduklarına bakılmaksızın, her devlette ve her yasada bulunan temel ve ortak kavramın özelliklerini, var veya var olacaklarını incelemesidir..

Bilimsel bir disiplin olarak hukukun temel kavramı amacının devlet ve hukuk hakkında temel, genel ve giriş niteliğinde bilgiler vermek olduğunu vurgulayalım.

? SORULAR:

1. Bir bilimin çalışma konusu nedir?
2. Hukukun temel unsur çalışma konusu nedir?
3. Hukukun temel unsurlarının bilimsel bir disiplin olarak amacı nedir?
4. Hukuk İlkeleri bir bilim dalı olarak Avrupa ülkelerini ve onların ulusal haklarını inceliyor mu?

1.2 HUKUK BİLİMİNİN KAVRAMI VE BÖLÜMÜ

Hukuk biliminin başlangıcı antik Roma'ya kadar uzanır. Roma Hukuku'nun antik çağlardan günümüze modern hukuk biliminin gelişmesinde büyük etkisi olduğu iyi bilinmektedir. Temel hukuk kurumlarının günümüz hukuk sistemlerinde aynı veya farklı biçimde kabul edilebilmesi, günümüzde önemi ve katkısı görülmektedir.

Hukuk bilimleri hukuk bilgisidir. Ancak, hukukun varlığını devlette güvence altına aldığı göz önüne alındığında, **hukuk bilimleri devleti ve hukuku iki önemli ve birbiriyle ilişkili sosyal kategori olarak inceler.**

HUKUK BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

Sosyal kategoriler olarak devlet ve hukuk, sosyal hayatın tüm alanlarına nüfuz eder, bu nedenle birçok bilimde inceleme konusu olarak görünmeleri normaldir.

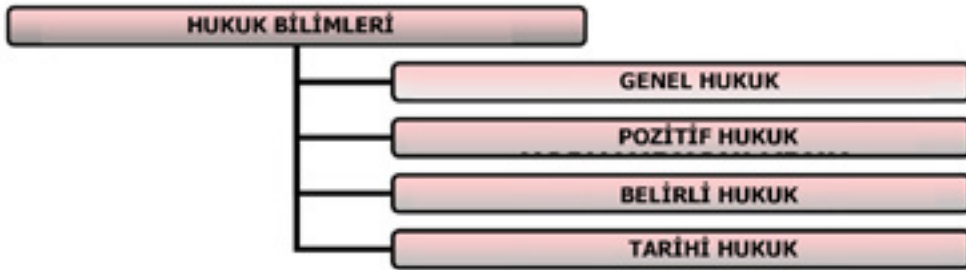
Devlet ve hukuk tarafından incelenen ancak her birinin farklı bir yaklaşımı olan ve onları farklı bir açıdan açıklayan hukuk bilimlerinden belirli bilimsel kriterlere göre bir ayırım yapılır. Devlet ve hukuku inceleme yöntemine göre, hukuk bilimleri ikiye ayrılır:

- **Genel Hukuk Bilimleri** - devleti ve hukuku genel ve soyut olarak incelerler. Spesifik olarak, bu bilimler, hem geçmişte hem de günümüzde ve gelecekte her devletin ve her yasanın karakteristiği olan ortak ve temel kavram ve özellikleri inceler (örneğin: Hukuka giriş, vb.).
- **Pozitif Hukuk Bilimleri** - mevcut bir devleti ve onun geçerli yasasını, yani var olan bir devleti ve o devlette yürürlükte olan ve uygulanan yasal normları (örneğin: anayasa hukuku, ceza hukuku) incelenir.

¹ Roma hukuku, Roma devletinde M.Ö. 753 yılında Roma'nın kuruluşundan Doğu Roma İmparatoru Justinian'ın 565'te ölümüne kadar yürürlükte olan bir yasal düzeni ifade eder.

- **Belirli Hukuk Bilimleri** - belirli bir durumu ve belirli bir yasayı inceler. Bu tür hukuk biliminin özelliği, tüm ülkelerde ortak olanı değil, belirli ve spesifik bir konuyu incelemeleridir. Belirli bir devletin hukuk sisteminin kendisine özgü ve başka bir eyaletten farklı bir alanını incelerler (örneğin: Fransız Cumhuriyeti Anayasa Hukuku, ABD Miras Hukuku).
- **Tarihsel Hukuk Bilimleri** - geçmişten bir devlet ve hukuku inceler. Geçmişte var olan bir devlet ve o devlette uygulanan ve geçerli olan bir yasadır (örneğin Roma hukuku).

Yukarıdaki bilimleri analiz edersek, benzer görünen belirli hukuk ve pozitif bilimlerle kesinlikle kafamız karışır. Ancak fark, pozitif hukuk bilimlerinin daha genel hukuk disiplinleri olmasıdır. İlgili alanları ayrı bir devlet ve hukuk olmadığı için, mevcut devletlerin ve hakların tamamında veya daha fazlasında ilgili hukuk alanına ilişkin karşılaştırmalı bilgiler sağlayabilirler.

Resim 2. Hukuk bilimlerinin türleri

? SORULAR:

1. Hukuk bilimlerinin çalışma konusu nedir?
2. Hukuk bilimleri nasıl ayrılır?
3. Genel hukukun temel özellikleri nelerdir?
4. Pozitif bilimler hukuku neyi, tarihi bilimler hukuku neyi inceler?
5. Hukuk bilimlerinin türlerini ayırt eder misiniz?
6. Hammurabi Kanununun konusunun ne tür bir hukuk bilimi olacağını değerlendirin.

1.3 HUKUKUN TEMEL YÖNTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ

Yöntem terimi, konunun çalışıldığı yol, daha kesin olarak belirlenen hedefin bilgisinin elde edildiği yol veya prosedürler dizisi ve araçları anlamına gelen Latince methodus kelimesinden gelir.²

Her bilimsel disiplinin çalışma konusu (neyi incelediği) dışında bir çalışma yöntemi de (nasıl çalıştığı) vardır. Yöntem, konunun kendisiyle ilgili ve tutarlı olmalıdır. Bu oldukça mantıklıdır, çünkü her bilimin, onu en iyi anlamak için ilgili alanın çalışmasına yaklaşmanın belirli bir yöntemini (yolunu) gerektiren kendine özgü özellikleri vardır. Bu nedenle, örneğin, doğa bilimlerinin doğasında bulunan bir yöntem, sosyal fenomenlerin incelenmesi için uygun olmayan deneydir.

Temel Hukuk Yöntemlerine Bölünmesi

Hukukun temellerinin bilimsel bir disiplin olarak kullandığı yöntemlerin amacı, devlet ve hukuk hakkında bilgi sahibi olmaktır.

En önemlileri, hukukun temel bilgiler tarafından kullanılan aşağıdaki özel yöntemlerdir.

- yasal yöntem
- sosyolojik yöntem
- tarihsel yöntem ve
- karşılaştırmalı yöntem.

Listelenen tüm yöntemlerden, tamamen yasal olan tek yöntem yasaldir, sosyolojik ve tarihsel olanlar ise bilimleri için birincildir. Bu yöntemleri hukuk bilimleri ile alakalı kılan, konularının devleti ve hukuku kendi bakış açılarından inceleyen sosyal bilimler grubuna ait olmasıdır.

² Bajaliev D., Mitsajkov M., Taskovska D., „ Hukuka Giriş ”, 2004, s. 26

Bu nedenle, bilgilerinin devlet ve hukuk çalışmaları üzerinde kesinlikle büyük bir etkisi olacaktır. Karşılaştırmalı yöntem, kelimenin etimolojisi ve pratikteki uygulaması göz önüne alındığında, neden ve kullanılması gerekip gerekmediği konusunda özel açıklamalar gerektirmez.

Hukuki yöntem (dogmatik) - hukuk bilimlerinin en eski ve en önemli yöntemidir. Bu yöntem, hukuk normlarını inceleyerek devleti ve hukuku inceler, yani onları şu anda hukuk normlarında verildiği gibi inceler.

Soru, yasal normların ne olduğudur. Devlet tarafından kabul edilen insanlar için yazılı davranış kurallarıdır. Devlet hukuk normlarının taşıyıcısı olduğu için bunların uygulanmasını sağlar ve garanti eder. Örneğin: "Hırsızlık yapan kişi hapisle cezalandırılır." "Reşit olmayanlara alkol verilmesi ve satışı yasaktır." Hukuk normlarının ihlali durumunda devlet ceza veya yaptırım uygular.

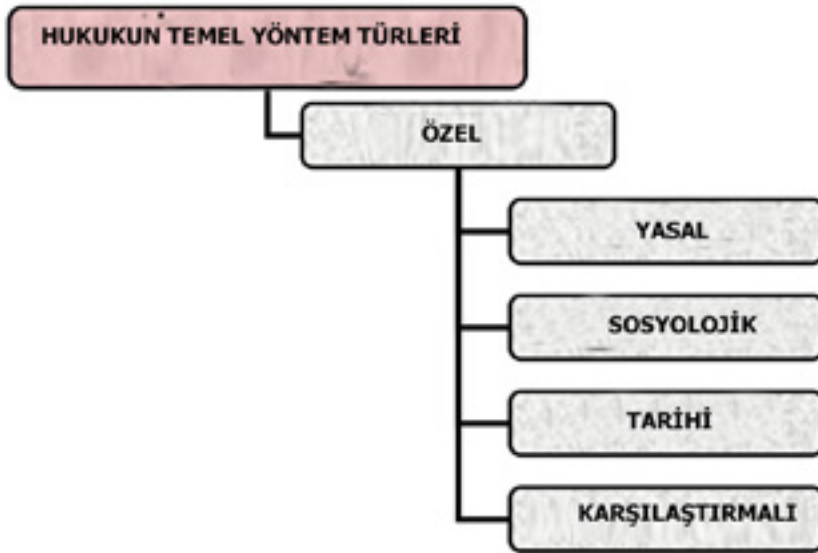
Hukuki yöntem, hukuk normları sistemini bir bütün olarak inceler. Amacı, devletin ve hukukun neden olduğu gibi, iyi veya kötü olup olmadığını cevaplamak değil, sadece hukuk normlarını analiz etmek ve gerçek anlamlarını belirlemektir.

Sosyolojik yöntem - genel bir sosyoloji yöntemidir, ancak hukuk bilimlerinde devletin ve hukukun ortaya çıkmasına ve gelişmesine yol açan sosyal faktörleri inceler ve açıklar. Bu yöntem, devletin ve hukukun yaratılmasını etkileyen faktörleri ve gerçek sosyal ilişkileri, olguları ve ayrıca hukukun uygulanmasını etkileyenleri belirler. Bazı ülkelerin neden uzun süredir var olduğunu ve bazılarının yakın geçmişten, bazılarının gelişmiş, bazılarının fakir, bazılarının demokratik ve bazılarının otokratik vb. olmasını inceler.

Tarihsel yöntem - Bu yöntemle ilgili temel unsur, sosyal fenomenleri sürekli hareket halinde algılaması ve tüm sosyal fenomenlerin ortaya çıkma, gelişme ve kaybolma dönemi olduğuna inanır. Böylece devlet ve hukuk, belirli toplumsal faktörlerin etkisi altında, belirli bir dönemde ortaya çıkar, belirli bir biçimde gelişir ve değişimler yaşar.

Karşılaştırmalı yöntem - sosyal fenomenleri benzer veya zıt fenomenlerle karşılaştırarak inceler. Bu yöntem, en az iki farklı ülkenin veya iki ulusal hakkın karşılaştırmalı araştırmasını yapar. (Örneğin, iki Avrupa ülkesinin ortaöğretim yasalarının hükümlerini karşılaştırmak.)

Bu yöntem, hukuki ve siyasi uygulamada da büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği üye devletlerinin belirli emirlerini uyumlaştırmaya ihtiyaç duyulduğunda geçerlidir. Bu açıdan çeşitli ülkelerin hukuk sistemleri arasında bir karşılaştırma yapılmıştır.

Resim 3. Temel Hukuk Yöntemlerine Bölünmesi

? SORULAR:

1. Yöntem terimi ile ne kastedilmektedir?
2. Temel Hukukun özel yöntemlerini listele.
3. Hukuki yöntemi açıklayınız.
4. Öğretmeniniz size Atina demokrasisi ile modern demokrasi arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları keşfetme görevini verse hangi yöntemi kullanırdınız? Neden?

HATIRLA !!!

- Bilimsel bir disiplin olarak hukukun temelleri, belirli bir devleti ve hukuku incelemeyi, ancak ne zaman ve nerede var olduklarına, var olduklarına veya var olacaklarına bakılmaksızın her eyalette ve her yasada bulunan temel ve ortak kavram ve özellikleri inceler.
- Hukuk Temellerinin bilimsel bir disiplin olarak temel amacı, devlet ve hukuk hakkında temel, genel ve giriş niteliğinde bilgiler vermektir.
- Hukuk, devlet ve hukuku iki önemli ve birbiriyle ilişkili sosyal kategori olarak inceler.
- Genel, pozitif, özel ve tarihsel bilimler vardır.
- Metod terimi, konunun çalışıldığı yol, daha kesin olarak belirlenen hedef hakkında bilginin elde edildiği yol veya prosedürler dizisi ve araçları anlamına gelen Latince methodus kelimesinden gelir.
- Bilimsel bir disiplin olarak Hukukun Temelleri aşağıdaki özel yöntemleri kullanır: yasal, sosyolojik, tarihsel ve karşılaştırmalıdır.

2. DEVLET İLE HUKUKUN KURULUŞ VE KAVRAMI

2.1 VATANSIZ SOSYAL TOPLULUKLAR - VATANSIZ TOPLULUKLAR

Ülkenin tarihsel gelişimi, daha doğrusu devletin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Teoride devletin ortaya çıkmasından önceki duruma, yani geçmişte var olan ancak devlet olarak örgütlenmemiş başka örgütlenme biçimlerine sahip olan toplumlar için farklı ifadeler vardır. Bu toplumlara ilkel veya ilkel toplum, ilkel topluluk, devlet öncesi, devlet dışı topluluklar, ilkel insan toplulukları vb. denmektedir.

İlkel topluluk, içinde devletin olmadığı bir toplum olup ve vatansızlığın bir ifadesi olarak algısı vardır. İlkel topluluğun sınıfsız bir toplumdan devletin ve hukukun yaratılması için nedenlerin ortaya çıkmasına kadar olan gelişiminde, iki döneme ayrılır: Taş Devri ve Metal Devri.

İlkel topluluğun temel özelliği birlik ve eşitliktir. Bu, insanın zihinsel yeteneklerinin ve çalışma araçlarının düşük gelişimi tarafından koşullandırılır. Böyle bir durumda insanlar birlikte hayata karşı direnebilir ve hayatta kalabilirdi. Topluluk gelişiminin ilk biçimlerinde, ilkel insanlar birbirleriyle paylaştıkları doğadan hazır buldukları ürünleri kullandılar. Ne hayvancılıktan, ne tarımdan, ne de elde edilen ürünün işlenmesi hakkında hiçbir şey bilmedikleri yiyeceğibulabilmek için çok çalıştılar. Hayatta kalmanın tek yolu avlamak, balık tutmak ve meyve toplamaktı.

İlkel topluluğun gelişimindeki bir sonraki dönem, ilkel topluluğun daha yüksek bir gelişme derecesini temsil eden metal çağı olarak karakterize edilir. Bu dönemde topluluk veya kolektivite, orijinal insanın yaşamında hala önemli bir rol oynamaktadır, dolayısıyla insanın doğada bulunduğu ve onlara sahip olduğu araçlara kadar uzanmaktadır. Ancak bu, hayvancılığın ve tarımın ortaya çıkmasına ve insanın sadece doğadan doğrudan meyve toplamak için değil, aynı zamanda yeni ürünler yaratmak için kullandığı araçların ortaya çıkmasına neden olan insan yaşamının sürekli geliştiği bir topluluk gelişimi dönemidir. Aletleri ve silahları yapmak için kullanılan malzemeye bağlı olarak, metal çağı Bakır, Bronz ve Demir Çağları'na

ayrılır. Bu dönemde kişisel ihtiyaçlar için araç gereç üretimi artmaya başlar. Bunu yine kolektif olarak yaptılar, birlikte yarattılar ve paylaştılar. Artık emek araçlarının kolektif mülkiyeti ve emek ürününün kolektif mülkiyeti vardı. Bütün bunlar onları nesilden nesile, aktardıkları belli faaliyetlerde emeği paylaşmaya ve gelişmeye teşvik etti. Yani toplumsal işbölümü ile tarımın hayvancılıktan ayrılması ve çömlekçilik gibi ek faaliyetlerin gelişmesi söz konusudur. Bu aşamada insanlar cinsiyet adı verilen sosyal gruplara bağlandı. Toplumsal gruplar olarak cinsiyetler arasındaki bağın temel ilkesi kan bağıydı. Cins, büyük büyükannenin tüm torunlarından (anaerkillik) veya büyük büyükbabanın (ataerkillik) tüm torunlarından oluşuyordu. Anaerkillik, annenin toplumsal hayatta belirleyici bir rol oynadığı ve ataerkillikte babanın belirleyici bir rol oynadığı böyle bir sosyal organizasyondur. Kabilede, tüm üyeler eşit ve özgürdü. Sınıflar ayrımı ya da çatışan çıkarlar yoktu. Ailenin kendi iç organizasyonu ve tüm üyeler için zorunlu olan kendi yazılı olmayan kuralları vardı. Bu davranış kuralları ve kişilerarası ilişkilerin düzenlenmesi örf, adet ve geleneklerdi. Bu kurallar genellikle topluluğun tüm üyeleri tarafından kabul edilirdi, çünkü itaatsizlikleri, topluluk ve ilkel insanların tanrılara karşı saygı duyarlardı ve onları kızdırmaktan korkarlardı. Ailenin başında, genellikle grubun en yaşlı, en bilge, en zeki üyesi olur ve topluluk üyeleri arasında büyük üne sahip olan bir yaşlıbulunurdu. Kabilelerin her birinin kendi kutsal alanı, dini ayinleri, adı, ortak mezarlığı vardı.

Kabilenin iç organizasyonu şunlardan oluşuyordu:

- a) ahlaki nitelikte olan bir aile büyüğünün yetkili olması;
- b) en önemli konularda ortaklaşa karar veren, kabilenin tüm yetişkin üyelerinden oluşan toplumsal meclisi.

Soylarda ek olarak, kardeşlik (Boy) ve kabileler, ilkel toplulukta sosyal topluluklar olarak oluşurdu. Birden fazla boy kardeşlik topluluğunu ve birkaç kardeşlik (3-5) kabileyi oluşturdu.

İlkel toplulukta iktidar

Üretim araçlarının düşük gelişmesi nedeniyle, orijinal topluluktaki emek ve mülkiyetin kolektif olduğundan bahsetmiştik. Kolektiflik, insanların fikirlerine de yansdı. Burada bireysel ve çatışan çıkarlar yoktu, sadece toplulukta, yani kolektivitede elde edilebilecek ortak hayatta kalma hedefi vardı. Topluluğa bağımlılıklarının nedenleri, topluluk dışında onları bekleyen belirsizlik korkusu tarafından koşullandırıldı. Hayatta kalacaklar mı? Kendi başlarına başarılı olacaklar mı?

Aynı zamanda, ilkel toplulukta belirli bir biçimde bulduğumuz iktidar özelliklerini de belirler.

Otorite, biri emir diğeri dinlemek zorunda olan iki varlık arasındaki ilişkiyi ifade eder.

Emir veren, iradesini empoze etmek için zor kullanma imkânına da sahiptir. İlkel toplulukta, güç genellikle kabile yaşısına verilir, ancak kendisi için karar veremez ve topluluğun tüm üyelerinin isteklerine karşı gelemez. Aslında, eşitler arasında ilk yerdedi. Bu nedenle, ilkel toplulukta resmi bir yasal güç uygulamasından söz edilemez. Bu anlamda güç, ilkel toplulukta mevcut değildi. Bu güç empoze edilmezdi, sadece topluluk içinde kendini güvende hisseden insanların kendilerinden kaynaklanırdı. Tüm insanlar doğrudan iktidarı kullanırdı ve tüm konularda karar alma sürecine katılırlardı. İlkel toplulukta var olan davranış kuralları, topluluğun tüm üyelerinin çıkarlarının bir ifadesiydi ve gönüllü ve ortaklaşa uygulanırdı. Bu davranış kuralları, ister geleneksel, ister ahlaki veya dini olsun, kolektif yaşam biçimini yansıtıyordu. Kuralların ve genellikle çiğnenmeyen kararların doğası gereği, topluluk üyelerini fiziksel güç yardımıyla bunlara uymaya zorlayacak bir organa ihtiyaçları yoktu. Topluluğun bir üyesi kuralları ihlal ettiği durumda, ki bu genelde nadir görülen bir olaydı, o zaman tüm topluluk tepki gösterir ve insanlar tarafından zorlama işleviyle ayrılmış özel bir zorlayıcı yasal olargana gerek duyulmazdı. Aslında, ilkel toplulukta polis veya ordu gibi fiziksel güce sahip bir yasal organ yoktu. Zorlama, çok zor yaşam koşullarının bulunduğu, en yetenekli, en bilge ve topluluğun

hayatta kalmasının bağı olduğu kişilere saygı ve itaat kuralları koyan topluluğun kendisine bağılıydı. En ağır ceza, günümüz koşullarında ölüm cezasına denk gelen topluluktan dışlanmak ve aidiyetten çıkartılmaktı.

Bundan, ilkel topluluktaki iktidarın dağınık (yaygın)³ bir yapıya sahip olduğu ve iki faktöre dayanarak ayrıldığını söyleyebiliriz :

- tüm topluluğun bölünmemiş kamuoyu düşüncesi (tabii ki de toplumun bu gelişme döneminde kamuoyu düşüncesinden bahsetmek mümkünse);
- otorite, kabile liderlerinin itibarı.

? SORULAR:

1. Devletin oluşumundan önceki durumu açıklamak için kullanılan ifadeleri sıralayınız.
2. İlkel topluluktaki sosyal düzenin temel özellikleri nelerdir?
3. İlkel toplulukta hangi sosyal gruplar vardır?
4. İlkel topluluktaki insanların güvendiği temel ilke nedir?
5. Güç nedir?
6. İlkel toplulukta iktidarın nasıl kullanıldığını açıklayın.
7. İlkel topluluktaki hükümet hangi faktörlere güveniyordu?
8. İlkel toplulukta en şiddetli ceza neydi? Neden?
9. Kabile büyüğünün rolünü açıklayın.

³ Bayalciiev D., „Hukuka Giriş“, 1999, s. 74

2.2. DEVLET KURULUŞ TEORİLERİ

Devletin ve hukukun ortaya çıkışı nispeten uzun bir toplumsal süreçti. Devletin kökenini incelemeye olan ilgi, özellikle orijinal topluluğun dağılmasından sonra, sosyal yapıya ilişkin bilgi ihtiyacı arttığında, devlet ifadesinde somutlaşan örgütsel bir bütün ile ilgilidir. Dolayısıyla devletin kökenini, özünü, yerini, rolünü ve işleyişini bilme ihtiyacından yola çıkarak bir takım teoriler geliştirilmiştir. Devletin kökeni hakkında daha önemli teoriler şunlardır: güç teorisi, anlaşma teorisi ve sınıf teorisi.

Güç Teorisi

Bu teoriye göre devlet, sınıf farklılıkları ve toplumun gelişmesi nedeniyle yaratılmaz, ancak yaratılmasının temel nedeni, bir kabilenin diğerine fetih, şiddet ve boyun eğdirilmesinde yatar. Yani devletin yaratılmasının şiddetle yani şiddetle sebep-sonuç ilişkisi içinde olduğu kabul edilir ve bir aşiretin boyunduruk altına alınması, boyun eğdirilen aşiretin topraklarının fethedilmesi ve köleleştirilmesi ile sona erer.

Böylece devlet, iradeleri ne olursa olsun, başkaları üzerinde güç kullanmak için yaratılmıştır. Spesifik örnekte, bir kabile başka bir kabileye boyun eğdirdiğinde, yabancı nüfus (sakinler) ve bölge üzerinde kontrol sağlamak için özel bir zorlama aygıtı kurulur. Galipler yöneteni, boyun eğdirilenler üretken ya da boyun eğdirilen sınıfı yaratır, yani kabileler sınıflara ve sınıflara dönüştürülür ve onlardan devlet kurulur. Bu nedenle, devlet gücü, kalıcı bir zorlama tekeline dönüşen askeri bir üstünlüktür.

Bu teori, devletin ortaya çıkmasında önemli ve belirleyici bir neden olarak kuvvet ve zorlamayı vurgular.

Anlaşma Teorisi

Bu teoriye göre, devletin yaratılmasından önce insanın doğal bir durumu vardır, ancak bu durumda insanların yaşam koşulları ve karşılıklı ilişkileri eşitsiz ve belirsiz bir temele oturmuştur. Bu durumdan dolayı hürriyet içinde doğan bireylerin, bazı ortak hedeflere ulaşacakları bir devlet yaratmaları gerekmektedir.

Dolayısıyla devletin oluşumu, insanların bir anlaşma temelinde birleşmesiyle sonuçlanır. Bu sözleşmeye göre insanlar, haklarını veya bir kısmını, doğal hallerinde bulunmayan temel hak ve güvenliklerin güvence altına alınması şartıyla, yetkiyi devrettikleri ve ona tabi oldukları belirli bir kişiye devretmeyi kabul ederler. Pratik olarak, böyle bir anlaşmaya dayanarak, devlet artık tüm insanların özel mülkiyetini ve genel güvenliğini korumakla yükümlüdür. Devlet onları suistimal ederse, halkın isyan ve ayaklanma, yani şiddetli bir hükümet değişikliği ile karşılık verme hakkı vardır. İnsanlar, canlarının ve mallarının tehlikede olduğu bir durumdan kaçınmak veya ortak yarar için ve bir savaş durumundan kaçınmak için devleti yaratırlar.

Bu teori dünyada önemli bir rol oynamıştır ve sivil devrimlerde önemli bir rol oynamıştır.

Sınıf teorisi

Bu teoriye göre, devletin ve hukukun kökeninin açıklaması, farklı dönemlerde gelişen, devletin ve hukukun gelişimi için temel varsayımların oluşturulduğu, sınıfsız bir toplum olarak orijinal topluluğun gelişmesiyle algılanır. İnsan gelişimi ve kaynakları tarafından koşullandırılmış.

Yani, sınıfların gelişiminin kendisi, üretim araçlarının iyileştirilmesi, işbölümü ve özel mülkiyetin ortaya çıkışı tarafından koşullandı. Üretim araçlarının gelişiminin, aynı zamanda insan bilgisinin ve işbölümünün doğrudan etkisi altında, sadece günlük ihtiyaçları karşılamak için

değil, aynı zamanda bir artı yaratmak için bir fırsat yaratılır. Bu fazlalık bir yedek olur ve özel mülkiyetin başlangıcı olur. O zamana kadar üretim araçları topluluğa aitti ve şimdi bireyler mülk sahibi oluyor. Özel mülkiyetin ortaya çıkması nedeniyle, bir grup birey, statülerinden kaynaklanan öne çıkan sosyal konum nedeniyle diğerlerinden daha fazla birikim yapabilmektedir. Bu, toplumun sınıflara bölünmesine ve aralarında farklılıklara yol açar. Açık bir sınıf çatışmasını önlemek ve daha fazla sosyal gelişmeyi sağlamak için devletin ve hukukun üstünlüğünün ortaya çıkması gerçekleşir.

Böyle bir çatışmada ekonomik olarak daha güçlü olanın her zaman galip geleceği bir kural olsa da, bir toplumun yok edici bir çatışmada var olması yine de imkansızdır. İçinde bu çatışmayı rasyonelleştirecek ve bir dereceye kadar hafifletecek bir kurum olmalı. Devlet ve onunla birlikte hukuk, yani herkes için zorunlu olacak ve egemen sınıfın çıkarlarını koruyacağı hukuk normları böyle gelişir.

FARKLI ÜLKE - İLKEL TOPLULUK

Devletin ilkel topluluktan ayıran bazı özellikleri vardır. Farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmeye çalışılmıştır.

<u>DEVLET</u>	<u>İLKEL TOPLULUK</u>
Ülkedeki insanların bağlantıları toprak bağlarına göre yapılır.	İlkel topluluktaki insanların bağlantısı, kan bağına göre yapılır.
Ülkede özel mülkiyet vardır.	İlkel toplulukta kolektif mülkiyet vardır.
Ülkede kamu otoritesi mevcuttur ve uygulanmaktadır.	İlkel toplulukta herkes güce sahiptir, daha doğrusu güç, kabile topluluğunun tüm üyeleri tarafından kullanılır.
Ülkedeki tüm üyelerin iradeleri dışında, iktidardakilerin iradesinin düşünce ifadesi olan hukuk normları bulunur.	İlkel toplulukta, herkes tarafından uygulanan ve topluluğun tüm üyelerinin iradesinin düşünce ifadesi olan geleneksel normlar vardır.

Ülkedeki yasal normlara saygı göstermek için, kuvvet kullanımıyla gerçekleştirilen ve orduya, polise, hapisanelere dayanan bir fiziksel zorlama aracı uygulanmaktadır.	Geleneksel normlara bağlılık gönüllüdür ve topluluğun tüm üyeleri tarafından herhangi bir zorlama olmaz. Burada herhangi bir fiziksel zorlama aygıtı yoktur.
Kamu gücünün ve onun baskı aygıtının (ordu, polis, hapisaneler vb.) işleyişi ve sürdürülmesi için, vatandaşlar tarafından ödenen vergi yoluyla sağlanan maddi araçlara ihtiyaç vardır.	Vergiler ilkel topluluk tarafından bilinmiyordu

? SORULAR:

1. Kuvvet teorisine göre devletin ortaya çıkmasının temel nedeni nedir?
2. Anlaşma teorisine göre devletin rolü nedir?
3. Sınıf teorisini açıklayın.
4. Devlet ile ilkel topluluk arasındaki farkları açıklayın.

2.3 DEVLET VE HUKUK KAVRAMI

Teoride, bir devletin var oluşuna dair farklı tanımlar vardır. Devlet teriminin tanımlanmasının zor olduğunu, onu belirtmek için kullanılan isimlerle de doğrulanmaktadır. Dil terminolojimize göre devlet kelimesi, gücü elinde tutan, yani gücü elinde bulunduran kişiyi ifade eder. Batı Avrupa dillerinde devlet kelimesi, Latince’de statü anlamına gelen durum kelimesinden türetilmiştir. Eski Yunanlılar şehir devleti anlamına gelen polis kelimesini kullanırken, Romalılar ise kamu işi anlamına gelen res publica kelimesini kullanırlardı.⁴

Devlet kelimesi için farklı terimler olduğu gibi, ayrıca devlet kelimesi için birçok tanım da vardır. Stato⁵ terimini ilk ortaya atan Niccolo Machiavelli’nin⁶ tanımına değinelim. Ona göre devlet, ister cumhuriyet, ister monarşi olsun, bir şeyi düzenlemeyi, organize etmeyi, onu kalıcı ve daimi bir temelde kurmayı amaçlayan herhangi bir yönetim biçimidir.

Devletin farklı terim ve tanımlarına rağmen, herkes aynı idrake varıyor - **devletin fiziksel zorlama aygıtına sahip bir sınıf ve sosyal kategori olduğunu benimser.**

Devlet, çevremiz ve gerçekliğimiz olan bir şeydir. Devletin sınıf farklılıklarını düzenlemeyi amaçlayan bir kurum olarak görüldüğü düşünüldüğünde, kendisine özgü fiziksel zorlama aygıtı, devlette düzeni sağlamanın temel aracıdır. Örneğin, vatandaşlar vergi mükellefi olarak vergi ödemekle yükümlüdürler ve bu yasal yükümlülüğe uymadıkları takdirde devlet bunu zorla tahsil eder. Ayrıca, trafik kullanıcıları öngörülen trafik kurallarına uymaması durumunda görevliler onlara derhal uygun bir ceza uygulayabilir. Bu örneklerde devlet bizi zorlayan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan devlet, zorlamayla doğrudan ilgisi olmayan pek çok şey yapıyor. Böylece örneğin okul, kreş, hastane, opera ve tiyatro binaları kurabilir, yol altyapısı yapabilir vb. böyle bir durumda halk üzerinde örgütlü bir zorlayıcı olarak değil, herkes için az çok önemli olan belirli

⁴ Civitas, regnum, imperium – devlet siyasi bir topluluk gibi; Polis – halk topluluğu olarak devlet; lend, terra, terre - bölgesel bir topluluk olarak devlet.

⁵ Durum, devletin düzenlemesi.

⁶ Bayalciiev D., Mitsaykov M., Taskovska D., „ Hukuka Giriş “, 2004, s.42

sosyal faaliyetleri gerçekleştiren bir organizasyon olarak görünmektedir.

Dolayısıyla devletin bunu başarabilmesi için hukuka ve yasalara ihtiyacı vardır. Hukuk terminolojisinde hukuk kelimesi için ius (Roma Hukuku), İngiliz Hukuku'nda right vb. gibi farklı terimler vardır.

Hukuk, devlet tarafından kabul edilen ve bir toplumdaki insanların davranışlarını, ilişkilerini ve karşılıklı ilişkilerini düzenlemeye hizmet eden bir hukuk kuralları bütünüdür. Bunların gözetilmesi, devlet tarafından zorunlu bir yaptırımla sağlanır.

2.4 HUKUKİ DEĞER KAVRAMI

Teoride şu yasal değerler bilinmektedir: adalet, hakkaniyet, özgürlük, insan onuru, güvenlik, eşitlik, düzen, barış vb. Hukuki değerler, tüm hukukun yani diğer tüm unsurlarının anlamı ve amacıdır. Onların yardımıyla hukuk düzenindeki hedefler belirlenir.⁷

2.4.1 ADALET

Adalet en yüksek sosyal ve hukuki değerdir. Orantılılık ve uygunluk anlamına gelir. Adalet, her devletin, yani hükümetin temelidir ve tüm yasa tasarılayıcısı ve iktidar sahiplerinin ilham kaynağı olmalıdır. Adaletin en belirgin sembolü, Roma mitolojisinde adalet tanrıçası olan Justitia'dır. Bir elinde kılıç, diğerinde terazi bulunan, gözleri bağlı bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Mevzuatımızda adalet (Justitia) kavramı adalet ve hakkaniyet ile yargı, mahkeme ve mahkeme salonlarını ifade etmektedir.

Tanınmış bir Romalı hukukçu olan Ulpian'a göre, "Adalet, herkese hakkını vermek için sürekli ve kesintisiz bir çabadır."⁸

⁷ Hukuk düzeni, bir hukuk normu tarafından düzenlenen organize bir sosyal ilişkiler düzenidir.

⁸ Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi.

Adalet kavramı, tarihsel gelişim içinde ve toplumların gelişiminde farklı aşamalardan geçerek değişime uğramıştır. Ancak ortak olan,

hukuk ve adaletin yakından bağlantılı olmasıdır, çünkü hukukun üstünlüğüne ulaşmak adaletle ulaşmak demektir. Mutlak adalet imkansızdır, ancak her devletin uğraşması gereken, yasal düzenlemelerin adaletle dayandırılmasıdır. Bu nedenle, hak herkese bir kez ve ilelebet sürmek için verilmez, hak ve adalet değişime uğrayan kategoridir. Yasal düzenlemelerdeki her değişiklik, daha açık, daha adil ve mümkün olduğunca çok kişiye uygun hale getirilmeye çalışılmalıdır.

Resim 4: Justitia

ADALET hakkında Söylenenler

"İYİ OLMAK KOLAYDIR, ZOR OLAN ADIL OLMAKTIR." - Victor Hugo
"GÜÇ OLMADAN ADALET MÜMKÜN DEĞİLDİR, ADALETSİZ GÜÇ TIRANLIKTIR." Blaise Pascal
"YALNIZCA ZAYIFLAR ADİL OLMAYA CESARET EDEMEZLER." Rabindranath Tagore
"İNSANA ADALET, ADALETSİZLİKTE DAHA ZORGELİYOR." Branislav Nusic
"ADALET TÜM TOPLUM İÇİN İYİDİR, TOPLUMDA EN ASİL İŞ ADALET DAĞITIMIDIR." Voltaire

2.4.2 HAKKANİYET

Hakkaniyet, pratikte uygulanan adaletin temelidir. Hakkaniyetten bahsettiğimizde, sadece hukuka dayanan olaylarla sınırlı kalmayıp ve çözülemeyecek belirli durumlarda adaletin uygulanmasından bahsediyoruz. Hakkaniyet, belirli davalarda hukuk normlarını uygulamada hakimlerin temel kılavuzudur. Hâkimler, bir pozitif hukukun (geçerli hukuk)⁹ gerekçesi ve doğruluğu konusunda en ufak bir şüphe duydukları durumlarda hakkaniyete başvurmalıdır.

⁹ Mahkemeler Kanunu'nun 10. Maddesi, "Resmi Gazete Makedonya Cumhuriyeti Gazetesi yayımlama tarihi 05.05.2006 no+. 07: "Mahkeme önündeki prosedür kanunla düzenlenir ve şu ilkelere dayanır: yasallık ve meşruiyet, tarafların eşitliği, makul sürede yargılama, **adalet**, aleniyet, çelişki, ikiderecelilik, sözlü savunma,, dolaysızlık, savunma veya temsil hukuku, kanıtların ücretsiz değerlendirilmesi ve ekonomi.

? SORULAR:

1. Devlet nedir?
2. Devletin iki işlevini açıklayınız.
3. Adalet nedir?
4. Justitia'yı bir adalet sembolü olarak tanımlayın.
5. Göz bağı, kılıç ve terazinin anlamını araştırın.
6. Hakkaniyetin ne olduğunu açıklayın.

GÖREV:

1. "Adil Bir Toplum İçin Vizyonum" üzerine bir kompozisyon yazısı yazın.

PROJE:

1. Tartışma Konusu: "Adalete daha yakın olan nedir - herkese eşit davranırsak mı yoksa herkese gerektiği gibi yaklaşırsak mı?"

2.5. DEVLET İLE HUKUK ARASINDAKİ KARŞILIKLI İLİŞKİ

Devlet ile hukuk arasında çok yakın ve ayrılmaz bir bağ vardır. Bu bağlantı, onların varoluşundan itibaren başlar, çünkü onlar aynı nedenin, yani sınıfların ortaya çıkışının bir sonucudur ve daha sonraki varoluş ve işleyişinde devam eder. Bu nedenle, birbirleriyle ilişkilidirler. Devletin hukuk üzerindeki etkisi en iyi hukukun yaratılması ve uygulanması alanında görülür.

- **Hukukun yaradılışı:** Devlet organları yasal düzeni oluşturur, yani yasal normları ve yasal işlemleri (anayasa, kanun, tüzük) hazırlar ve kabul eder. Bunlar her zaman, yasal işlemlerle politikalarını empoze eden ve uygulayan iktidar sahiplerinin iradesinin bir ifadesidir.
- **Hukukun kullanılışı:** Devlet, hukuk kurallarının günlük hayatta sorunsuz bir şekilde kullanılabilmesi için uygulanacağı koşulları sağlamaya özen gösterir. Devlet, gerektiğinde fiziksel güç kullanarak bu normları uygulama yetkisine sahiptir. Vatandaşlar tarafından ihlal edilmesi ve öngörülen kurallara uyulmaması durumunda, devlet yetkilileri bunları uygulamak için zorlama ve yaptırımlar kullanabilir.

Devlet, hukukla ilgilenir ve devlet politikasının hedeflerine ulaşmak için potansiyelini kullanır.

Dolayısıyla hukuk, esas olarak aşağıdaki konularda devleti doğrudan etkiler:

- **Devletin iç organizasyonu.** Hukuk devletin yapısını oluşturur, yani hukuk normları aracılığıyla devletin iç örgütlenmesi, organları ve karşılıklı ilişkileri belirlenir. Ayrıca yasal normlar, hükümet biçimini (cumhuriyet mi yoksa monarşi mi olacağı), siyasi sistemi (demokratik veya demokratik olmayan) ve devlet sistemini (üniter veya karmaşık devlet) belirler.

- **Devlet organlarının faaliyetleri:** Devlet organlarının (hükümet, ordu, polis, bakanlıklar, mahkemeler vb.) yerlerini, işlevlerini ve çalışmalarını, yani neyi ve nasıl çalışacaklarını kanun belirler.
- Kanun, **devlet aygıtının çalışmasında etkin kontrol sağlar**, yani kanun devlet gücünü sınırlar. Bu, örgütün hakkını belirleme ve devlet organlarının faaliyetlerini ayrıntılı olarak düzenleme imkanı ile sağlanır. Hukuk normları, eyalet yönetiminin eylem sınırlarını belirler ve iktidar sahiplerinin tahkim (keyfi) işleyişini engeller. Bu şekilde devlet iktidarı denetime tabi hale gelir, yani iktidarın kullanılması hukuk prizması aracılığıyla yapılmalıdır. Devlet iktidarı, önceden bilinen kurallara uygun olarak kullanılmalı ve bunların uygulanmasında tutarlı olmalıdır. Bu, yasal normların hem iktidardakiler hem de sıradan vatandaşlar için eşit derecede önemli olduğu anlamına gelir. Bugüne kadar tecrübe edindiklerimize göre diyebileceğimiz o ki, yasalara saygısızlık ciddi ekonomik ve politik sonuçlara neden olabilir, devlet iktidarının gücünü zayıflatabilir ve böylece devrim niteliğinde bir hükümet değişikliği için koşullar yaratabilir. Hukukun üstünlüğüne dayanmayan bir hükümet, tüm toplumda yaşanabilecek krizlere tanıklık eder.

Devletin ve hukukun karşılıklı etkisi mutlakiyetçi olarak anlaşılmamalıdır. Ancak bunlar iki ayrı sosyal kategoridir ve her birinin kendine has özellikleri vardır.

Sonuç: **Devlet hukuku yaratır ama aynı zamanda hukukun bir ürünüdür.**¹⁰

?SORULAR:

1. Hukukun devlet üzerindeki etkisini açıkla.
2. Devletin hukuk üzerindeki etkisini açıkla.

¹⁰ Liliç S., Draşkiç M., „Hakların Temelleri“, 2006, s.17.

HATIRLA !!!

- İkel topluluk, içinde devletin olmadığı bir topluma ait ve vatansızlığın bir ifadesidir.
- İlkel topluluktaki sosyal gruplar soy, kardeşlik ve kabiledir.
- Aynı soydan insanların kan bağı yoluyla olurdu.
- Güç, birinin emir vermesi, diğerinin ise dinlemek zorunda olan iki varlık arasındaki ilişkiyi ifade eder.
- İlkel topluluktaki güç iki faktöre dayanır: tüm topluluğun bölünmemiş kamuoyu ve otorite olarak ve kabile liderlerinin itibarı.
- Devletin oluşumu için en önemli teoriler şunlardır: güç teorisi, anlaşma teorisi ve sınıf teorisi.
- Devlet, fiziksel zorlama aygıtına sahip bir sınıf ve toplumsal kategorisidir.
- Hukuk, devlet tarafından kabul edilen ve bir toplumdaki insanların davranışlarını, ilişkilerini ve karşılıklı ilişkilerini düzenlemeye hizmet eden bir hukuk kurallarının bütünüdür. Bunların gözetilmesi, devlet tarafından zorunlu bir yaptırımla sağlanır.
- Teoride adalet ve hakkaniyet yasal değerler olarak bilinir.
- Hukuk ile devlet arasında çok yakın ve ayrılmaz bir bağ vardır.
- Devletin hukuk üzerindeki etkisi, hukukun yaratılması ve uygulanmasından ibarettir.
- Hukuk, devletin iç organizasyonu, devlet organlarının faaliyetleri ve devlet aygıtının kontrolü ile ilgili olarak devleti etkiler.

II. DEVLET UNSURLARI VE DEVLET ORGANİZASYONU

Bu bölümü okuduktan sonra, devletin özelliklerini tanımlayabilmeli, devletin unsuru olarak toprağın anlamını açıklayabilmeli, devletin bir unsuru olarak nüfusu açıklayabilmeli, vatandaşlığın anlamını yorumlayabilmeli, halkın ne olduğunu açıklayabilmelisiniz. Devletin en önemli özelliği olarak yetki, devlet teşkilatı ve devlet organı terimlerini tanımlamak, devlet organlarını (kamu otoritesi kurumları) sınıflandırmak ve yetkilerini belirlemek ve çoğunluğu hesaplamaktır.

1. DEVLETİN UNSURLARI

1.1. DEVLETİN ESAS UNSUR KAVRAMI

Sosyal bir olgu olarak her devletin devlet olarak nitelendirilebilmesi için belirli özelliklere sahip olması gerekir. Gerek geçmişte, gerekse bugün ve gelecekte tüm ülkelerde ortak olan bu özelliklere devletin esas unsurları denir.

Devletin esas unsurları toprak, nüfus ve kamu otoritesidir.¹¹ Esas unsurların incelenmesi yoluyla, devletin gerçek yüzünü ve diğer sosyal örgütlere göre farklılıklarını keşfederiz. Bu unsurlar, ayrı ayrı ele alındığında, devleti sosyal bir fenomen olarak yansıtmaz, ancak ve ancak onun karakteristik temel özellikleri olarak birlikte yansıtır.

Devletin işleyişi, üzerinde iktidarın (kamu otoritesinin) devlet tarafından kullanıldığı nüfusun varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Öte yandan, devletin işleyebilmesi için, kamu otoritesinin üzerinde uzandığı ve devletin üzerinde faaliyet gösterdiği nüfusun yaşadığı, mekânsal olarak tanımlanmış bir coğrafi alan olarak toprak parçası olmalıdır. Tek bir nüfusun yaşadığı belirli bir bölgede devletin varlığının, kamu otoritesinin uygulanması yoluyla ortaya çıktığı sonucu çıkar.

¹¹ 1933'te kabul edilen Montevideo Sözleşmesi'ne göre, bir devletin ana yönleri şunlardır: egemen güç, kalıcı nüfus, tanımlanmış toprak ve diğer devletlerle ilişki kurma kapasitesi.

Yukarıdakilerden, kamu otoritesinin yalnızca devletin bir özelliği olduğu halde, diğer sosyal örgütlenme biçimlerinde bulunabilecekleri için, bölge ve nüfus açısından önceliğe sahip olduğu sonucuna varabiliriz. Kamu otoritesi, nüfus ve bölge gibi başka hiçbir kuruluşta bulunmaz.

Her ülkenin yukarıdaki unsurlara ek olarak kendi sembolleri vardır. Devlet sembolleri şunlardır: bayrak, arma ve marş.

? SORULAR:

1. Ülkenin esas unsurlarını listeleyiniz.
2. Ülkenin en önemli unsurları nedir? Neden?

GÖREV:

1. Devlet benzeri sosyal organizasyonlar olup olmadığını düşünün !

1.2. DEVLETİN ESAS UNSURU OLARAK BÖLGE

Toprak, devletin varlığı ve işleyişi için doğal bir karinedir. Aslında devletin gücünü uyguladığı alandır ve bize bir devletin gücünün ne kadar genişlediğini ve başka bir devlet gücünün nerede hareket etmeye başladığını gösterir.

Mekânsal işareti olarak toprak bakımından devlet, bölgesel bir organizasyon olup, kamu otoritesi, belirli sayıda insanın yaşadığı belirli bir bölge ile sınırlıdır.

Devletin unsuru olarak bölge, büyüklüğü, konumu, kaynakları, kabartması, verimliliği vb. ile ifade edilen nicel ve nitel özelliklere sahiptir.

Devlet toprak bakımından aşağıdaki gibi sınırlandırılmıştır:

- **Dış** (komşu ülkelere) - ülkelerin her biri, onları birbirinden ayıran kesin olarak işaretlenmiş sınırlara sahiptir. Ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak belirlenen bu sınırlar tek bir devletin iradesiyle değiştirilemez. Devletleri birbirinden ayıran doğal sınırlar (göller, denizler, nehirler, sıradağlar) ve yapay sınırlar (taş işaretler, sütunlar, demir çitler, yüzen nesnelere) olabilir.
- **İç** (kendi sınırları içinde) - devlet aygıtının daha verimli çalışması adına her devlet, iç bölgeyi sözde bölgesel birimlere bölebilir, örneğin: belediyeler, beldeler, ilçeler, vb. İç (idari) sınırlar, devletin iradesine ve ulusal kanunlarına uygun olarak değiştirilebilir.

Devlet topraklarının tamamı, diğer devletlerin topraklarına göre üç boyutlu **olarak karasal veya kıtasal, su ve havasal topraklarına göre bölünmüştür.**

Kara (kita) bölgesi, araziyi, yani devlet gücünün kullanıldığı arazi bölümünü kapsar. Teorik olarak, derinliklerde, konik bir şekilde ülkenin karasal bölgesi, hayali olarak dünyanın merkezine kadar uzanır. Yüzeyin altındaki hemen hemen tüm mineral ve diğer kaynaklar ilgili ülkeye aittir.

Su bölgesi, ülkenin içinden geçen veya ülkenin bir parçası olan nehir ve göl yüzeylerinin yanı sıra, iki veya daha fazla ülke arasında bir sınır çizgisi olması durumunda suyun bir bölümünü (göl ve nehir yüzeyleri) kapsar.

(Ülkemizde üç gölbulunur: Ohri Gölü, Doyran Gölü ve Prespa Gölü, komşu ülkelerle sınırlıdır).

Deniz ve okyanus yüzeyleri açısından, kıyı suları, en uzak kara kısmından (ada veya yarımada) başlayarak deniz veya okyanusa kadar egemen devlet toprakları olarak kabul

edilir. Bu kemerin genişliği, uluslararası kamu hukuku normları tarafından düzenlenir.

Bu kuşağın dışında, deniz veya okyanus suları, herhangi bir ülkenin topraklarına ait olmayan ve tüm ülkeler tarafından eşit olarak erişilebilir olan serbest sular olarak kabul edilir.

Hava sahası, ülkenin dış sınırlarından başlayan ve mental olarak yüksekliği devam eden hava direği içerisinde uzanır. Geçmişte, hava sahasında devlet gücünün sınırsız genişlemesi fikri hakimdi. Bugün, bu alanı yasal olarak düzenlemek için giderek daha fazla çaba gösteriliyor. Bu anlamda uzay hukuku

geliştirilmektedir.¹²

Devletin denetlemesi, yani kendi toprak alanının tamamı üzerinde güç sahibi olması bir kuraldır. Bu kuralın bir istisnası vardır, o da ülke dışılıktır.

Sınır ötesilik, uluslararası hukukun bir kategorisidir ve karşılıklılık ilkesine dayanmaktadır.

Sınır ötesilik, bir devletin topraklarının bir bölümünün o devletin kamu otoritesinin yargı hakimiyetinden (yetkisinden) dışlanması ve o eyalete başka bir devletin kanunlarının uygulanması anlamına gelir.

Örneğin:

- Bu durum, temsil ettikleri devletin topraklarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen başka bir devletin topraklarında inşa edilen diplomatik misyon binaları için geçerlidir. Elçiliklerin bulunduğu bölgede temsil ettikleri ülkenin yasaları, elçilik dışında buldukları ülkenin yasaları geçerlidir. Hiç kimsenin bu tesislere zorla girmeye hakkı yok, çünkü bu yabancı toprak ihlali olarak kabul edilir.

Sınır ötesilik, belirli koşullar altında gemilere ve uçan nesnelere (gemiler, uçaklar) ve ayrıca belirli kişilere uygulanır.

? SORULAR:

1. Bir ülkenin toprakları neden önemlidir?
2. Devlet nasıl sınırlandırılır?
3. Kara bölgesi neleri kapsıyor?
4. Su bölgesi neleri kapsıyor?
5. Hava sahası neleri kapsar?
6. Sınır ötesilik ne anlama geliyor?

¹² Uluslararası hukuka göre, uzayda yargı hakimiyeti (yargı yetkisi) konusuyla ilgilenen uzay hukuku geliştirilmektedir, çünkü ortak bir mal olarak kabul edilir ve hiç kimse kaynaklarını kişisel kazanç veya belirli bir devletin yararı için kullanmamalıdır.

1.3 DEVLETİN ESAS UNSURU OLARAK NÜFUS

Bir devletin nüfusu, belirli bir devlet topraklarında yaşayan ve o devletin yönetimi altında bulunan insanları içerir.

Nüfusun, ülkenin geçmişten günümüze tarihsel gelişimi boyunca önemi değişen kendi niteliksel ve niceliksel özellikleri vardır. Niteliksel nitelikler - cinsiyet, yaş, eğitim, din, dil çeşitliliğinde somutlaşan - bir ülkenin nüfusunun kültürel kimliğini oluşturur. Nicel özellikler, değişken bir kategori olan popülasyonun büyüklüğünü ifade eder.

Soru, belirli bir eyalet bölgesinde yaşamamanın ne anlama geldiğine dair ortaya çıkıyor. İnsanlar bununla belirli haklar mı kazanıyor? Bir şey yapmaları gerekiyor mu? Korunacak mı? Çalışma hakları var mı? Bir aile kurabilirler mi? Hükümete katılabilirler mi? Ev alma hakları var mı? Birey ile devlet arasında kurulan bağı incelersek bu soruların cevabını alacağız. Bu bağlantıya vatandaşlık denir.

Vatandaşlık, devlet ile belirli bir devlet topluluğunun bireysel üyesi arasındaki, hem devlet hem de birey için hak ve yükümlülükler doğuran yasal bir ilişkidir. Daha doğrusu bir kişi (özne) olarak belirli bir devletle belirli bir dizi hak ve yükümlülük altına giren bireye vatandaş denir.

Vatandaşlık, bir bireyin belirli bir devletle yasal bağlantısıdır. Bireylerin kendi ülkelerinin tüm medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından yararlanmalarını sağlar. Ancak bu, vatandaşın yalnızca belirli bir ülkede haklara sahip olduğu anlamına gelmez, aynı zamanda devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirme görevi de vardır. Öte yandan devletin de vatandaşlarına karşı hak ve yükümlülükleri vardır. Vatandaşın ve devletin hak ve yükümlülükleri arasında herhangi bir denklik veya eşitlik yoktur. Devlet çok güçlü bir kurumdur ve bireylerden ne talep edeceğini ve karşılığında ne sunacağını belirler.

Vatandaşlık bölgesel değil, vatandaş ile devlet arasındaki kişisel bir bağıdır. Başka bir ülke/ eyalet topraklarına taşınırken, vatandaşlığını korur, bu da vatandaş ile devlet arasındaki hak ve yükümlülüklerin başka bir

bölgede kalmasıyla bitmediği anlamına gelir.

Her devlet ayrı ayrı kendi düzenlemeleri ile vatandaşlığın kurulmasını ve sonlandırılmasını düzenler. Vatandaşlık kazanmanın aşağıdaki ilkeleri (yolları) vardır:

- **Kan bağı veya köken ilkesi, jus sanguinis.** Bu şekilde çocuk, nerede doğmuş olursa olsun, anne ve babasının vatandaşlığını kazanır.
- **Bölge ilkesi, jus soli.** Bu şekilde çocuk doğduğu ülkenin vatandaşlığını kazanır.
- **Daimi ikamet, vatandaşlığa kabul veya naturalize** (uyruğa geçmek), jus domicile ilkesi. Bu şekilde belirli bir kişiye (yabancıya) vatandaşlık, o kişinin daha önce sunduğu bir talep üzerine yetkili devlet organı tarafından verilen bir kararla verilir. Vatandaşlık almak isteyen kişi, devlet makamlarına başvuruda bulunur. Kişi, doğal olarak ilgili devletin kendi iç hukukunda öngördüğü tüm şartları yerine getirmek zorundadır. Unutulmaması gereken en önemli durum, her devletin bir kişiye vatandaşlık verip vermeme konusunda kendi karar verme yetkisine sahiptir. Başvuru yapan kişi, tüm şartları yerine getirebilir ancak devlet kendisine vatandaşlık veremeyebilir. Devletin sonradan kişiyi vatandaşlığa almanın, doğum anında ve doğum yoluyla değil de, daha sonra yaşama döneminde vatandaş olmanın farklı bir yolu izlemesi gerektiğini belirtmeliyiz.

Vatandaşlık aşağıdaki şekillerde sonlandırılabilir:

- **vatandaşın ölümü ile** - kural olarak vatandaşlık, kişinin ölümüne kadar sürer;
- **vatandaşlıktan çıkarılma ile** - öngörülen koşulları karşılayan vatandaşın sunduğu bir talep üzerine, yetkili devlet organı başvuru sahibi ile ilgili devlet arasındaki vatandaşlık ilişkisini sona erdiren yasal bir işlem kabul ettiğinde vatandaşlığın sona erdirilmesi yolu;
- **müsadere yoluyla** - müsadere, belirli bir kişiyle vatandaşlık ilişkisini, bunun için öngörülen koşullar yerine getirildiği takdirde sona erdiren devletin tek taraflı bir eylemidir. Bazı devletler, ulusal çıkarlara zarar verici olarak değerlendirilen bir bireyin davranışı için bir yaptırım olarak vatandaşlıklarının iptal edilmesini öngörmektedir.

İptal, yalnızca başka bir vatandaşlığa sahip kişilerle ilgili olarak mümkündür; bu, vatandaşlığın iptali temelinde vatansız kişilerin ortaya çıkma olasılığını dışlar;

- **feragat yoluyla** - feragat, vasiyete ek olarak yasaların öngördüğü koşulları da karşılması gereken bir yerli vatandaş tarafından verilen tek taraflı bir irade beyanıdır.

Vatandaşlığı kazanmanın ve kaybetmenin farklı yolları nedeniyle, her ülkede şunları ayırt ederiz:

- **Apatritler** - Vatansız kişiler (vatansız kişiler)
- **Bipatridler** (çifte vatandaşlığa sahip kişiler)
- **Polypatrides** (ikiden fazla uyruğu olan kişiler).

Vatandaşlığı olmayan kişiler de belirli bir devletin topraklarında ikamet edebilirler. Bu insanlara **yabancı denir**.

Bu kişilerin de devlete karşı hak ve yükümlülükleri vardır, ancak bunların vatandaşları ile ilgili olarak sınırlıdır. Dolayısıyla örneğin yabancılar o ülkede siyasi haklardan yararlanamayacaklardır, ancak buldukları ülkenin düzenlemelerine uymak zorundadırlar (bu anlamda vatandaşlarla eşittirler). Kendi topraklarında buldukları devletin kanunlarını ihlal etmeleri durumunda sorumluluktan muaf değildirler, cezalandırılabilirler veya sınır dışı edilebilirler. Yabancı uyruklu kişiler de başka bir ülkeye iade edilebilir¹³.

Ancak bir ülkenin nüfusunun hem o ülkenin vatandaşlarından hem de yabancılarından, yani farklı vatandaşlıklardan oluştuğunu unutmamalıyız, çünkü kamu otoritesi belirli bir ülkenin topraklarında yaşayan tüm insanları kapsar.

¹³ Suçluların iadesi, bir ülkeden suçlu görülmüş veya hüküm giymiş bir kişinin yargılanmak veya cezaevinde yatması üzere o ülkeye teslim edilmesi işlemidir.

? SORULAR:

1. Bir ülkenin nüfusu ile ne kastedilmektedir?
2. Devletin bir özelliği olarak nüfusun niteliksel ve niceliksel özelliklerini sıralayınız.
3. Vatandaşlık terimi ile ne kastedilmektedir?
4. Vatandaş terimi ile ne kastedilmektedir?
5. Vatandaşlık arasındaki ilişki nedir?
6. Vatandaşlığa sahip olmak neden önemlidir?
7. Vatandaşlık devlet için ne anlama gelir?
8. Vatandaşlık kazanmanın yollarını listeleyiniz.
9. Vatandaşlığı sonlandırmanın yollarını listeleyin.
10. Yabancılar nelerdir?
11. Vatandaş ile devlet arasındaki bazı hak ve yükümlülükleri sıralayınız.

ÖDEV:

1. "Vatandaşlık temel bir insan hakkıdır, çünkü kişiye diğer tüm haklardan yararlanma hakkı verir" tezini ele alın ve tartışın, Earl Warren, ABD Yüksek Mahkemesi Başkanı, 1958
2. Ülkenizdeki yabancıların sahip olmadığı, ancak vatandaşlarının yararlandığı haklarını bir düşünün.
3. Aşağıdaki örnekte verilen doğru açıklamayı çevrele : Aron ve Sashka, Niberia vatandaşlarıdır. Bu ülkede vatandaşlık kazanmanın temel yolu toprak ilkesidir. Bir süre Aron ve Saska, kan bağı ilkesinin vatandaşlık kazanmanın temel yolu olarak kabul edildiği Rubia eyaletinde yaşayıp çalıştılar. Rubia eyaletinde kaldığı süre boyunca Sashka, Byron adında bir çocuk doğurur.
 - a) Niberya vatandaşı
 - b) Rubia vatandaşı
 - c) vatansız.

PROJE:

1. Vatansız (Apatrit) bir kişi olmanın ne anlama geldiğini araştırın.

1.4. DEVLET ESAS UNSURU OLARAK KAMU OTORİTELERİ

Günlük yaşamdaızdan karşılaştığımız örneklerle, okulda, işte, ailede vb. güç gibi farklı iktidar biçimleri (örnekleri) vardır. Yukarıdaki tüm yetkiler, biri emir veren yani iradesini ve çıkarlarını gerçekleştiren, diğeri ise dinlemek, yani bu emirlere göre hareket etmek zorunda olan iki varlığın ilişkisini göstermektedir.

Kamu otoritesi (devlet) kavramı, genel otorite kavramından türetilmiştir.

Devletin en önemli özelliği olan kamu otoritesi, iki taraf (eşit olmayan durumdaki varlıklar) arasındaki, bir tarafın düzenleme hakkına sahip olduğu ve diğer tarafın bağımlı bir durumda olduğu ve yükümlü olduğu sosyal bir ilişkidir. emirleri dinle ve uygula.

Bu şekilde tanımlanan kamu otoritesi, diğer yönetim biçimlerinden (aynı zamanda düzen ve itaat ilkesine dayanan ebeveyn, müdür, öğretmen otoritesi) farklı değildir. Bununla birlikte, kelimenin en geniş anlamıyla iktidar ile iktidarda olanların onu kullanmak için kullandıklarından oluşan kamu gücü arasında bir fark vardır. Kamu otoritesini belirleyen şey, devletin fiziki zorlama üzerinde tekele sahip olması yani sadece kamu (eyalet) hükümetinin fiziki zorlamayı kullanabilmesidir. Kelimenin en geniş anlamıyla iktidar sahipleri - tamamen emir verenin emrinde olan - şiddet içermeyen diğer araçlara (ahlaki, eğitimsel, pedagojik) dayalı baskı. Sadece eyalet hükümeti izin vermişse fiziksel güç kullanabilirler, yani hiç kimse devletin iradesine karşı fiziksel zorlama araçlarını, örneğin silahları kullanamaz. Diğer güç sahiplerinin fiziksel gücü nerede, ne kadar ve ne zaman kullanabileceğini belirler. Devlet yönetiminin fiziki zorlama tekeline dayanması, kamu (devlet) yönetiminin egemenliği fikrine yol açmaktadır.

Egemen kelimesinin kendisi en yüksek veya en yüce anlamına

gelir. Egemenlik, kamu otoritesinin yasal düzen normlarını elde etmede dayandığı fiziksel zorlama tekelinin yasal bir ifadesidir.

Egemenliğe göre, güç, her devletin tüm topraklarında benzersiz kalır ve kamu (devlet) gücünün aşağıdaki üç özelliği aracılığıyla ifade edilir:

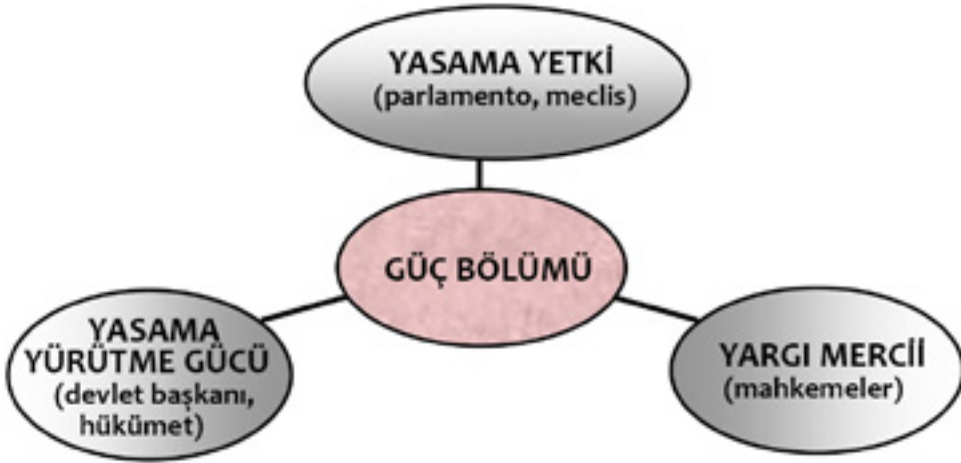
- **Kamu (devlet) hükümetinin bağımsızlığı** - bu, hükümetinin karar vermede özgür ve bağımsız olduğu ve dışarıdan hiç kimsenin devletin iç işlerine karışma hakkına sahip olmadığı anlamına gelir. Ancak dış etkiler gerçeği tek bir devletin gücünde değildir. Yapabileceği şey, dış etkilerden gelen müdahaleler konusunda kendi kararlarını vermektir. Her ülke uluslararası olarak bağımsızdır ve diğer ülkelerle eşittir.
- **Supremat** - devlet gücünün kendi topraklarında en yüksek olduğu ve başka hiçbir gücün onunla rekabet edemeyeceği, daha doğrusu ona meydan okuyamayacağı anlamına gelir. Bu, o topraklarda aynı anda başka hiçbir hükümet türünün olamayacağı anlamına gelmez (bunlar vardır), ancak en yüksek olanı eyalet hükümetidir. Kendi topraklarında var olan tüm kurum, kişi ve kuruluşlar için geçerli ve zorunlu olan hukuk düzeni normlarını benimser. Diğer tüm otoriteler alt düzeydedir ve devlete en yüksek olarak boyun eğmek zorundadır.
- **Kamu (devlet) gücünün yasal sınırsızlığı** - daha önce bahsedilen iki özelliğin yüceltilmesidir. Eyalet hükümetinin herhangi bir zamanda düzenlemeleri ve yasal düzenlemeleri kabul etme ve bunları değiştirme olasılığını gösterir. Eyalet hükümeti, uygulanması gereken kararları, yasal işlemleri ve yasal normları alma iradesinde bağımsızdır.

Ayırt edici özelliklerinde kök salmış devlet iktidarının gücü, bizi onun kötüye kullanılabilmesi gerçeğine götürür. Devlet gücünün sahipleri tarafından kötüye kullanılmasını önlemek için modern devletler, kuvvetler

ayrılığı kavramını **yasama, yürütme ve yargı**¹⁴ erkleri olarak kurarlar. Bu, bir, iki, üç veya daha fazla kamu otoritesinin olduğu anlamına gelmez, ancak kamu otoritesinin farklı işlevleri için farklı icracılar olduğu anlamına gelir¹⁵.

Bu bölünme iki temel üzerinden ifade edilir, yani:

- devlet yönetimi işlevlerinin birkaç devlet organına bölünmesi;
- devlet işlevlerinin yerine getirilmesinde organların karşılıklı bağımlılığı, yani karşılıklı teyid ve kontrol ilişkileri kurma.

Resim. 5: Devlet gücünün ayrılması

? SORULAR:

1. Kamu otoritesi terimi ile ne kastedilmektedir?
2. Kamu otoritesi ile kelimenin daha geniş anlamıyla anlaşılan otorite arasındaki fark nedir?
3. Kamu otoritesinin ayırt edici özelliklerini listeleyin ve açıklayın.
4. Kuvvetler ayrılığının, gücün kötüye kullanılmasının önlenmesine nasıl katkıda bulunduğunu düşünün.

¹⁴ Montesquieu, "Hukukun ruhuna uygun" adlı eserinde, kuvvetler ayrılığı ve bunların karşılıklı denetimi, yani kısıtlama üzerinde ısrar eder.

¹⁵ Spasov A., "Devlet Egemenliği ve Küreselleşme", 2011, s.69.

2. DEVLET ORGANİZASYONU VE DEVLET KURULUŞ TÜRLERİ (KAMU DEVLET KURUMLARI)

2.1 DEVLET TANIMI VE DEVLET ORGANI (KAMU DEVLET KURUMLARI)

Devlet en büyük ve en karmaşık organizasyondur.

Devlet teşkilatı, çeşitli görevleri yerine getirmekte uzmanlaşmış çok sayıda ve çeşitli organların (kurumların) varlığı ile karakterize edilir.

Meclis, hükümet, bakanlıklar, mahkemeler, savcı, cumhurbaşkanı, ombudsman ve diğerleri bir ülkede var olan organlardır ve her biri belirli görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Devlet teşkilatının geçmişten günümüze gelişimine geriye dönük bir bakış açısıyla bakacak olursak, az sayıda insan ve görev içeren basit ve ilkel bir organizasyondan çok organlı bir mega organizasyona dönüştüğü görülecektir. kurumlar), insanlar ve yetkinlikler.

Devlet organı (kuruluş), bir devlet teşkilatının, kuruluşu ve yetkileri kanunla belirlenen ve yetkisi dahilinde hukuken ilgili kararları alabilen bir organizasyondur.

Biyoloji sözlüğünü kullanırsak ve devlet organizasyonunu insan organizmasıyla karşılaştırırsak, o zaman devlet organı (kurum), belirli bir işlevi yerine getiren devlet organizmasının bir parçasıdır. Sağlıklı bir insanın özelliği tüm organlarının düzgün çalışması olduğu gibi, işlevsel bir devlet örgütü de devlet organlarının yetkilerini yani yetkilerini kullandığıdır.

Yetkinlik terimi, belirli bir organın sahip olduğu belirli görevleri yerine getirme hakkı ve görevi anlamına gelir. (Örneğin, yasama organı yasa çıkarmaya yetkilidir, vb.).

Yetkinlik: gerçek ve yerel olabilir.

Gerçek yeterlilik, devlet organı tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin türüne göre belirlenir.

Örneğin, yasama organının fiili yargı yetkisi, mahkemenin veya hükümetin fiili yargı yetkisinden farklıdır.

Yerel yargı yetkisi, işlerin yapıldığı bölgeye göre belirlenir.

Devlet organları (kurumları) aynı gerçek yetkiye sahip olabilir,

yani aynı tür işi yapabilir, ancak bu durumda farklı yerel yetkilere sahip olacaklardır. Örneğin, asliye mahkemeleri aynı gerçek yargı yetkisine sahiptir, daha doğrusu aynı tür devlet işini yapıyorlar, ancak bunu devletin farklı bölgelerinde yapıyorlar, bu da farklı yerel yetkinlikleri olduğu anlamına geliyor.

Yetki ilkesi özellikle önemlidir. Bu ilke olmadan vatandaşlar hangi devlet organına (kurumuna) başvuracaklarını bilemezler ve organlar (kurumlar) belirli durumlarda hareket etme ve karar verme hakkına sahip olup olmadıklarından emin olamazlar.

Yetki ilkesi, devlet organlarının (örgütsel ve yasal) işlevsizliğini önler. Devlet organizasyonunun türü (küçük veya mega) ne olursa olsun, işlevselliği doğrudan devlet organları (kurumları) arasındaki işbirliğine bağlıdır. İşbirliği ne kadar büyük olursa, devlet işlevleri o kadar kolay ve iyi olur.

2.2 DEVLET KURULUŞLARININ TÜRLERİ (KAMU DEVLET KURUMLARI) VE YETKİLERİ

Devlet organlarının (kurumlarının) farklı türde işler yaptığı göz önüne alındığında, bunları bölmek ve gruplandırmak sadece mümkün değil, aynı zamanda gereklidir. Böylece varlıklarını, ihtiyaçlarını, işlevlerini, yeterliliklerini en kolay şekilde belirlenebilirdi.

Farklı kriterlere göre ayrılmış aşağıdaki devlet organlarının türleri vardır:

- Merkezi ve merkezi olmayan organlar
- Yasama, yürütme ve yargı organlarının organları
- Silahlı ve sivil yetkililer
- Karar alma ve yürütme organları
- Bireysel ve toplu organlar.

2.3 MERKEZİ VE MERKEZİ OLMAYAN ORGANLAR

Devlet organlarının merkezi ve merkezi olmayan olarak bölünmesi, bölgesel yetkilerine göre yapılır.

- **Merkezi organlar**, yetkileri ülkenin tamamını kapsayan organlardır. Kararları uygulanır ve ülkenin tüm topraklarında ve tüm nüfus için evrensel olarak bağlayıcıdır. Örnek: yasama organı, hükümet, en yüksek yargı organları, bakanlıklar.
- **Merkezi olmayan organlar** veya daha popüler olarak yerel organlar, yetkileri yalnızca eyalet topraklarının bazı kısımlarını kapsayan organlardır. Yerel yönetimler bireysel ve toplu olabilir. Bireysel organ, yerel özyönetim biriminin belediye başkanı iken, kolektif organ belediye meclisidir. Yerel makamlar, yalnızca yerleşik oldukları ve yetkin oldukları bölge için geçerli olan kararlar alırlar. Kararları, uygulandıkları bölge (bütçe, program, yıllık hesap) için birincildir, ancak merkezi hükümetin kararlarına uygun olmalıdır.

2.4. YASAMA YETKİSİNİN ORGANLARI

Herhangi bir demokratik ülkede, en yüksek organ, farklı ülkelerde farklı olarak adlandırılan (meclis, kongre, дума, parlamento, vb.) Yasama organıdır. Kuvvetler ayrılığı ilkesine göre yasama, devletin en önemli işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana görevi, ülkedeki Anayasa ve yasalara çevrilmiş en yüksek yasal işlemleri kabul etmektir. Bu yasal işlemler genellikle bir ülkenin tüm vatandaşları için zorunludur ve ülkedeki hiyerarşik yasal işlemler ölçeğinin en üstünde yer alır.

Örgütsel yapılanmaya bağlı olarak, yasama tek kamaralı, iki kamaralı veya çok kamaralı olabilir. Yasama organı tarafından kabul edilen kanunların yasal gücü, organizasyon yapısına bağlıdır ve ülkeden ülkeye değişir.

2.5. SİYASİ YETKİ YÜRÜTME ORGANLARI

Devlet teşkilatı içindeki siyasi yürütmeorganının organları, yasama organı tarafından kabul edilen kanunları ve diğer işlemleri yürüten ve devlet idaresini organize eden organlardır. Yürütme siyasi gücünün organları devletin başı ve hükümettir.

2.5.1. DEVLET BAŞKANI

Devlet başkanı, devleti ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde temsil eden bireysel veya toplu bir organdır. Miras yoluyla veya seçimle göreve gelebilir. Konumu, seçim tarzı ve yetkileri hükümet biçimine göre değişir. Devlet başkanı, başkan, kral, imparator vb. olarak adlandırılan bireysel bir organ olarak başkanlık, hükümdarlık şeklinde kolektif bir organ olabilir.

Devlet başkanı, tanımı gereği iç ve dış yetkiler olarak ayrılacak çok sayıda yetkiye sahiptir.

Devlet başkanının dahili olarak daha önemli yetkileri şunlardır:

1. kanunları ilan etmek¹⁶;
2. hükümetin oluşumu için yetki vermek (bazı ülkelerde);
3. üst düzey devlet görevlilerinin atanması veya atanmasına katılmak;
4. silahlı kuvvetlere önderlik etmek;
5. nişanlar vermek;
6. af yetkisi vermek.

Dış planda devlet başkanının daha önemli yetkileri şunlardır:

1. uluslararası ilişkilerde ülkeyi temsil etmek;
2. uluslararası anlaşmalar yapmak;
3. dış politikanın oluşturulmasına ve uygulanmasına katılmak;

¹⁶ Meclis, yasama organı olarak, "Resmi Gazete"de yayımlanmadan önce, devlet başkanının bir kararnamesi ile ilan edilen yasaları kabul eder.

4. yurtdışında büyükelçiler ve diğer temsilciler atamak;
5. yabancı diplomatların kimlik belgelerini almak.

2.5.2. HÜKÜMET

Hükümet, devlet gücünün en yüksek yürütme ve yönetim organıdır. Kolektif bir devlet organı olarak Bakanlar Kurulu ve benzerleri adı altında bulunabilir. Hükümet, başbakan, şansölye ve diğerleri olarak atanabilen cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir. Eğitim, kültür, sağlık, ekonomi, çevre vb. gibi belirli bakanlıkları (farklı alanları) yöneten bakan adı verilen bir dizi üyeden oluşur. Hükümet, yetkisi dahilinde kararnameler, kararlar, programlar, talimatlar, sonuçlar vb.

2.6. YARGI KURULUŞLARI

Üçüncü ve bağımsız bir güç olarak yargı, hukuki kesinliği korumak ve hukuk düzeninin düzgün işleyişini sağlamak ve ayrıca insan ve vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumak için oluşturulmuştur. Yargı, belirli bir eyalette hukukun kuralının ve uygulamasının temelidir. Yargının organları mahkemelerdir. Yargı organı, tek bir yargıç olarak bireysel bir organ olabileceği gibi, birkaç üyeden oluşan bir yargı konseyi olarak da kolektif bir organ olabilir. Mahkemeler hukuk ve ceza davalarına karar verir, yani vatandaşlar, devletler, tüzel kişiler olabilecek taraflar arasındaki belirli anlaşmazlıkların yanı sıra koruma altındaki bir malın (can, mal, sağlık vb.) ihlali durumlarında karar verir. Mahkemeler arasında hiyerarşik bir düzenleme vardır. Çalışmalarında maddi gerçek, yasallık ve adalet ilkeleri tarafından yönlendirilirler.

2.7. DEVLET MERCİLERİNİN SINIFLANDIRILMASI (KAMU DEVLET KURUMLARI) FAALİYET TÜRÜ VE YÜRÜTME ŞEKLİNE GÖRE AKTİVİTELER

2.7.1. SİLAHLI VE SİVİL DEVLET MERCİLERİ

Silahlı yetkililer, fiziksel zorlama araçlarına ve belirli sayıda silahlı kişiye sahip olanlardır.

Şu şekilde görünürler:

- Askeri ve
- Polis.

Askeri organ (ordu), düzen ve barışı sağlamayı ve dışarıdan saldırıya uğradığında devletin toprak bütünlüğünü savunmayı amaçlayan bir savunma gücüdür. İstisna olarak, ordu, örneğin büyük doğal afetler, ayaklanmalar veya devrimci ayaklanmalar gibi durumlarda ülke içinde düzen ve barışı korumak için de kullanılabilir. Bu genellikle polis güçleri yeterli olmadığında veya ülke içinde düzeni ve barışı sağlayamadığında olur. Askeri yetkililer sürekli hazırlık yapıyorlar ve sadece devlet dışarıdan tehdit edildiğinde yani sadece savaş zamanında harekete geçiyorlar.

Polis, silahlı bir kurum olarak ülkede asayiş ve barışı sağlamakla görevlidir. Aynı zamanda, yasal olarak organize edilmiş fiziksel zorlamanın en doğrudan failidir. Ülkedeki vatandaşların düzen, huzur ve güvenliğini korumak, suç ve diğer suçların faillerini kovuşturmak ve tutuklamak için kullanılır. Askeri yetkililerin aksine, polis günlük olarak çalışır ve vatandaşlar ve sivil yetkililerle temas halindedir. Polis, faaliyetlerini yerine getirirken üniformalıdır ve zorlayıcı maddi araçlar ve kurumlar (silahlar, hapishaneler vb.)

Sivil otoriteler, fiziksel zorlama araçlarına sahip olmayan, ancak çeşitli eylemler benimseyen organlardır.

Örnek: parlamento, mahkemeler, hükümet, bakanlıklar.

2.7.2. KARAR ALMA VE YÜRÜTME ORGANLAR

Hiyerarşi ve tabiiyet (bağlılık) ilkesi, devlet teşkilatının dayandığı temel bir ilkedir. Devlet organlarının üst ve alt kademelere, yani benimseyen organlara ve alınan kararları uygulayan organlara tabi olması bu ilkedir. Karar alma organı mı yoksa yürütme organı mı olacağı, organın devlet teşkilatı hiyerarşisinde işgal ettiği konuma bağlıdır. Üst makam, her zaman, verilen yükümlülükleri yerine getirmesi gereken alt makama karar verme ve emir verme hakkına sahiptir. Hiyerarşi, devlet organlarını doğrudan bağımlılığa ve tabi olmaya yerleştirir. Alt organ, eyleminde yasal olarak (eylemlerinin benimsenmesinde) daha yüksek (üstün) devlet organına tabidir ve bağımlıdır, yani eylemi daha yüksek organın eylemine bağlıdır. Modern devletin en yüksek organı, kural olarak, yasama organıdır.

Resim 6: Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ndeki mahkemelerin hiyerarşik düzeni

2.7.3. BİREYSEL VE KOLEKTİF KURULUŞLAR

Devlet organlarının bireysel (kıllı olmayan) ve toplu olarak ayrılması, kurum adına bir veya daha fazla kişinin karar vermesine göre yapılır.

Birey, bir kişinin başkanı olduğu organ (örneğin, devlet başkanı, bakan) adına bağımsız olarak karar verdiği organlardır.

Kolektif organ, yalnızca çok sayıda insanın (o organın üyelerinin) katılımıyla çalışan ve kararlarını toplu olarak (kollektif olarak) veren bir organdır. Örneğin meclis, hükümet, yargı konseyi, komisyonlar. Bu organların işleyişi yalnızca nisap terimine bağlıdır. Nisap sorunu, yalnızca kolektif bir organın yasal işleyişinin (eyleminin) başlamasıyla ilgili olarak değil, aynı zamanda bu organın karar ve karar verme olasılığıyla ilgili olarak da ortaya çıkar.

Nisap, kolektif bir organın karar alabilmesi için çalışmalarına katılması ve katılması gereken asgari üye sayısı anlamına gelir.

Kolektif organda kararlar oybirliğiyle veya oy çokluğuyla alınabilir. Hukukta iki tür çoğunluk vardır:

- Olağan (basit) çoğunluk
- nitelikli çoğunluk.

Olağan (basit) çoğunluk, çalışmaya başlayabilmesi ve tam teşekküllü kararlar alabilmesi için kollektif organın toplam üye sayısının en az yarısının artı birinin bulunması gerektiğidir. Ortak çoğunluk iki tipte ortaya çıkar:

- **Nispi çoğunluk** - kolektif organın mevcut üyelerinin en az yarısı + 1'i oy vermiş olmalıdır.

- **Mutlak çoğunluk** - toplu organın tüm (toplam) üyelerinin en az yarısı + 1'i oy kullanmış olmalıdır.

Nitelikli çoğunluk, kolektif organın toplam üye sayısının en az 2/3 veya 3/4'ünün karara katılması ve karara oy vermesinin beklenmesidir. Özel bir çoğunluk türü çifte çoğunluktur¹⁷.

Oy vermenin üç olası oy verme belirlemesine dayanır, yani organın üyelerinin oy kullanma biçimleri, aşağıdaki gibidir:

- EVET
- HAYIR
- ÇEKİMSER

? SORULAR:

1. Devlet teşkilatı ve devlet kurumu terimleriyle ne kastedilmektedir?
2. Merkezi ve merkezi olmayan hükümet organları arasındaki fark nedir?
3. Yasama yetkisi hangi organa aittir?
4. Yürütme-politik iktidarın organlarını listeleyin.
5. Devlet başkanı terimi ile ne kastedilmektedir?
6. Devlet başkanının yetkilerini sıralayınız.
7. Polisin ve ordunun temel görevi nedir?
8. Devlet teşkilatının dayandığı temel ilkenin adı nedir?
9. Devlet organının belirleyici mi yoksa yürütme organı mı olacağını belirleyen nedir?
10. Kolektif ve bireysel organların bölünmesi hangi temelde yapılır?
11. Nisap nedir?
12. Ne tür çoğunluk tanıyorsunuz?

¹⁷ Kültürü, dillerin kullanımını, eğitimi, kişisel belgeleri ve sembollerin kullanımını vb. doğrudan etkileyen yasalar için, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi çift çoğunlukla karar verir, yani belirli bir çoğunluk aranır. Milletvekillerinin yasaya oy vermesi ve milletvekillerinin çoğunluğunun Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ndeki çoğunluk olmayan topluluklara mensup olması.

 ÖDEV:

1. Ülkedeki tüm güç silahlı otoritelerin elinde olsaydı ne olacağını bir düşünün.
2. Bireysel ve kolektif bir organda karar vermenin avantajlarını ve dezavantajlarını keşfedin.
3. Sınıfınızdaki karar alma için nispi ve mutlak çoğunluğu hesaplayın.
4. Aşağıdaki alıştırmada, ilgili devlet kurumunda bulunan her yetkiyi birbirine bağlayın:

MAHKEMELER	Yasalar getirir
HÜKÜMET	Belediye için bütçe getirir ve onaylar
MİLLET MECLİSİ	Kanunlar önerir
BELEDİYE MECLİSİ	Yabancı diplomatlardan akrediteli mektubu kabul eder
DEVLET BAŞKANI	Sokak aydınlatması için karar getirme
POLİS	Trafiği düzenler
ORDU	Dışarıdan saldırıya uğradığında devleti korur
	Boşanma davası
	İlkokul kurma kararı
	Ülkede asayiş, kamu düzeni ve barışın korunması
	Karara itiraz
	Şeref nişanları, onur ödülü

HATIRLA !!

- ✚ Bir devletin simgesi toprakları, nüfusu ve kamu otoritesidir.
- ✚ Mekânsal işareti olarak toprak bakımından devlet, bölgesel bir organizasyondur, çünkü kamu otoritesi, belirli sayıda insanın yaşadığı belirli bir bölge ile sınırlıdır.
- ✚ Devlet topraklarının tamamı, diğer devletlerin topraklarına göre kara veya kıta, su ve hava topraklarına bölünmüştür.
- ✚ Kara (kıta) toprakları araziye, yani devlet gücünün kullanıldığı kara parçasını kapsar.
- ✚ Su bölgesi, ülkenin içinden geçen veya ülkenin bir parçası olan nehir ve göl yüzeylerinin yanı sıra, iki veya daha fazla ülke arasında bir sınır çizgisi olması durumunda suyun bir bölümünü (göl ve nehir yüzeyleri) kapsar.
- ✚ Hava sahası, ülkenin dış sınırlarından başlayan ve mental olarak yüksekliği devam eden hava direği içerisinde uzanır.
- ✚ Ülke dışılık (diplomatik dokunulmazlık) , bir devletin topraklarının bir bölümünün o devletin kamu otoritesinin yargı yetkisinden (yetkisinden) dışlanması ve o eyalete başka bir devletin kanunlarının uygulanması anlamına gelir.
- ✚ Bir devletin nüfusu, belirli bir eyalet topraklarında yaşayan ve o devletin egemenliğine giren insanları içerir.
- ✚ Vatandaşlık hakkı, devlet ile belirli bir devlet topluluğunun bireysel üyesi arasındaki, hem devlet hem de birey için hak ve yükümlülüklerin ortaya çıktığı yasal bir ilişkidir.
- ✚ Kişi (bireysel) olarak belirli bir devletle belirli bir dizi hak ve yükümlülük altına giren bireye vatandaş denir.
- ✚ Vatandaşlığın kazanılması için aşağıdaki ilkeler vardır: Kan bağıının olması veya kökenin olması ilkesi; Hükümlerlik alanı ilkesi; Daimi ikamet veya vatandaşlığa kabul ilkesi.
- ✚ Birey vatandaşlıktan şu şekillerde çıkartılabilir: vatandaşın ölümü ile, vatandaşlıktan çıkma beyanı ile, müsadere ile, feragat ile.
- ✚ Vatandaşlığı olmayan kişiler de belirli bir ülkenin topraklarında ikamet edebilirler. Bu insanlara yabancı denir.
- ✚ Devletin en önemli özelliği olan kamu otoritesi, biri düzenleme hakkına sahip, diğeri tali durumda olan ve dinlemek ve dinlemek zorunda olan

iki taraf (eşit olmayan bir durumda olan varlıklar) arasındaki sosyal ilişkidir. emirleri yerine getirmek.

- ✚ Devlet teşkilatı, çeşitli görevleri yerine getirmekte uzmanlaşmış çok sayıda ve çeşitli organların varlığı ile karakterize edilir.
- ✚ Devlet organı (kuruluş), kuruluşu ve yetkinliği kanunla belirlenen ve yetkisi dahilinde hukuken ilgili kararları alabilen bir devlet kuruluşunun bir parçasıdır.
- ✚ Farklı kriterlere göre ayrılmış şu tür devlet organları vardır: merkezi ve merkezi olmayan; yasama yürütme ve yargı organları; silahlı ve sivil organlar; karar alma ve yürütme organları; bireysel ve kolektif
- ✚ Yasama erkinin organı Meclis, yürütme-siyasi erkinin organları devletin ve hükümetin başı, yargının organları ise mahkemelerdir.
- ✚ Nisap, kolektif bir organın karar alabilmesi için çalışmalarına katılması ve katılması gereken asgari üye sayısı anlamına gelir.
- ✚ Kolektif organda kararlar oybirliğiyle veya çoğunlukla alınabilir.
- ✚ Kanunda, aşağıdaki gibi çoğunluk türlerine rastlanabilir: olağan (basit) çoğunluk, nitelikli çoğunluk ve ikili (çifte) çoğunluk.
- ✚ Basit çoğunluk iki şekilde oluşur: nispi ve mutlak çoğunluk

III. DEVLETİN ŞEKİLLERİ

Bu bölümü okuduktan sonra, hükümet biçimlerini ayırt edebilmeli, monarşi ve cumhuriyetin özelliklerini açıklayabilmeli, siyasal sistem terimini tanımlayabilmeli, demokratik ve demokratik olmayan siyasal sistemleri karşılaştırabilmeli, demokrasi türlerini ayırt edebilmeli ve bağımsız olarak yorumlayabilmelisiniz. Doğrudan demokrasinin bir biçimi olarak referandumun önemini, devlet yönetişimi terimini tanımlamak, devlet yönetim biçimlerini listelemek, üniter devlet ile karmaşık devleti ayırt etmek, karmaşık devlet biçimlerini belirlemek.

1. YÖNETİM ŞEKLİNE GÖRE DEVLETLER

1.1. YÖNETİM ŞEKLİ KAVRAMI

Hükümet biçimi, devlet başkanının bu konuma geliş şekli ve yasal-politik statüsü ile belirlenir.Tanımın ilk kısmı bakımından, devlet başkanı seçimle veya miras yoluyla iktidara gelebilirken, hukuki statü bakımından devlet başkanı, iktidarı süresince siyasi ve hukuki olarak sorumlu veya sorumsuz olabilir.

Devletler, monarşiler ve cumhuriyetler olarak ikiye ayrılır. Her bornin kind kuralı, türleri ve alt türleri vardır.

1.2. MONARŞİ

Bir hükümet biçimi olarak monarşinin temel bir özelliği, devlet başkanı pozisyonunun mirasıdır. Bir monarşideki devlet başkanına kral, imparator, sultan, firavun, şah, prens, dük, emir ve diğerleri gibi farklı isimler verilebilir. Ancak farklı unvanlara rağmen, tüm monarşilerin ortak noktası, hükümdarın unvanı devralmasıdır. O her zaman bir kişidir, bir bireydir, bu nedenle monarşi kelimesinin kendisidir: "monos - bir kişinin otoritesi". 17. yüzyıla kadar monarşiler tüm dünyada yaygın bir yönetim biçimiydi. Avrupa'nın birçok ülkesinde kralların ve kraliçelerin miras kanunu ile hüküm sürdüğü 14. ve 15. yüzyıllarda zirveye ulaştılar.

Kural olarak, hükümdar hayattayken hükmeder, işlevi değişmez. Hükümdar, kişiliğinden ve konumundan (statüsünden) kaynaklanan ve diğer vatandaşlardan farklı olduğu bazı ayrıcalıklara sahiptir. Siyasi ve cezai olarak sorumlu değildir. Onun kötü yönetimi bile herhangi bir sorumluluk gerektirmez. Hayatının sonuna kadar ülkeyi yönetir ve hükümdarlık yapar.

Geçmişte monarşiler mutlakiyetçi veya sınırsızdı, yani tüm güç hükümdarın elindeydi ve onu sınırlayacak hiçbir yasal işlem yoktu. Mutlak hükümdar hem devletin hem de hükümetin başıydı ve yönetimi kontrolden çıkmıştı. Örneğin, Louis XIV zamanında Fransa¹⁸.

Modern monarşilerin çoğu sınırlıdır. Bu, anayasal ve parlamenter oldukları anlamına gelir. Hükümdarın mutlak ve sınırsız bir gücü yoktur. Hükümdarın gücü, anayasanın en yüksek yasal düzenlemesi ile sınırlıdır.

¹⁸ Tarih Ansiklopedisi, Gençlik Kitabı Üsküp, 2009, s. 279 "Devlet benim" - Louis XIV, tavsiye için parlamentoya, bakanlara veya bakanlara başvurmayan mutlakiyetçi bir hükümdar olarak Fransa'yı yönetmek için Tanrı tarafından verilen ilahi bir hak veya göreve sahip olduğuna olan kesin inancını açıkça ifade etti. soylular.

Günümüz monarşilerine örnek olarak Hollanda, Büyük Britanya, Belçika, İsveç, Norveç, Japonya ve diğerleri verilebilir. Çoğunda hükümdarın rolü semboliktir, daha temsilidir (törenlerde). Hükümdar hüküm sürer ama yönetmez. İstisnalar şunlardır: Hükümdarın büyük siyasi gücü elinde tuttuğu Brunei, Suudi Arabistan.

? SORULAR:

1. Devletler, yönetim biçimine göre nasıl ayrılır?
2. Monarşi nedir?
3. Monarşinin temel özelliği nedir?
4. Ne tür monarşiler vardır?
5. Modern monarşilerde hükümdarın rolü nedir?

1.3. CUMHURİYET

Cumhuriyet, devlet başkanının seçimlerle iktidara geldiği ve cumhurbaşkanı olarak adlandırıldığı bir hükümet şeklidir.

Cumhuriyette devlet başkan veya başkanlık adı verilen kolektif bir organ olması kaçınılmazdır.

Cumhuriyet terimi, kamu işi veya kamu yararı anlamına gelen Latince **res publica** kelimesinden gelir. Bugün çoğu ülke, yönetim biçiminde cumhuriyettir. Cumhuriyetlerin ayırt edici özellikleri, devlet başkanının **seçimi, sorumluluğu ve yetkilerinin türü ve kapsamıdır.**

Seçimler - İster bireysel ister toplu olarak yapılsın, Cumhurbaşkanı, her ülkede farklı seçim dönemi olan 4, 5, 6 veya 7 yıl sabit bir süre (dönem) için seçilir.

Seçim şu şekilde yapılabilir:

- doğrudan doğruya genel oy hakkıyla halk,
- yasama organı,
- yalnızca bu durum için oluşturulmuş özel bir organ.

Sorumluluk - Başkan siyasi ve yasal olarak sorumludur. Bu, devlet başkanının mutlak ve sınırsız bir güce sahip olmadığı, çünkü işlevini yerine getirme biçiminden ve uyguladığı politikadan sorumlu olduğu anlamına gelir. Görev süresi dolmadan görevden alınabilir veya yeniden seçilemeyebilir. Başkan yasal olarak da sorumludur. Ülkedeki yasal düzenlemelere uymakla yükümlüdür. Suç işlerse sorumluluk bakımından tek imtiyaz, sorumlu olduğu fiillere seçici bir yaklaşımla, özel bir organ tarafından ve özel bir usulle yargılanmasıdır.

Yetkilerin türü ve kapsamı - başkanın önceden sağlanan ve anayasa ve yasalarla sınırlandırılan kendi yetkileri vardır.

Cumhurbaşkanının seçilme şekline ve yetkilerinin kapsamına göre.

Cumhuriyet: cumhurbaşkanlığı, parlamenter ve meclis olarak ayrılabilir.

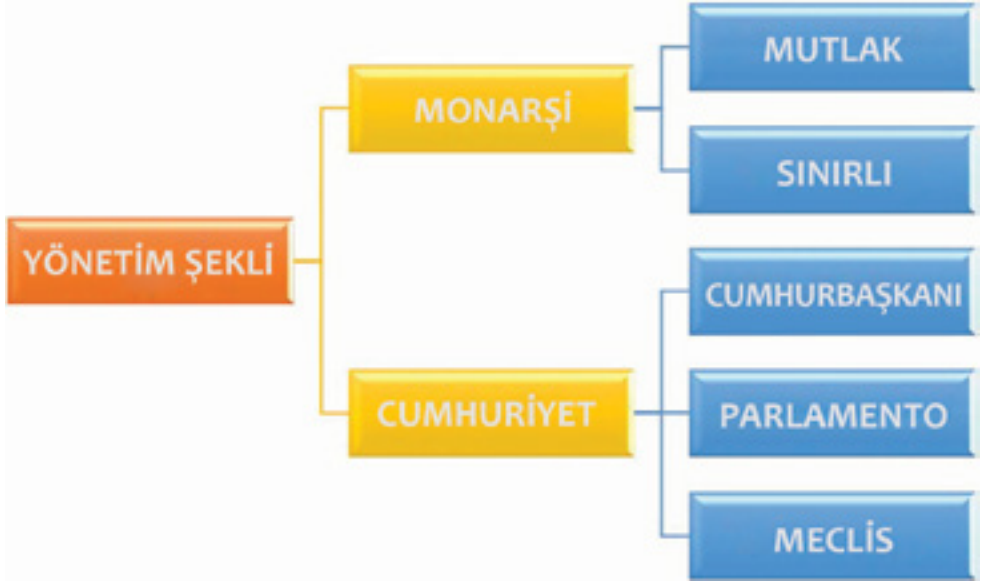
Başkanlık. Ülke başkanının gelişmiş bir yürütme işlevi vardır. Bu, Cumhurbaşkanının aynı zamanda Başbakan olması gerçeğinden

kaynaklanmaktadır. Bakanları seçer ve bakanlar görevini yerine getirme biçiminden ona karşı sorumludur. Halk tarafından doğrudan seçimlerle göreve gelir veya ABD’de olduğu gibi halk, cumhurbaşkanı tarafından seçilen bir organ (seçmen) seçer. Yasama yetkisi parlamento tarafından kullanılır. Kabul edilen yasalarla ilgili olarak Cumhurbaşkanının erteleyici veto hakkı vardır¹⁹. Bu tür cumhuriyetlere örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri, Meksika ve Brezilya verilebilir.

Parlamentar. Parlamentar bir cumhuriyette, cumhurbaşkanının azaltılmış bir yürütme pozisyonu vardır. Seçilme tarzına göre belirlenir. Cumhuriyetin cumhurbaşkanı parlamento tarafından seçilir ve ayrıca hükümeti kurma görevini, seçimlerde oyların çoğunluğunu kazanan ve temsil ettiği parti veya birkaç partiden oluşan bir grubun (parti koalisyonu olarak) en fazla milletvekili temsilcisine atar. Hükümet, çalışmalarından cumhurbaşkanına değil, parlamentoya karşı sorumludur. Hükümet, parlamentoda çoğunluğun desteğini aldığı sürece görevde kalır. Böyle bir Cumhuriyet in örnekleri Almanya, İtalya’dır.

Meclis. Parlamentar bir cumhuriyette, cumhuriyet başkanı en az yürütme gücüne sahiptir. Meclis, devlet gücünün en yüksek ve merkezi organıdır ve politikanın yürütülmesinde belirleyici bir role sahiptir. Hükümet, meclis tarafından verilen yönergelere kesinlikle uymakla yükümlüdür. Cumhurbaşkanlığı görevi, bakanlık görev ve işlevine paralel olarak hükümetin bakanlarından biri tarafından yerine getirilir. Meclisi cumhuriyete bir örnek İsviçre’dir.

¹⁹ Bir yasanın, yürürlüğe girmesine karşı çıkma hakkı. Cumhurbaşkanı yasayı veto edebilir.

Resim 7: Hükümet biçimine göre devletler

? SORULAR:

1. Cumhuriyet nedir?
2. Cumhuriyetin temel özelliği nedir?
3. Cumhuriyet türlerini sırala ve özelliklerini açıkla.

✍ GÖREV:

1. Hangi yönetim biçiminin daha iyi olduğunu ve nedenini tartışın.

📄 PROJE:

1. "Devletler ve yönetim biçimleri" üzerine bir kompozisyon yazın ve ikisini karşılaştırın.

HATIRLA !!!

- ✚ Hükümetin biçimi, devlet başkanının bu konuma geliş biçimi ve yasal-politik konumu tarafından belirlenir.
- ✚ Monarşi, devlet başkanının miras yoluyla iktidara geldiği bir yönetim biçimidir.
- ✚ Monarşiler mutlakiyetçi ve sınırlı olabilir.
- ✚ Cumhuriyet, devlet başkanının seçimler yoluyla iktidara geldiği bir yönetim biçimidir.
- ✚ Cumhuriyetin özellikleri şunlardır: Devlet başkanının seçimi, sorumluluğu ve yetkilerinin türü ve kapsamı.
- ✚ Başkanlık, parlamenter ve meclisi cumhuriyetler vardır.

2. SİYASİ SİSTEME GÖRE DEVLETLER (KAMU YÖNETİMLERİNİN YÜRÜTME ŞEKLİ)

2.1. SİYASİ SİSTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ

Siyasi sistem terimi, ülkedeki en yüksek hükümetin örgütlenme biçimi anlamına gelir, yani devlet aygıtı ile halk arasındaki ilişkiyi belirler.

Siyasal sistem, devlette egemen gücün kimde, halkta mı yoksa bir başkasında mı, çoğunlukta mı yoksa azınlıkta mı olduğu sorusuna yanıt verir. Bir siyasi sistemin işleyişi, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşlar, sendikalar, dini topluluklar, siyasi partiler, kamuoyu, yerel özyönetim ve diğerleri gibi bir toplumda karar alma ve kararların uygulanmasını etkileyen herkesi kapsar. Modern teoride, siyasi sistemlerin bölünmesi, bir ülkenin nasıl yönetildiğine göre giderek daha fazla yapılmaktadır. Bu, siyasi sistemlerin bölünmesinin bu yönünün, siyasi liderlerin (iktidar sahipleri) topluluk üzerinde tam kontrol ve yetkiye sahip olup olmadığı veya gücün sınırlı ve kanuna uygun olarak uygulanıp uygulanmadığı sorusuna verilen yanıtta başladığı anlamına gelir.

Dolayısıyla, **demokratik** ve **demokratik olmayan** bir siyasi sistem arasında bir fark vardır. Bu iki sistem arasındaki temel farkı günlük hayattan bir örnekle açıklayabiliriz.

Bir grup arkadaş kampa gider. Kampın güvenliği için nöbetçi seçilip ve nöbet kurulmalıdır. Aralarından en yaşlıları, diğerlerine danışmadan bir liste hazırlar, listeye nöbet tutacak kişilerin isimlerini yazmış, fakat göreve bizzat kendini yazmamış ve katılmamıştır. Daha sonra hazırladığı listeyi bir ilan tahtasına astı. Bu, demokratik olmayan karar vermenin bir örneğidir.

Çocuklar, bir veya daha fazlası tüm çocukları karar alma sürecine dahil etmek için inisiyatif alana kadar görev başında olacaklardır. Bu durumda, tüm çocuklara fikirleri sorulacağı ve ortak bir anlaşma ile görevin nasıl organize edileceğine karar verileceği zaman, demokratik bir karar alma şekli olacaktır.

2.2. DEMOKRATİK OLMAYAN SİYASİ SİSTEMLERİN TANIMI VE TÜRLERİ

Demokratik olmayan siyasi sistemler birçok biçimde gelir. Hepsinin ortak özelliği, gücün genellikle azınlığa ve kural olarak küçük bir insan çemberine, hatta tek bir kişiye ait olmasıdır.

Bu sistem kararların yurttaş yerine yurttaş adına alınması gerektiğine inanır. Güç elde etmek için genellikle politik olmayan yolları kullanırlar. Liderlerin gücü sınırsızdır ve kanunların ve halkın iradesinin üzerindedirler. Güç sorumsuz, sınırsız ve kontrol edilemez. İktidar sahipleri, halk için her zaman en iyisini bildiklerine inanırlar ve toplumdaki tüm atmosferi kendi amaçlarının, çıkarlarının ve ideallerinin gerçekleşmesine yönlendirir. Demokratik olmayan siyasi sistemlerin biçimleri otokrasi ve totaliterliktir.

Otokrasi²⁰. Terim, eski Yunanca tek başına anlamına gelen **autos** ve kural anlamına gelen **krateo** kelimelerinden gelir. Halk arasında, bir bireyin kuralı. Otokratik rejimlerde tüm güç, bireysel olarak mutlak ve sınırsız olarak yöneten otokratın elindedir. Böyle bir durumda, otokrat, gücünü korumak ve genişletmek için kendisine yakışan şekilde, kendi inancıyla hükmeder.

Totaliterlik. Bu terim, tam veya eksiksiz anlamına gelen Latince totalis kelimesinden gelir. Bu siyasi sistemde, bireyin hak ve özgürlükleri tanınmamakta veya önemli ölçüde kısıtlanmamaktadır. Bütün sosyal hayat sıkı ve tam bir denetim altındadır. Devlet aygıtı, tüm kamusal ve kültürel yaşamı, ekonomik ve siyasi faaliyetleri kontrol eder ve yönlendirir, her türlü özel girişimi engeller, halkın konuşma özgürlüğünü boğar ve diktatörlüğü getirir. Liderler toplum ve insanların görüşleri üzerinde tam kontrole sahiptir

²⁰ Petrovski D., "Demokrasi ve Yurttaşlık Eğitimi", s. 23-29.

Demokratik olmayan siyasi sistemler grubu ayrıca şunları içerir:

- Despotizm
- Tiranlık
- Diktatörlük
- Aristokrasi
- Oligarşi.

Demokratik olmayan siyasi sistemlerin ortak özellikleri şunlardır:

- ☞ Güç bir kişinin veya küçük bir grup insanın elindedir;
- ☞ Kararlar, iktidardakilerin çıkarları doğrultusunda alınır;
- ☞ Devlet sorumsuz, sınırsız ve kontrolsüzdür;
- ☞ İnsan hakları ve özgürlükleri ile azınlıkların hakları kısıtlanır veya tam olarak saygı gösterilmez;
- ☞ Hükümet, kuralını uygulamak için politik olmayan araçlar kullanır (zor, zorlama);
- ☞ Önergeler İktidardakilere karşı eleştiri ve gösteriler yasaktır;
- ☞ Bağımsız yargı yoktur.

? SORULAR:

1. Siyasal sistem terimini tanımlayın.
2. Ne tür siyasi sistemler mevcuttur?
3. Demokratik olmayan siyasi sistemlerin özelliklerini sıralayınız
4. Demokratik olmayan siyasi sistemlerde hangi hakların kısıtlandığını veya hiç bulunmadığını belirtin.

2.3. DEMOKRATİK SİYASİ SİSTEM TANIMI VE TÜRLERİ

Demokratik bir siyasi sistem, gücün halka ait olduğu bir sistemdir. **Demokrasi terimi, doğrudan halkın yönetimi anlamına gelen, Yunanca demos - halk ve kratein - yönetmek kelimelerinden gelir.**

Demokrasi örgütlü bir iktidar sistemidir. Demokraside güç, gücünü vatandaşlar tarafından kendisine verilen yetkiden alır. Güç, halk adına ve halkın çoğunluğunun çıkarına kullanılır. Halk, devlet işlerinin kararlaştırılmasına katılır. İnsan haklarına saygı duyulur ve güvence altına alınır. Kanun önünde herkes eşittir. İlk modern demokrasi ABD'dir, Fransa ise Fransız Devrimi'nin sona ermesinden bu yana demokratik ilkeler üzerine inşa edilen ilk Avrupa ülkesidir.

DEMOKRASİ hakkında söylenen özlü sözler

"DEMOKRASİ RUHU DIŞTAN DAYATILAMAZ. İNSANIN İÇİN-DEN BÜYÜMESİ GEREKİR."

Mahatma Gandhi

"DEMOKRASİ, HALKLA VE HALK İÇİN, HALKIN HÜKÜMETİDİR."

Abraham Lincoln

"DEMOKRASİ, BİZİMLE HAK ETTİĞİMİZDEN DAHA İYİ YÖNETMEYECEĞİNİ GARANTİ EDEN BİR SÜREÇDİR."

George Bernard Shaw

"DEMOKRASİ KOŞMAZ AMA GÜVENLİ HEDEFE ULAŞIR."

Goethe

"DİKTATÖRLÜKLER TEK YÖNLÜDÜR, DEMOKRASİDE TRAFİĞİN İKİ YÖNÜNDE İZİN VERİLMİŞTİR."

Alberto Moravya

"DEMOKRASİ OYUN KURALLARINA SAYGI DEMEKTİR, HAKEM BURADA OLMADIĞINDA BİLE."

Manfed Hausmann

Demokratik siyasal sistemlerin ortak özellikleri:

- ☞ Çoğunluğun gücü;
- ☞ Temel insan haklarına ve özgürlüklerine saygı duyulur ve güvence altına alınır;
- ☞ Yasama, yürütme ve yargı olarak bir yetki dağılımı vardır;
- ☞ Düşünce özgürlüğü vardır;
- ☞ Özgür ve adil seçimler yapılır;
- ☞ Siyasi araçlar iktidarı kullanmak için kullanılır;
- ☞ Hukukun üstünlüğü geçerlidir;
- ☞ Siyasi çoğulculuk vardır (çoklu partilerin varlığı);
- ☞ Hükümet, siyasi ve yasal olarak sorumlu ve denetime tabidir;
- ☞ Azınlıkların haklarının korunması vardır.

Demokratik siyasal sistemlerde beklenti, insanların birbirlerine saygı duymaları ve hoşgörülü olmalarıdır, böylece kelimenin tam anlamıyla demokrasi vardır diyebiliriz. Demokrasi, insanların farklı düşüncelerine izin verir, ancak görüş ve fikirlerdeki farklılıklar, demokratik olarak bir karar verildiğinde farklı davranışları gerektiği anlamına gelmemelidir²¹. Unutulmaması gereken bu süreçler hızlı ve basit değildir, bir gecede gerçekleşmez, ancak yavaş ve karmaşıktır. Demokrasi, gerçekten var olabilmesi ve uygulanabilmesi için toplumdaki tüm paydaşlar tarafından yüksek düzeyde farkındalık ve olgunluk gerektirir.

İki temel demokrasi türü vardır:

- **Dolaylı** veya başka bir deyişle **temsili demokrasi**. Bu, vatandaşların halk adına siyasi kararlar veren temsilcileri seçtiği bir demokrasi türüdür.
- **Doğrudan demokrasi**. Bu tür bir demokraside, halkın kendisi doğrudan iktidarı kullanır. Gücü kullanırken, seçilmiş özel organlar ve halk temsilcileri yoktur, ancak halk siyasi tekliflere karar verir ve oy verir.

²¹ Mitrović D., "Hakların Temelleri", 2017, Belgrad, s.91.

2.3.1. DOLAYLI (TEMSİLİ) DEMOKRASİ

Dolaylı (temsili) demokrasi, halkın seçtiği temsil yoluyla gücün kullanılmasıdır.

Halkın temsilcileri, ülkedeki en yüksek temsili hükümet organı için seçilirler ve belirli bir süre, sözde dönem için seçilirler.

İki tür yetki dönemi vardır:

Temsilci. Temsilcilerin görev süresi içinde seçilen temsilciler, seçildikleri süre boyunca seçmenler huzurunda yaptıkları çalışmalardan sorumlu değildirler. Seçildikleri görev süreleri dolmadan görevden alınamazlar.

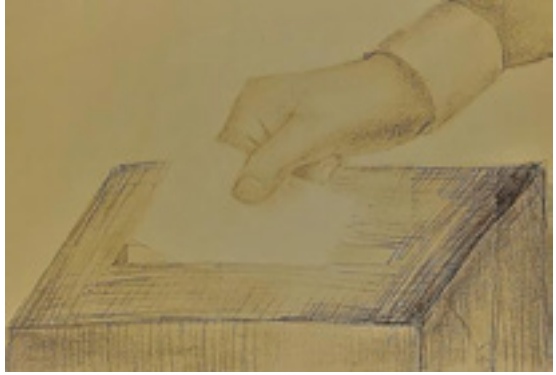
Zorunlu. Emir cümlesinde durum tam tersidir. Seçilmiş temsilciler, görev süreleri boyunca seçmene karşı sorumludur ve görev süreleri boyunca herhangi bir zamanda geri çağrılabilirler.

Demokrasi, doğrudan ifadesini temsili demokrasinin temel kurumları aracılığıyla alır:

- **özgür seçimler**
- **Temsilci organ (parlamento, meclis, kongre).**

İnsanlar genellikle hükümet yetkililerini seçmek için oy kullanırlar. Temsili demokraside halk iktidarı kullanmaz, onu kimin kullanacağını belirler. Halkın kendisini temsil edecek kişileri seçebilmesi için seçimler yapılır. Serbest seçimler demokrasinin temel direğidir ve onlar aracılığıyla hükümet **meşruiyet** kazanır. Bu, temsilcilerin önceden belirlenmiş bir prosedüre göre seçildiği ve hükümetin vatandaşların çoğunluğu tarafından tanındığı, yani onu desteklediği ve gerekli ve haklı gördüğü anlamına gelir. Meşruiyetten farklı olarak, **yasallık** (legallik), devlet gücünün yasal olarak fethedilmesi ve devlet organlarının gücü pozitif hukuka, yani yasalara göre kullanması anlamına gelir.

Bugün dünyanın birçok ülkesinde seçimler, tüm seçmenlerin oylarının eşit olması ilkesine göre, doğrudan ve gizli oyla yapılmaktadır.

Oy hakkı şunlar olabilir:

Aktif oy hakkı, seçme ve seçilme hakkıdır. Çoğu zaman eşit olmakla beraber edinilen haktır.

Pasif oy hakkı, bir temsilci seçilme hakkıdır. Bu oy hakkı, vatandaşın hangi görev için seçildiğine bağlı olarak daha sonraki yıllarda kazanılır.

Seçimler, oyları vekaletle aktarma tekniklerini içeren seçim sistemleri aracılığıyla yapılır.

Seçimler aşağıdaki seçim sistemlerinde yapılabilir:

Çoğunluk seçim sistemi: Bu sistem en basit olanıdır çünkü diğer adaylara göre en çok oyu alan aday kazanır. Oy pusulasında yer alan seçmen, aday seçimini tamamlayıp, sandığa atmalıdır.

Orantılı seçim sistemi: Bu sistemde her siyasi parti, seçimde aldığı oy oranında mecliste sandalye kazanmaktadır. Bu model teoride parti listeleri sistemi olarak da bilinir, çünkü vatandaşlar siyasi partilere ve onların aday listelerine oy verir.

Birleşik seçim sistemi: Bu sisteme göre, temsilcilerin bir kısmı çoğunluk sistemi ile, diğeri ise nisbi sistemle seçilmektedir.

Seçmen veya oy kullanma hakkına sahip tüm vatandaşlar, cumhurbaşkanlığı, parlamento ve yerel seçimlerde oy kullanma haklarını kullanabilirler.

? SORULAR:

1. Demokrasi terimini tanımlayın.
2. Demokratik siyasal sistemlerin özelliklerini sıralar.
3. Ne tür demokrasiler vardır?
4. Demokrasi türleri arasındaki fark nedir?
5. Dolaylı (temsili) demokrasi terimini tanımlayın.
6. Siyasi dönem (yetki) nedir?
7. Ne tür dönem- yetkiler vardır?
8. Temsili demokrasinin temel kurumları nelerdir?
9. Oy hakkı ne olabilir?
10. Seçim sistemi türlerini açıkla.
11. Bir ülkede hangi seçimler yapılabilir?

GÖREV:

- Kendi kanaatine göre, oy kullanması gereken ve vermemesi gereken kişilerin bir listesini yapın ve nedenini açıklayın.
- "Bir demokraside doğru, objektif ve çok yönlü bilginin önemli bir araç olduğunu" düşünüyor musun, tartışın.
- "Oy hakkı bir zorunluluk olmalı mı?" konusunu tartışın.
- "Demokratik siyasal sistemlerde ifade özgürlüğü kısıtlanmalı mı?"

2.3.2. DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Doğrudan demokrasi, iktidarın uygulanmasında özel seçilmiş organların ve halk temsilcilerinin olmadığı, ancak halkın kendisi için karar verdiği bir tür demokrasi anlamına gelir.

Önemlisi, doğrudan demokratik biçimler şunlardır: referandum, yurttaş inisiyatifi, veto kullanma hakkı, geri çekme hakkı, yurttaşların toplanması.

Referandum, halkın, devlet tarafından alınması veya alınması gereken önlemin **EVET** veya **HAYIR** olup olmadığına dair genel oyla oy kullandığı en yüksek doğrudan demokrasi biçiminin ifadesidir.

Referandum şu şekillere göre olabilir:

- ☞ **Zorunlu (zorunlu)** - kabul edilen yasa, genel kanun veya karar referandum²²a sunulmalıdır.
- ☞ **İsteğe bağlı (isteğe bağlı)** - Meclis, konuyu kendi yargı yetkisi altına alıp almamaya karar verir.

Vatandaş inisiyatifi - vatandaşlar, devlet yetkililerinden yeni bir yasal düzenleme kabul etmelerini veya bazı olumlu yasal düzenlemeleri gözden geçirmelerini (değiştirmelerini) isteme konusunda anayasal haklara sahiptir. Referandumdan farklı olarak, hükümet halka sorduğunda, sivil inisiyatifte halk (vatandaşlar), bir şey sormak veya önermek için hükümete itap eden kişilerdir²³.

²² Anayasaya göre, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi devlet sınırlarını değiştirmek, diğer ülkelerle ittifaka girmek veya ittifaktan çıkmak için ve 150.000 seçmenin talebi üzerine referanduma gitmeli.

²³ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası'na göre, vatandaşlar 10.000 seçmen talep etmeleri halinde kanunun değişikliği olarak görünebilir veya 150.000 seçmenin talebi halinde Anayasa değişikliği talep edebilir veya 150.000 seçmenin inisiyatifiyle referanduma gidilmesini talep edebilirler.

Vatandaşların inisiyatifine yakın olan **dilekçe**, vatandaşların belirli bir talep (girişim, öneri veya eleştiride bulunmak) için kendilerini yazılı olarak ifade etme hakkıdır. Vatandaş inisiyatifinin aksine, hükümet dilekçeye göre hareket etmek zorunda değildir.

Veto hakkı - veto kelimesi Latince kökenlidir ve **yasaklıyorum** anlamına gelir. Halihazırda kabul edilmiş bir yasal işlem, örneğin bir yasa için geçerlidir. Vatandaşların iki seçeneği vardır - ya yasaya itiraz etmek ya da yasayı onaylamak. Eğer meydan okurlarsa, bu bir vetodur.

Vazgeçme hakkı - bu hakla vatandaşlar vekâlet süresi boyunca temsilcilerini kendilerine verilen temsil hakkından mahrum edebilirler.

Vatandaşların toplanması - bu doğrudan demokrasi biçimi, belirli bir topluluğun tüm yetişkin vatandaşlarının, yerel öneme sahip ortak çıkar meseleleri üzerinde kendileri için karar verme hakkından oluşur.

? SORULAR:

1. Doğrudan demokrasi nedir?
2. Doğrudan demokrasi nasıl sağlanır?
3. Doğrudan demokrasi biçimlerini listeler.
4. Referandumu açıklayın.
5. Sivil inisiyatif nedir?
6. Bir doğrudan demokrasi biçimi olarak veto gücü ne anlama gelir?
7. Vazgeçme (cayma) hakkı nedir?
8. Vatandaşların toplanmasını acil bir davranış biçimi olarak açıklayın. demokrasi.

GÖREV:

1. Sınıfınız için önemli olan bir soru hakkında sınıfınızda bir referandum düzenleyin.

HATIRLAMAK !!!

- ✚ Siyasi sistem terimi, ülkedeki en yüksek hükümetin örgütlenme biçimi anlamına gelir, yani devlet aygıtı ile halk arasındaki ilişkiyi belirler.
- ✚ Demokratik ve demokratik olmayan bir siyasi sistem arasında ayrım yapıyoruz.
- ✚ Demokratik olmayan siyasi sistemlerin özellikleri: iktidar bir kişinin veya küçük bir grup insanın elindedir; kararlar iktidardakilerin çıkarları doğrultusunda alınır; güç sorumsuz, sınırsız ve kontrolsüzdür; insan hakları ve özgürlükleri ile azınlıkların hakları kısıtlanır veya tam olarak saygı gösterilmez; iktidarı kullanmak için politik olmayan araçlar kullanılır; iktidardakilere karşı eleştiri ve gösteriler yasaktır; bağımsız yargı yoktur.
- ✚ Demokrasi terimi, doğrudan halkın yönetimi anlamına gelen Yunanca demos -halk ve kratein – hüküm sürmek kelimelerinden gelir.
- ✚ Demokratik siyasal sistemlerin özellikleri: çoğunluk yönetimi; temel insan hak ve özgürlüklerine saygı duyulur ve güvence altına alınır; yasama yürütme ve yargı arasında bir kuvvetler ayrılığı vardır; düşünce özgürlüğü vardır; özgür ve adil seçimler yapılır; gücü kullanmak için siyasi araçlar kullanılır; hukukun üstünlüğü geçerlidir; siyasi çoğulculuk var; hükümet siyasi ve yasal olarak sorumlu ve kontrollüdür; azınlıkların hakları korunmaktadır.
- ✚ İki temel demokrasi türü vardır: doğrudan ve dolaylı
- ✚ Aracılı veya başka bir şekilde temsili demokrasi olarak adlandırılan demokrasi, vatandaşların halk adına siyasi kararlar veren temsilcilerini seçtiği bir demokrasi türüdür.
- ✚ Doğrudan demokraside, iktidarı kullanırken özel seçilmiş organlar ve halk temsilcileri yoktur, ancak halkın kendisi siyasi tekliflere karar verir ve oy verir.
- ✚ Seçilmiş temsilcilerin kamu işlerini, yani devlet işlerini ifa ettikleri süreye vekâlet denir.
- ✚ Seçilmiş dönem hakkı veya yetki, temsili ve zorunlu olabilir.

- ✚ Temsili demokrasinin temelleri özgür seçimler ve temsili bir organdır.
- ✚ Oy kullanma hakkı aktif veya pasif olabilir.
- ✚ Çoğunluk, orantılı ve birleşik seçim sistemleri vardır.
- ✚ Önemli acil demokratik biçimler şunlardır: referandum, yurttaş inisiyatifi, veto, iptal hakkı, yurttaşların toplanması.
- ✚ Referandum, halkın devlet tarafından alınması veya alınması gereken önlemin lehinde veya aleyhinde olup olmadığına bakılmaksızın, genel oyla, doğrudan demokrasinin en yüksek biçiminin ifadesidir.

3. DEVLET TEŞKİLATLANMASINA GÖRE ÜLKELER

3.1. DEVLET TEŞKİLATININ KAVRAMI VE TÜRLERİ

Geçmişten günümüze devletler örgütsel olarak kendi içinde şehirler, iller gibi bölgesel birimlere bölünmüş, ayrı hükümet ve idare organları oluşturmuşlardır.

Devlet düzenleme biçimi, devletin merkezi ve merkezi olmayan (yerel) organları arasındaki ilişkilerin düzenlenme biçimi anlamına gelir²⁴.

Yukarıdaki tanımdan, devlet teşkilatı terimi aşağıdakileri ifade eder:²⁵

- Devletin iç yapısının bölümleri nelerdir;
- Bu bölümlerin hukuki konumu ve organların (kurumların) karşılıklı ilişkisi nedir;
- Eyalet hükümetinin merkezi ve merkezi olmayan (yerel) organları (kurumları) arasındaki ilişkiler nasıl düzenlenir?

Her ülkede, eyalet hükümetinin merkezi ve merkezi olmayan organları (kurumları) arasındaki ilişkiler farklı şekilde düzenlenebilir. Merkezi olmayan organların, merkezi organlara göre ne kadar az ya da çok bağımsız olacağı, düzenleme şekline bağlı olacaktır. Dolayısıyla, bağımsızlık derecesine bağlı olarak, yani merkezi olmayan hükümet organlarının merkezi olanlara bağımlılığına bağlı olarak, iki temel devlet örgütlenme biçimi vardır: **tek (üniter) bir devlet ve karmaşık bir devlet.**

²⁴ Bajalciiev D., Mitsajko M., Taskovska D., "Hukuka Giriş", 2007 s. 122, 123.

²⁵ Bajalciiev D., "Hukuka Giriş", 2007 s. 171.

3.2. TEK (ÜNİTER) DEVLET

Tek veya üniter bir devlet, tüm gücün, bölge genelinde egemen organlar statüsüne sahip merkezi devlet organlarının elinde olduğu devlettir.

Hem iç hem de uluslararası ilişkilerde hükümetin temsilcileridir.

Tek (üniter) devletin özellikleri şunlardır:

- Anayasa benzersizdir (bir) ve tüm eyalet bölgesi için geçerlidir.
- Merkezi organlar yasama, yürütme ve yargı güçlerinin taşıyıcılarıdır.
- Ülkenin dış politikası benzersizdir ve resmi olarak merkezi hükümet organları tarafından uygulanmaktadır.
- Aynı temellere dayanan ve tüm eyalet topraklarında benzersiz olan tek bir yargı sistemi vardır.
- Sadece merkezi devlet yetkililerinin komutası altında silahlı kuvvetler var.
- İkili devlet organları (meclisler, hükümetler, yüksek mahkemeler vb.) yoktur.
- Tek vatandaşlık var.
- Uluslararası kabul görmüş bir sınır.
- Tek para birimi.

Üniter devlet daha iyi işleyebilmek için idari-bölgesel birimlere ayrılmıştır. Devlet egemenliğine sahip değildir. Bu bölgesel birimlerdeki merkezi olmayan organlar (kurumlar), merkezi devlet organlarına göre farklı derecelerde bağımsızlığa sahip olabilir. Merkezi ve merkezi olmayan organlar arasındaki ilişkiyi düzenlemek için geçerli olan ilkeler, **merkeziyetçilik** ilkesi ve **ademi merkeziyetçilik** ilkesidir.

Merkeziyetçilik, tüm faaliyetlerin en yüksek merkezi organlar tarafından veya onlara tamamen bağımlı olarak ve onların tam kontrolü altında gerçekleştirilmesi anlamına gelir (alt devlet organlarının bağımsızlığı veya kendi yetkilerinden oluşan ayrı bir çemberi yoktur, bu da merkezi olmayan organların temelde yürütme işlevine sahip olduğu anlamına gelir.).

Ademi merkeziyetçilik ise, yetkilerin merkezi yönetimden yerel yönetimlere kanun zoruyla devredilmesi anlamına gelir. Üniter devlet, **ademi merkeziyetçilik** ilkesine göre düzenlenmişse, yerel düzeyde geçerli olan ve kanunla belirlenen, kendi yetki kapsamına sahip yerel organlar olduğu anlamına gelir. Verilen yetkilerin yürütülmesinde bu organlar bağımsızdır ve kendi bütçelerine sahiptir. Ancak bütün üniter devletlerde ortak olan şey, yerel yönetimlerin bağımsızlık derecesine bakılmaksızın egemenlik yetkisine sahip olmamasıdır, yani her zaman merkezi otoritelerde olan devlet gücünün egemenliğine sahip değildirler. Üniter devlet örnekleri şunlardır: Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti, Sırbistan Cumhuriyeti, Slovenya Cumhuriyeti ve diğerleri.

UYARI!!!

BÖLGESEL DEVLET, bölgelerin nispeten yüksek derecede siyasi ve yasal özerkliğine sahip üniter ve karmaşık bir devlet arasında bir geçiştir. Örnek İspanya, İtalya.

3.3. KARMAŞIK DEVLET

Birkaç parçadan oluşmayan üniter bir devletle karşılaştırıldığında, karmaşık bir devlet her zaman birkaç parçadan oluşur ve şu biçimlerde ortaya çıkar: **federasyon, konfederasyon ve birlik.**

3.3.1. FEDERASYON (federal devlet)

Federasyon terimi, ittifak, birlik, anlaşma anlamına gelen Latince *foedus* kelimesinden gelir.

Federasyon terimi, cumhuriyetler, iller, ilçeler vb. olarak görünebilen federal birimler arasında gönüllü olarak ortaya çıkan bir federal devlet anlamına gelir.

Bir devletin federal devletinin en yaygın nedenleri etnik, dilsel, dini heterojenlik, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlardır.

Federasyonun özellikleri şunlardır:

- Federal anayasa yetkileri sınırlar ve federasyon ile federal birimler arasındaki ilişkileri tanımlar.
- Federal birimler, federal ile uyumlu olması gereken kendi anayasalarına sahip olabilir.
- Federasyon genelinde geçerli olan en yüksek ve yasal düzenlemeler yapan federal organlar vardır.
- Kural olarak, federal birimler federal organlarda yeterli ve eşit bir şekilde temsil edilir.
- Federasyonu oluşturan federal birimlerin topraklarından ve nüfusundan oluşur.
- Uluslararası hukukun konusu federal birimler değil, federasyondur.
- Devlet gücünün ikili bir organizasyonu vardır (federal ve federal birim).
- İkili mevzuat vardır (federal ve federal birim).
- Çifte vatandaşlık (federal ve federal vatandaşlık) vardır.
- Tek para birimi vardır.
- Uluslararası kabul görmüş tek sınır.

Federasyon için önemli olan federal birimler arasındaki güçlü ittifaktır ki bu da federasyonun kendisini oluşturan federal birimler arasında zor bir bağ olduğunu düşündürür.

Bugün örneğin Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Federal Almanya Cumhuriyeti ve diğerleri böyle bir devlet sistemine sahiptir.

3.3.2. KONFEDERASYON (devletler birliği)

Konfederasyon, devletlerin birliği anlamına gelir. Anlaşma ile oluşturulur ve anlaşmanın kesin olarak tanımlanmış bir amacı ile bağlantılı olarak oluşturulan ortak organlar aracılığıyla kendini gösterir.

Sadece konfederasyon sözleşmesinde açıkça sayılan haklar konfederasyona devredilmiştir. Ayrılma hakkı herhangi bir üye tarafından herhangi bir zamanda kullanılabilir ve bu nedenle federasyonun aksine gevşek ittifak olarak adlandırılır.

Konfederasyonun özellikleri şunlardır:

- En yüksek organ Konfederasyon Meclisidir.
- Konfederasyonun her üyesinin bir devlet olarak kendine has özellikleri vardır ve uluslararası alanda tanınmaktadır.
- Ortak yasama, yürütme ve yargı organları yoktur.
- Kararların kabul edilmiş sayılabilmesi için toplu konfederasyon organının tüm üyelerinin bu kararlara oy vermesi gerekir, yani kararlar oy çokluğu ile alınamaz.
- Üyeler her konuda ayrı ayrı karar verirler, yani konfederasyon organının kararı her üye tarafından kendi ülkesinde onaylanmalıdır, aksi takdirde geçerli olmayacaktır.
- Çifte vatandaşlık yoktur.
- Tek bir ordu ve bütçe sistemi yoktur.

Geçmişte bir konfederasyon örneği, 1777'den 1787'ye kadar Amerika Birleşik Devletleri idi.

3.3.3. BİRLİK

Tarihte, birlik, aşağıdaki iki türde karmaşık bir devlet biçimi olarak görünür: **kişisel ve gerçek birlik.**

Kişisel birlik, ortak bir devlet başkanına, genellikle bir hükümdara sahip iki veya daha fazla bağımsız devletten oluşan bir topluluktur. Prensipde iki şekilde meydana gelen bir topluluktur: iki veya daha fazla devletin birbirini takip etmesiyle veya bir devletin hükümdarını ve aynı zamanda başka bir devletin hükümdarını seçerek. (örneğin, eski Hollanda ve Lüksemburg dönemi 1815-1890).

Gerçek bir birlik, birleşmesi belirli ortak çıkarlara ve hedeflere dayanan iki veya daha fazla bağımsız devlet arasındaki sözleşmeye dayalı bir birliktir, örneğin: ortak bir dış politika, ortak bir savunma vb. Gerçek birliğin organları, yalnızca derneğin amaçları tarafından belirlenen yetkiler dahilinde hareket etme yetkisine sahiptir²⁶(gerçek bir birliğe örnek olarak, 1867-1918 döneminde eski Avusturya-Macaristan'dır.)

? SORULAR:

1. Devlet düzenlemesi terimini tanımlayın.
2. Devlet sisteminin biçimine göre devletler nasıl bölünür?
3. Üniter devletin özelliklerini listeler.
4. Merkezi bir üniter ile merkezi olmayan bir üniter devlet arasındaki fark nedir?
5. Federasyon ve konfederasyon arasındaki farkı açıklayın.
6. Ne tür sendikalar var?

²⁶ Frckoski L., Tupurkovski V., Ortakovski V., "Uluslararası Kamu Hukuku", 1995, s.

HATIRLATMA !!!

- ✚ Devlet düzenleme biçimi, ülkedeki merkezi ve merkezi olmayan (yerel) hükümet organları arasındaki ilişkilerin düzenlenme şekli anlamına gelir.
- ✚ Tek veya üniter bir devlet, tüm gücün, bölge genelinde egemen organlar statüsüne sahip merkezi devlet organlarının elinde olduğu devlettir.
- ✚ Merkezi ve merkezi olmayan organlar arasındaki ilişkiyi düzenlemek için geçerli olan ilkeler, merkeziyetçilik ilkesi ve ademi merkeziyetçilik ilkesidir.
- ✚ Federasyon terimi, cumhuriyetler, iller, ilçeler vb. olarak görünebilen federal birimler arasında gönüllü olarak oluşturulan bir federal devleti ifade eder.
- ✚ Konfederasyon, devletlerin birliği anlamına gelir. Anlaşma ile oluşturulur ve anlaşmanın kesin olarak tanımlanmış bir amacı ile bağlantılı olarak oluşturulan ortak organlar aracılığıyla kendini gösterir.
- ✚ Tarihte, birlik, aşağıdaki iki türde karmaşık bir devlet biçimi olarak görünür: kişisel ve gerçek birlik.

İKİNCİ BÖLÜM
HUKUK

IV. HUKUK DÜZENİ

Bu bölümü okuduktan sonra şunları yapabilmelisiniz: sosyal norm terimini tanımlayabilir, sosyal normların özelliklerini belirleyebilir, yazılı ve yazılı olmayan davranış normlarını ayırt edebilir, örf, ahlâk ve hukuk normlarını karşılaştırabilir, hukuk düzeni terimini tanımlayabilir, unsurlarını tanımlayabilirsiniz. Hukuk düzenini tanımlamak, hukuk normunu tanımlamak, hukuk normunun unsurlarını ayırt etmek, hukuk normu türlerini karşılaştırmak ve örnek vermek, hukuk normunun düzenine saygı göstermenin bir ön koşulu olarak yaptırımın önemini değerlendirmek, suç ve yaptırım ilişkisini açıklamak, hukukun kaynağı terimini tanımlamak, hukukun kaynaklarını ayırt etmek, hukuki işlem terimini tanımlamak, hukuki işlem türlerini ayırt etmek, anayasanın anlamını ve anayasanın anlamını değerlendirmektir. Genel hukuk işlemleri olarak hukuk, tüzükleri listelemek, idari ve adli işlem arasında ayırım yapmak.

1. SOSYAL NORMLAR

1.1 SOSYAL NORMLAR KAVRAMI

İnsanlar doğası gereği sosyal varlıklardır ve her zaman bir arada gruplanmışlardır. Dernek ihtiyacı, kişisel ve ortak çıkarların peşinde birçok kişi tarafından oluşumu için ihtiyaç duyulmuştur. Aristoteles ayrıca şöyle demiştir: "Topluluk içinde yaşayamayan veya kendi kendine yeterli olduğu için hiçbir şeye ihtiyacı olmayan kişi ya canavardır ya da tanrı."²⁷

Böyle bir dernek, toplumda adı verilen organize bir topluluk yaratır.

²⁷ Aristo, "Siyaset", Belgrad 1970.

Toplum terimi, özü insanlar arasındaki çeşitli ilişkilerden oluşan organize bir insan topluluğu anlamına gelir. Örneğin: ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, ahlaki, aile, kişisel ve benzeri.

Sosyal normlar, belirli bir durumda insanların nasıl davranması gerektiğini gösteren davranış kurallarıdır.

Bu tür iletişimde insanlar, genellikle kendi bencil ihtiyaçları ve çıkarları tarafından yönlendirilen ilişkilerin tamamen bozulmasına yol açabilir. İnsanların keyfi, şahsi davranışlarından kaynaklanabilecek olası düzensizlik ve kaostan kaçınmak için davranış kuralları olmalıdır. Bu kurallara sosyal normlar denir.

Sosyal normlar, örgütlü insan yaşamının ortaya çıkmasından ve varlığından beri ortaya çıkmış ve var olmuştur. Yani, ilkel toplulukta var oldular. Her bir toplumun farklı gelişme derecesi göz önüne alındığında, her toplumun kendi sosyal normlarına sahip olması beklenebilir. Basitlik, karmaşıklık, davranış kurallarının sayısı toplumun kendisine bağlıdır. Ancak ne olursa olsun, tüm toplumlarda ortak olan, insanın yarattığı normların kendiliğinden veya kasıtlı olarak insanlar için ortak, kabul edilebilir ve gerçekçi olarak ulaşılabilir olmasıdır. Aksi takdirde, öngörülen normlar anlamsız olacak ve çoğu durumda insan davranışını etkileyemeyecekleri için uygulanamaz kalacaktır. İnsanlara davranmaları, yani neredeyse imkansız olan bir şeyi yapmaları, örneğin iş yerlerine uçmaları, tatillerini bir gezegende geçirmeleri vb. talimatı verilemez.

Sosyal normlar, yalnızca insanın bilincine ve iradesine göre hareket eder, bundan insanın sosyal normlar tarafından belirlenenlere aykırı davranabileceği sonucu çıkar.

İnsan sosyal norma saygı duyabilir ve onu ihlal edebilir. Örneğin, çalmayı, öldürmeyi vb. Yasaklayan bazı kurallar vardır, ancak bilinçli bir varlık olarak insan, sosyal norm tarafından belirlenenlere aykırı davranmaya karar verebilir, böylece çalabilir de, öldürebilir de vb. Normu yaratan toplum, tüm üyelerinin bu norma saygı duyması için çaba harcar. Norma uyulmasının sağlanmasının yolu, norm ihlali durumunda uygulanan yaptırımdır.

Sosyal normlar yaratırken, toplumun o normla ulaşmak istediği bir amacı, yani normla neyi başarmak istediği konusunda belirli bir fikri olmalıdır. Sosyal normlar belirli bir değer gösterir.

Değer, iyi veya önemli olduğunu hayal ettiğimiz bir şeydir ve bu yüzden onu elde etmeye veya onunla ilgilenmeye çalışırız. Örneğin çalmama normu mülkiyet hakkının bir değer olduğunu, öldürmeme normu ise yaşam hakkının temel bir değer olduğunu ifadesidir²⁸.

Temel olarak, sosyal gelişimin doğrudan bağlı olduğu iki tür sosyal norm vardır ve bunlar:

- **ilerici**
- **gerici.**

İlerici sosyal normlar temelde toplumu gelişmeye yönlendirir.

örnek:

- Zorunlu sistematik muayene, zorunlu orta öğretim, 18 yaşından küçüklere alkol verilmesi yasağı.

Gerici sosyal normlar gelişmeyi yavaşlatır. Öncelikle yapıları gereği tutucudurlar ve toplumsal gelişmeyi engellerler.

örnek:

- İnternet kullanımı yasağı, kitap okuma yasağı.

Sosyal normların aksine, doğal yasalar da vardır.

Doğa yasaları, doğada olayların meydana geldiği kurallardır.

Doğal yasalar istisnasız işler. İnsanın iradesine ve bilincine bağlı değildirler. İnsan bilinciyle ve iradesiyle onlara karşı çıktığında bile hareket ederler. Doğa yasaları doğayı etkiler ve doğrudan maddeye etki eder. Uyumsuzluklarının herhangi bir yaptırımı yoktur.

²⁸ Spektrum", Phoenix, Üsküp, 2006, s. 12.

örnek:

- Yerçekimi yasası - havaya atılan her nesne, yerçekimi kuvvetinin etkisi altında yere düşer; her insanın ölümü kaçınılmazdır.

FARKLI SOSYAL NORMLAR - DOĞAL KANUNLAR

SOSYAL NORMLAR	DOĞAL KANUNLAR
İnsan davranışının kuralları	Doğada olayların meydana geldiği kurallar
Toplum tarafından yaratılır (organize veya yaygın bir şekilde)	Hiç kimse tarafından yaratılmazlar, doğal güçlerin eyleminin sonucudurlar.
İnsan bilinci ve iradesi ileoluşurlar (insan bunlara saygı duyabilir veya onları ihlal edebilir)	İnsanın iradesinden bağımsız hareket ederler, çoğu zaman onun iradesine karşı gelirler
Bir amaca sahip olmak (belirli bir değeri korumak için insan davranışlarını yönlendirmek)	Onların amacı yok
Uyumları için bir uyarı olarak yaptırımları var	Uyumları için bir uyarı olarak yaptırımları yoktur.

? SORULAR:

1. Toplum nedir?
2. Sosyal norm nedir?
3. Sosyal norm ne olmalıdır?
4. İnsanların sosyal normları öğrenebilecekleri kaynakları listeleyin
5. Neden sosyal normlara ihtiyacımız var?
6. İlerici ve gerici normları ayırt edin ve bunlara örnekler verin.
7. Doğa yasaları nelerdir?
8. Sosyal normlar ve doğal yasalar arasındaki farkları açıklayın.

✍ ÖDEV:

1. Okulunuzda hangi değerlerin var olduğunu ve sosyal normlar tarafından korunduğunu ve hangi değerlerin sosyal normlar tarafından korunması gerektiği halde henüz korunmadığını belirtin.

1.2. SOSYAL NORM TÜRLERİ

Sosyal normlar, bir toplumda çoğunluk için ortak olan kurallar yardımıyla insan davranışlarını düzenlemek için gerekli bir ihtiyaç olarak yaratılır.

Toplumun kaotik değil, uyumlu bir şekilde işlemesine yardımcı olurlar. Sosyal normlar, insanın tek başına etkilemekten aciz olduğu, toplumun ulaşmaya çalıştığı hedeflere karşılık gelmelidir.

Sosyal normlar çeşitli kriterlere göre sınıflandırılabilir. Sosyal normların bölünmesinin gerçekleştirildiği en yaygın kriterler şunlardır:

- **Sosyal normu kim yaratır?**
- **Sosyal normun oluşturulma şekli**
- **Yaptırım (tipi ve kimin uyguladığı).**

Dolayısıyla, sosyal normlar ikiye ayrılır: geleneksel, ahlaki, dini ve yasal normlar.

1.2.1 ÖRF VE ADET

Örf ve Adet, düzensiz bir toplum tarafından yaratılan ve uygulanan bir tür yazılı olmayan sosyal kuraldır. Belirli bir topluluğun üyeleri tarafından aynı davranışın tekrar tekrar tekrarlanması ve bu davranışın uygulanması ve gözlemlenmesi konusunda genel bir farkındalık yaratılması yoluyla kendiliğinden oluşur.

Bu şekilde tanımlanan örf ve adet, kendisini oluşturan dört unsuru belirtir²⁹:

- **Ortak bir kuralın doğuşunda kendiliğindenlik veya kendiliğindenlik**, yani aynı durumlarda aynı davranışın alışkanlığı. Sosyal topluluk üyelerinin örgütsüz bir şekilde ve önceden belirlenmiş bir talep olmaksızın belirli bir yerde, aynı koşullar veya durumlar altında aynı davranışı alışkanlık haline getirmesi ile ifade edilir.
- Sosyal topluluğun üyelerinin çoğunluğu tarafından aynı koşullarda

²⁹ MANU, "Makedon halkının örf ve adet hukuku", s. 17-21.

aynı davranışın tekrar tekrar tekrarlanması. Daha kalıcı tekrarı olmadan, aynı davranışın alışkanlığı yaratılamaz, bu alışkanlığın böyle bir davranışın zorunluluğuna dair toplumsal farkındalığa dönüşmesi bir yana kural, anlamı hakkında ciddi düşünmekle ilişkili olmayan bir alışkanlığa girer.

- Sosyal topluluk üyeleri tarafından davranış kurallarının zorunluluğu **konusunda genel farkındalık yaratıldı.**
- Yaralanmaları durumunda izlenecek **yaptırım** kınama, orta seviye boykot, küçümseme, alay olabilir, ancak örneğin kanlı intikam geleneğinde can almak gibi daha ağır bir ceza da olabilir. Yaptırım, öfün oluşturulduğu sosyal ortamı sağlar ve öngörülemez.

Örf, her toplumda ve sosyal hayatın her alanında yaratılır, örneğin giyinme, çeşitli şenlikler, selamlaşma vb. Yerden yere, şehirden şehire, eyaletten eyalete, köyden köye vs. farklılık gösterir. Temelde değiştirmek zordur ya da hiç değişmez. Modern toplumda da gelenekler vardır. Yok edilmezler, uygulandıkları koşullara göre değiştirilirler. Ancak bazen kökenleri kaynağından taşıdıkları muhafazakar karakter nedeniyle, toplumun gelişmesine engel olabilirler.

Örf ve adet örnekleri:

- Yenidoğan bebek için lokma yapmak;
- İngiltere’de saat 17.00’de çay içmek;
- resmi veya dini bayramlarla ilgili gelenekler.

Günümüzde gelenekler giderek anlamını yitirmekte ve halk geleneğinin ve folklorunun bir parçası haline gelmektedir.

1.2.2. AHLAK

Ahlak, yazılı olmayan bir davranış kuralıdır, yani iyi ve kötünün içsel bir yargısıdır.

Ahlak da örf ve adet gibi dağınık ve düzensiz bir toplum yaratır³⁰. Bilinç unsuru özellikle ahlakta belirgindir. Ahlakın varlığında artan bir farkındalık derecesinin varlığı, kişinin neyin iyi ya da kötü olduğuna ilişkin değer yargıları olarak tutum, görüş ve inançlar oluşturmaya ve bu temelde bu değer yargılarıyla uyumlu eylemlerde bulunmaya yönelik eleştirel bir tutuma sahip olmasına izin verir. Mekanik olarak uygulanan adetten farklı olarak, ahlakta insan bir şeyin iyi mi yoksa kötü mü olduğunu yargılar ve değerlendirir. Bu nedenle, ahlaki normlar için, geleneklerin aksine, önemli olan uygulandıkları süre değil, neyin iyi ve ne yapılması gerektiğine dair farkındalık ve anlayıştır (örneğin, ihtiyacı olan insanlara yardım etmek için) ,yani iyi olmayan ve yapılmaması gerekenler (örneğin, bizden farklı olan fakirlerle alay etmek).

Ahlak özerk bir normdur. Her insan kendi davranışını ve diğer insanların davranışlarını kişisel olarak değerlendirir. Farklı insanlar, bir şeyin iyi mi yoksa kötü mü olduğuna karar vermek için olduğu kadar, davranış için de farklı kriterlere sahiptir. Bu, ahlaki göreceli bir sosyal fenomen yapar, çünkü hiçbir şey sadece iyi veya kötü değildir, her şey olayların görüldüğü veya değerlendirildiği bakış açısına bağlıdır. Her birey kendi ahlakını yaratır ve her grup ve toplumun kendi ahlakı vardır. Bireysel grupların ve toplulukların ahlakı değişir. İnsanın neyin iyi neyin kötü olduğuna dair bilincinde oluşturduğu ahlaki değerler büyük ölçüde aileye, çevreye, sosyal statüye, çevreye, arkadaşlara bağlıdır.

Bir toplumdaki ahlaki normlar, oluşturuldukları sosyal koşullarla doğrudan ilişkilidir. Genel dünya büyüdükçe, ahlaki normlar da büyür. Örneğin, çevreyi nasıl ve ne kadar iyi koruduğumuz doğrudan, yapılan saygısızlığın ciddiyetini kabul etme konusundaki genel farkındalığa bağlıdır.

³⁰ Halkın kendisinden kendiliğinden doğar, devlet tarafından yaratılmamıştır.

İhlal edilmesi durumunda ahlakın yaptırımları vardır. Bunlar şöyle olabilir: vicdandan oluşan iç yaptırım, hor görme, boykot, suçluya karşı tiksinti ifade etmesi ve benzerlerinden oluşan dış sosyal yaptırımlar.

Ahlaki örnekler:

- yaşlılara saygı (ahlaki iyilik);
- hamile bir kadına bir otobüste koltuk tahsis edilmemesi(ahlak olarak kötü) ;
- işyerinde uygunsuz kıyafet giyme (ahlaki olarak kötü).

!!! Önemli bilgi

Örf ve ahlak gibi yazılı olmayan normlar hukukta bulunmaz. Çoğunu toplumdan, çevreden, arkadaşlardan vb. öğreniyoruz. Ayrıca, örneğin pop müzik sanatçıları, film, spor vb. giyinmeyi, davranış şeklimizi etkileyen diğer insanlar gibi belirli gruplardan öğrendiğimiz yazılı olmayan normlar da vardır.

1.2.3. DİNİ NORMLAR

Dini normlar, insan gelişiminin en eski biçimlerine kadar uzanır ve nesnel gerçekliği açıklamada önemli bir rol oynamıştır. İnsan toplumunun gelişiminin başlangıcında, orijinal toplulukta, insanlar kendilerini çevreleyen fenomenleri, örneğin dünyanın nasıl yaratıldığını, insanların neden öldüğünü, aynı zamanda zaman gibi doğal fenomenleri, zamanın varlığı ile açıklamaya çalıştılar. genellikle dini olarak mistik bir şekilde açıklanan, efsaneler ve mitlerle desteklenen daha yüksek bir güç. Böylece insan beyninde "tanrıların" ilk biçimleri oluştu. Dini normlar, belirli bir grubun bir veya daha fazla tanrıya olan inancıyla karakterize edilen Orta Çağ'ın da karakteristiğidir. Dini normlar bugün hala mevcuttur ve ahlaki normlara çok benzer. Ancak ahlaki olanlardan farklı olarak göreceli değiller, ancak onları kabul eden herkese özgürdürler ve ihlalleri için inandıklarına karşı bir suçluluk duygusu taşırlar. Dini öğretilere göre kutsal emirler, ahlaki normlardan çok daha büyük ölçüde zorunlu ve koşulsuzdur.

İnsanların farklı toplumsal etkilere bağılı olarak hayatları boyunca edindikleri ve değıştirdikleri ahlaki normların aksine, dini normlar dini kurumlarla ilgilidir.

1.2.4. HUKUK NORMU

Hukuk normu, bir tür sosyal davranış kuralıdır. Bir toplumda insan davranışlarının düzenlenmesinin kendiliğınden gerçekleşmesine yani bireylerin iyi niyetine bırakılamayacağı için yaratılmıştır. Bu nedenle olumsuz etkilerden kaçınmak için devlet, insanların davranışlarını düzenleyecek davranış kuralları oluşturur. Devlet tarafından oluşturulan bu kurallara hukuk normları denir.

Hukuk normu, devlet tarafından benimsenen ve gerçekleşmesinin arkasında duran yazılı bir davranış kuralıdır, bu durumda ihlalini yaptırım altına alır.

Hukuk normu, devletin oluşumuyla birlikte ortaya çıkar. Bir davranış kuralı olarak, genel olarak zorunlu bir niteliğe sahiptir, yani heteronomdur ve ülkedeki tüm insanları ifade eder.

Hukuk normunun uygulanması, devletin elindeki fiziksel zorlama tekelinin uygulanarak sağlanır. Devlet hukuk normunu oluştururken, ihlali durumunda uygulanacak yaptırımını da öngörmektedir.

Yasal norm örnekleri:

- ebeveyn hakkı, çocuğun reşit olmasıyla sona erer;
- 18 yaşını doldurduktan sonra reşit olmak;
- zorunlu lise ğretim;
- mülk sahibi olan herkes vergi ödemekle yükümlüdür;
- kırmızıyı geçmek yasaktır;
- reşit olmayanlara alkol satmak yasaktır.

Önemli !!!

Normların çoğu yasalarda ve diğer genel yasal düzenlemelerde verilmiştir. Çünkü bunlar çok önemlidir ve insanların onları tanınması ve saygı duyması gerekir. Başvuruları, yalnızca onları benimsemekle kalmayıp, aynı zamanda bunlara uyulması için koşulları da sağlaması gereken devlet tarafından halledilir.

? SORULAR:

1. Örf ve adetin ne olduğunu açıklayın.
2. Ahlakın ne olduğunu açıklayın.
3. Dini bir normun ne olduğunu açıklayın.
4. Hukuk normunun ne olduğunu açıklayın.

GÖREV:

1. Beş ortak, örf ve adet, ahlaki ve yasal normu yazın.
2. "Modern toplumda gençlerin ahlaki değerleri olarak - gelenekselveya değil" konusunu tartışın.

PROJE:

1. "Ailemin gelenekleri" ile ilgili bir kompozisyon yazın

1.3. ÖRF, AHLAK VE HUKUK NORMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bir yanda örf ve ahlâk, diğer yanda hukuk normu ve ahlâk, diğer yanda ise hukuk normu ve örf arasındaki ilişkide aynı, benzer veya farklı özelliklerin olduğunu görebiliriz. Aşağıdaki tabloda, verilen farklı kriterlere göre sosyal normların oranını görebilirsiniz.

ÖZELLİKLER	ÖRF	AHLAK	HUKUK NORMU
Yazılı kural			X
Yazılı olmayan kural	X	X	
Devletin oluşumundan önce yaratıldı	X	X	
Devletin oluşumuyla yaratıldı			X
Kolayca değişebilir		X	X
Değiştirilmesi daha zor olan	X		
Önceden belirlenmiş yaptırım			X
Fiziksel zorlama ile yaptırım			X
Fiziksel zorlama olmadan yaptırım	X	X	
Genel zorunlu karakter normu			X
Heteronom norm			X
Özerk norm		X	

HATIRLA !!!

- ✚ Toplum terimi, özü insanlar arasındaki çeşitli ilişkilerden oluşan organize bir insan topluluğu anlamına gelir.
- ✚ Sosyal normlar, belirli bir durumda insanların nasıl davranması gerektiğini gösteren davranış kurallarıdır.
- ✚ Değer, iyi veya önemli olduğunu hayal ettiğimiz bir şeydir ve bu yüzden onu elde etmeye veya onunla ilgilenmeye çalışırız.
- ✚ Doğa yasaları, doğada olayların meydana geldiği kurallardır.
- ✚ Sosyal normlar, ortak, ahlaki, dini ve yasal normlar olarak karşımıza çıkmaktadır.
- ✚ Örf ve adet, düzensiz bir toplum tarafından yaratılan ve uygulanan bir tür yazılı olmayan sosyal kuraldır. Belirli bir topluluğun üyeleri tarafından aynı davranışın tekrar tekrar tekrarlanması ve bu davranışın uygulanması ve gözlemlenmesi konusunda genel bir farkındalık yaratılması yoluyla kendiliğinden oluşur.
- ✚ Ahlak, yazılı olmayan bir davranış kuralıdır, yani insanın iyi ve kötü hakkındaki içsel yargısıdır.
- ✚ Hukuk normu, devlet tarafından benimsenen yazılı bir davranış kuralıdır ve gerçekleşmesinin arkasında durur, yani ihlalini onaylar.

2. HUKUK DÜZENİ

2.1. HUKUKİ DÜZEN KAVRAMI

İnsan davranışlarına ilişkin yazılı kurallar, vatandaşlar tarafından anlaşılmadığı ve uygulanmadığı takdirde kağıt üzerinde etkisiz bir belge olarak kalacaktır. Genellikle yasalara çevrilen bu kurallar, insanların diğer insanlarla sosyal etkileşime girerken yapabilecekleri ve yapamayacakları şeyleri yapmaları için bir rehberdir. Vatandaşların haklarını ve yasal çıkarlarını kullanmalarına hizmet ederler. Belirli bir toplumda insan davranışı ile hukuk normları arasında var olan bağlantı, bize hukuk düzeni adı verilen yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Hukuk düzeni, hukuk normları tarafından düzenlenen organize bir toplumsal ilişkiler düzenidir.

Dolayısıyla hukuk düzeni, toplumsal düzenin hukukla düzenlenen kısmıdır. Yani toplum, toplumsal normlarla düzenlenen bir toplumsal ilişkiler bütünü olarak hukuk düzenini içerir. Bu, hukuk düzeninin sosyal düzenin bir parçası olduğuna ve bu düzenin de insanlar arasındaki ahlaki, örf ve adet dahil tüm sosyal ilişkileri içine aldığına işaret eder. Hukuk düzeni, toplumsal düzenle örtüşmez, sadece bir parçasıdır, çünkü yalnızca bir hukuk normu tarafından düzenlenen toplumsal ilişkileri kapsar.

2.2. HUKUKİ DÜZENİN UNSURLARI

Hukuk düzeni iki unsurdan oluşur:

- **normatif ve**
- **olgusal unsur.**

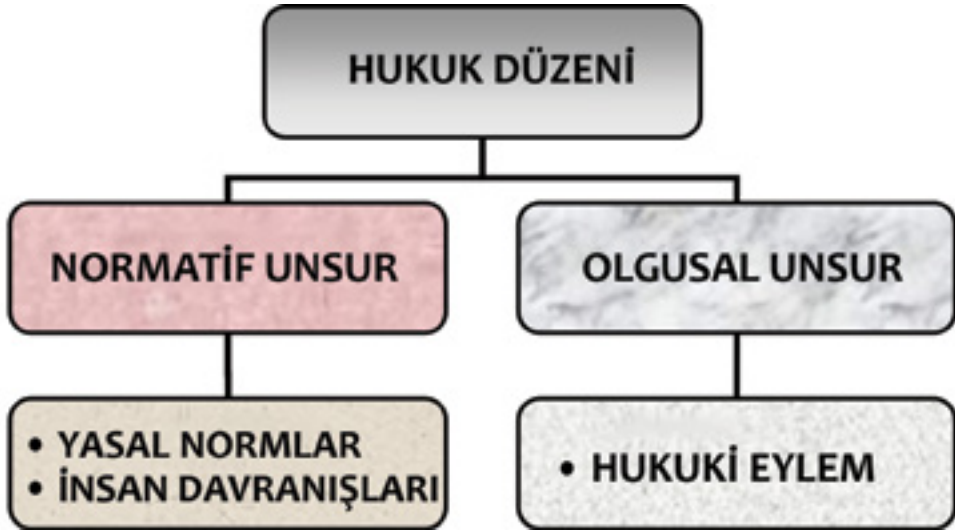
Hukuk düzeninin **normatif unsuru**, hukuk normları ve hukuki işlemlerden oluşur.

Olgusal unsur, hukuk öznelerinin maddi (bedensel) eylemlerinden, yani hukuki ilişkiler yoluyla ortaya çıkan insan davranışlarından oluşur.

Bu unsurlar arasında tecrit değil, birbirine bağlılık, iç içe geçme, etki ve bağımlılık vardır. Normatif ve olgusal unsur birbirleri olmadan var olamaz,

çünkü sosyal bir toplumun hayatı normlar olmadan hayal edilemez ve karşılıklı ilişkilerinde, eylemleriyle haklarını ve çıkarlarını gerçekleştirmek için belirli davranışları gerçekleştiren insanlar. Dolayısıyla hukuk düzeni, hukuk normlarının yaratılmasıyla başlar ve bunların insan davranışı yoluyla gerçekleştirilmesiyle sona erer.

Hukuk normlarının yaratıcılarının sürekli olarak toplumun gerçek ihtiyaçlarına karşılık gelecek hukuk kuralları oluşturması karakteristiktir. Bu nedenle, kurallardaki her değişiklik, hukuk öznelerinin belirli durumlarda davranışlarını uyarlamak zorunda oldukları hukuk düzeninin yeni bir normatif parçasını yaratır.

Resim 8: Hukuk düzeninin unsurları

? SORULAR:

1. Hukuki düzen nedir?
2. Sosyal düzen nedir?
3. Hukuk düzeninin bölümlerini listeleyiniz.
4. Kişilerin davranışları hukuk düzeninin hangi bölümüne aittir?

3. YASAL NORM

3.1. HUKUKİ NORM KAVRAMI

Hukuk normu, devlet tarafından benimsenen ve gerçekleşmesinin arkasında duran yazılı bir davranış kuralıdır, dolayısıyla ihlalini yaptırım altına alır.

Hukuk düzeninin temel unsurudur. Hukuk normları, pozitif hukuku oluşturan düzenlemelerde, yani geçerli olan hukukta bulunur.

Yasal norm örnekleri:

"Kamu etkinlikleri (kültürel, spor ve diğerleri), mitingler, kutlamalar ve diğer toplantıların organizatörleri, etkinlikten sonra, etkinliğe, yani toplamaya katılanlar tarafından yapılan çöpleri toplamak ve bu amaç için belirlenmiş bir yere bırakmakla yükümlüdür."³¹

"Alkollü içeceklerin sunulduğu ve satıldığı bir restoranda veya başka bir dükkanda veya farklı hizmet yerinde reşit olmayanlara veren kişi, üç aydan üç yıla kadar hapis veya para cezası ile cezalandırılır."³²

"Koruyucu ekipmanı olmayan (maske vb.), gözetimsiz ve dikkatsiz bir şekilde köpekleri ve diğer tehlikeli hayvanları korkutabilecek veya yaralayabilecek diğer tehlikeli hayvanları bulandıran kişi, 100 ila 400 Euro arasında denar eşdeğeri para cezasına çarptırılacak."³³

"Hiçbir çocuk işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."³⁴

³¹ 130/2010 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Kamu Temizliği Kanununun 20. Maddesi.

³² Ceza Kanununun 204. maddesinin 1. fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" no. 37/1996

³³ Kamu Düzeni ve Sakinliğine Karşı Kabahatler Kanunu'nun 29. Maddesi, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi Sayılı 66/2007 ve 152/2015 "

³⁴ Çocuklar İçin Adalet Yasası'nın 9. Maddesi, 148/2013 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi ".

3.2. HUKUKİ NORMUN UNSURLARI

Hukuk normu üç unsurdan oluşur:

- **Hipotez**
- **Eğilim**
- **Yaptırım.**

3.2.1. HİPOTEZ (Varsayım)

Hipotez, hukuk normunun düzenlenmesi veya yaptırımının uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşul ve koşulları sağlayan bir hukuk normunun bir parçasıdır.

Bu nedenle, hipotez yasal bir norm elde etmenin koşullarını içerir. Karakteristik yapılarını göz önüne alındığında, hipotezler şunlar olabilir:

- eğilim hipotezi
- yaptırım hipotezi.

Eğilim hipotezi (varsayım) örnekleri:

“Mülk sahibi olan herkes vergi ödemek zorundadır.”
“18 yaşını doldurmuş herkesin kimlik kartı alması zorunludur.”

İlk durumda, bir kimsenin mülkü yoksa vergi ödemeyecek ve bu durumda hukuk normu uygulanmayacaktır. Ama malı varsa ve vergi borcunu yerine getirmezse devlet onu cezalandırır.

İkinci durumda, 18 yaşında değilseniz, kimlik kartı almak için yasal bir zorunluluğunuz yoktur.

Bir yaptırımın hipotezi (varsayım) örneği:

“Hırsızlık yapan cezalandırılacak.”

Bu örnekte, biri hırsızlık yapmazsa cezalandırılmayacaktır. Eylemle başkasına zarar veren kişi cezalandırılır.

3.2.2. EĞİLİM

Eğilim, içinde davranış kuralının kendisine verildiği hukuk normunun bir parçasıdır.

Hukuk normunun diğer bölümlerinin fiilen var olduğu merkezi ve en önemli bölümüdür, daha doğrusu hipotez ve yaptırım. Eğilim, belirli davranışları emredebilir, birinin bir şeyi yapmasını yasaklayabilir veya yetkilendirebilir. Onlarla formüle edilen davranışın niteliğine bağlı olarak, mizaçlar emredici, yasaklayıcı ve yetkilendirici olabilir.

Eğilim örneği:

“Vatandaşın kişisel adını, yani sadece adını veya soyadını değiştirme hakkı vardır.”³⁵

3.2.3. YAPTIRIM

Yaptırım, hukuk normunun eğilimi uygulanmasını sağlamaya çalışan kısmıdır. Hukuk normunun ihlali nedeniyle işletme için oluşacak sonuçları (yaptırımları) belirleyen hukuk normunun bir parçasıdır.(Örnek, hapis cezası, para cezası, iade maddesi, kınama vb.)

Yaptırım, ikincil bir eğilimdir, çünkü ilk derece vasiyeti yerine getirilmediğinde uygulanacak bir davranış kuralı içerir. Yasal normların ihlali, uygun organlar aracılığıyla devlet müdahalesi ile takip edilmelidir. Haksız fiil, yaptırımın uygulanması için bir karinedir.

Haksız fiil, bir kişinin yasal normun düzenini ihlal eden belirli bir yasadışı davranışı anlamına gelir.

Suçun işlendiği davranışın insan eylemi olması gerekir ve kural olarak gönüllü ve bilinçlidir. Failin suçlu olması için, muhakeme edebilmesi, yani ne yaptığını ve bundan doğabilecek sonuçları anlayabilmesi gerekir.

³⁵ 8/1995 Sayılı “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”, Kişisel İsim Yasasının 5. Maddesi.

Haksız fiil eğilimi şunlarla olabilir:

Aktif eylem, yani eylemde bulunarak, taahhütte bulunarak - örneğin, kamu düzenini ve barışını bozma, bedensel yaralanma, hırsızlık, tecavüz, soygun, kalpazanlık, terörizm, inşaat ruhsatı olmadan inşaat yapma vb.

Pasif eylem, yani eylemsizlik, pasif eylem, ihmal, kişinin kanunen yapmakla yükümlü olduğu eylemi kaçırmaması anlamına gelir ve ihmal, eylemin sonuçlarına yaparak neden olmak ile aynı anlama gelir. Pasif eylem örnekleri şunlardır: borcun geri ödenmemesi, verginin ödenmemesi, yardımın ödenmemesi, nafakanın ödenmemesi, tıbbi yardımın ödenmemesi.

Cezanın niteliği ve niceliği, suçun derecesi ile orantılıdır. Sonuçların ne olacağı, suçun ağırlığına, yani suçun ihlal ettiği toplumsal değere bağlıdır. Suç ne kadar büyükse, yasal yaptırım da o kadar ağır olur. Yaptırımlar devlet tarafından belirlenir ve uygun organ ve araçlarıyla uygulanır.

Yaptırımdan amaç, failin suç işlemesini ve yeniden eğitilmesini engellemek, aynı zamanda başkalarını suç işlememeye, önleyici davranmaya teşvik etmektir.

Suçun ihlal ettiği sosyal değerlerin türüne göre, bunlar ayrılır:

- ceza hukuku (en önemli toplumsal değerlere karşı işlenen suçlar);
- medeni hukuk (mülkiyet niteliğindeki suçlar);
- idari-hukuk (küçük toplumsal değerlere karşı suçlar), vb.

Suçun türüne göre aşağıdaki yaptırım türleri vardır:

- ceza hukuku (para cezası, hapis, ölüm cezası);
- medeni hukuk (tazminat, iade);
- idari-hukuki (disiplin, para cezası vb.).

Önemli !!!

Kural olarak, her hukuk normu üç unsurun tümüne sahip olmalıdır, ancak bir hipotez veya bir yaptırım olmak üzere bir unsuru eksik olabilir (örneğin, anayasal normlar bir hipotez veya bir yaptırım içermez) veya bunlar verilebilir. farklı makalelerde.

SORULAR:

1. Hukuk normunun unsurları nelerdir?
2. Bir hukuk normunun düzeni nedir?
3. Hukuk normunun yaptırımı ne sağlar?
4. Yaptırım neden önemlidir?
5. Haksız fiil nedir?
6. Haksız fiil nasıl işlenebilir?
7. Yaptırım ve haksız fiil arasındaki ilişkiyi açıklayın.
8. Ne tür yaptırımlar var?

GÖREV:

1. Aşağıdaki örneklerde haksız fiilin ne olduğunu ve nasıl yapıldığını değerlendirin:
 - a) Sonja bir sağlık kuruluşunda doktor olarak çalışmaktadır. Görevi sırasında yaralı bir hastaya acil tıbbi bakım sağlamayı reddetti.
 - b) P. P. Şahsı saldırıya uğrayan T. T.yi başına darbe vererek ciddi bir şekilde yaraladı.
 - c) Darko mahkeme kararı ile ayda 6.000 denar tutarında nafaka ödemekle yükümlüdür, ancak üç yıldır ödememiştir.

2. Bir yasa koyucu olduğunuzu hayal edin. Aşağıdaki prosedürlerden hangisini kanunen yasaklarsınız? Aşağıdaki işlemleri ağırlıklarına göre sıralayın ve 1'den 12'ye kadar sayılarla işaretleyin:

- Zoran, işsiz ve hasta olan annesine destek olmak için esrar satar.
- Nataşa, çalındığını arabayı sürüyor ve bildiği halde kullanmaya devam ediyor, ancak hırsızlık faaliyetine katılmadı.
- Lila bir cüzdan bulur ve ondan 1.000 denar alır.
- Kemal ikinci el kullanılmış araba satıcısıdır ve satmadan önce her arabanın kilometresi ile oynayarak, kilometrelerini düşürür.
- Boško bir mağazada silahlı yağmalama yapar.
- Elena, satıcıya sadece 100 denar vermesine rağmen, mağazadan 500 denar alarak ayrılır.
- Yana 5 gram esrarla yakalandı.
- Kalina fuhuş yapıyor.
- Fikret motosiklet sürerken kask takmaz.
- İzabe tesisi, içine boşalttığı zehirli atık maddelerle nehri kirletir.
- Anita sarhoş bir halde hızlı araba kullanır ve bir çocuğa çarpar.
- Esmâ, arkadaşının bir mağazada hırsızlık yaptığını görür ve onu ihbar etmez.³⁶³⁶

³⁶ „Öğrenme Hukuku“, Açık Toplum Enstitüsü Vakfı, 2002, s.72-73.

3.3. HUKUKİ NORM TÜRLERİ

3.3.1. DÜZENLEYİCİ, YASAKLAYICI, YETKİLİ HUKUKİ NORMLAR

Hukuk normunun düzenlenmesinin bir emir, yasaklama veya yetki içermesine bağlı olarak, farklı emreden, yasaklayan ve yetkilendiren hukuk normları vardır.

Düzenleyici hukuk normları, özneye bir şeyler yapmasını emreden bir eğilim içerir.

Örnekler:

"Herkes Anayasaya ve yasalara saygı **göstermekle yükümlüdür.**"³⁷

"Tüccar, başka bir yönetmelikle aksi belirtilmedikçe, satılan ürün, yani tüketiciye yapılan hizmet için mali fatura, yani açıkça görülebilir ve okunaklı yazılı bir makbuz veya fiş **vermelidir.**"³⁸

"Her gerçek ve tüzel kişi, kamusal alana ve temizliğine özen **göstermekle yükümlüdür.**"³⁹

"İşveren, çalışanlarına en az 24 ayda bir sağlık kontrolü yaptırmak zorundadır."⁴⁰

"Piknik yerlerini ziyaret eden vatandaşlar, piknik alanından ayrılmaları durumunda çöpleri toplamakla yükümlüdür ve bu amaç için belirlenen çöp atma yerlerine bırakmaları **zorunludur.**"⁴¹

³⁷ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasasının 51. maddesinin 2. fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" No. 8/1991.

³⁸ 2004 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Tüketici Korunması Kanunu 20. Maddesi.

³⁹ 130/2010 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Kamu Temizliği Kanununun 13. Maddesi.

⁴⁰ İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 22. Maddesi, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" no. 92/2007

⁴¹ 130/2010 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Kamu Temizliği Kanununun 20. maddesinin 2. fıkrası.

Yasaklayıcı hukuk normları, öznenin bir şey yapmasını yasaklayan, yani belirli davranışları yasaklayan bir eğilim içerir.

Örnekler:

"Kamu binalarında ve toplu veya bireysel konut ya da ticari binalarda grafiti, reklam panoları ve video reklam panoları ile posterler yapmak/asmak **yasaktır.**"⁴²

"Lisede parti ve dini sembollerin sergilenmesi **yasaktır.**"⁴³

"Orman yangınına neden olan ve dolayısıyla büyük çapta zarara neden olan kişi en az sekiz yıl hapis cezası ile cezalandırılır."⁴⁴

"Motorlu araç sürücüsü, araç kullanırken tepki verme ve motorlu aracı güvenli bir şekilde kullanma yeteneğini azaltacak şekilde cep telefonu veya diğer cihazları **kullanmamalıdır.**"⁴⁵

"Yol üzerine trafik işaret ve teçhizatı yerleştirmek, taşımak, kaldırmak ve zarar vermek veya trafik işaretlerinin anlamını değiştirmek **yasaktır.**"⁴⁶

"Tek yönlü trafiğe sahip halka açık bir yolda, sürücü aracı yasak yönde hareket **ettirmemelidir.**"⁴⁷

⁴² 130/2010 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Kamu Temizliği Kanununun 17. Maddesi.

⁴³ 44/1995 sayılı Lise eğitimi Kanununun 7. Maddesinin 3. Fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi".

⁴⁴ 37/1996 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Ceza Kanunu'nun 227. maddesinin 1. fıkrası.

⁴⁵ 169/2015 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi", Karayolu Trafik Güvenliği Kanununun 24. maddesinin 1. Fıkrası.

⁴⁶ 169/2015 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Karayolu Trafik Güvenliği Kanununun 190. Maddesi.

⁴⁷ 169/2015 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi", Karayolu Trafik Güvenliği Kanununun 30. maddesinin 4. Fıkrası.

Yetki veren yasal normlar, öznenin belirli bir davranış için yetkilendirildiği bir eğilimi içerir.

Varlıklara, kullanabilecekleri, ancak kullanmak zorunda olmadıkları belirli yetkiler verilir. Bunu yapıp yapmayacakları, belirli duruma ilişkin değerlendirmelerine bağlıdır.

Örnekler:

"Öğrenci, kendisine tebliğ edilen yıllık notların bir kısmından memnun değilse, notların açıklanmasından itibaren 3 gün içinde devlet okulu öğretim kuruluna şikayette bulunma **hakkına sahiptir.**"⁴⁸

⁴⁸"Devlet okullarında beceri, bilgi ve çalışma alışkanlıklarıyla öne çıkan ve mükemmel bir başarıya sahip olan bir öğrenci daha hızlı ilerleyebilir veya bir öğretim yılında iki yılı **tamamlayabilir.**"⁴⁹

"Akit taraf veya yetkisiz bir tehdide sahip üçüncü kişi, sözleşme akdetmek suretiyle karşı tarafta haklı bir korkuya neden olmuşsa, karşı taraf sözleşmenin feshedilmesini talep **edebilir.**"⁵⁰

"18 yaşını doldurmuş her vatandaş **oy kullanma hakkına sahiptir.**"⁵¹

"Bir ülkenin vatandaşları, siyasi partiler ve dernekleri kurma, bunlara katılma ve onlardan ayrılma **hakkına sahiptir.**"⁵²

⁴⁸ LiseEğitim Kanununun 47. maddesinin 1. fıkrası, 44/1995 sayılı " Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi".

⁴⁹ Lise Eğitim Kanununun 52. maddesinin 1. fıkrası, 44/1995 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi".

⁵⁰ Borçlar Kanununun 52. maddesinin 1. fıkrası, 18/2001 sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi".

⁵¹ Kuzey Makedonya CumhuriyetiAnayasasının 22. maddesinin 1. fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" No. 8/1991.

⁵² Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasasının 20. maddesinin 2. fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" No. 8/1991.

3.3.2. GENEL VE BİREYSEL HUKUKİ NORMLAR

Hukuk normlarının başka bölümleri de vardır. Hukuk normunun kapsamına ve yönlendirildiği varlıklara göre hukuk normları genel ve bireysel olarak ikiye ayrılır.

Genel hukuk normları, sınırsız sayıda varlığa ve duruma hitap eden, her kuruluşun uymak zorunda olduğu hukuk normlarıdır. Bunlar isme veya duruma göre belirlenmez.

Örnekler:

“Başka bir bilgisayara veya bilgisayar ağına sızma niyetiyle başka bir bilgisayar virüsü işleyen veya indiren kişi para cezasına veya bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılacak.”⁵³

“**Herkes**, vergi ve diğer kamu görevlerini ödemekle ve kanunla belirlenen şekilde kamu harcamalarının ödenmesine katılmakla yükümlüdür.”⁵⁴

Bireysel hukuk normları, kesin olarak tanımlanmış varlıklara, düzenlemeleri bir varlık veya kesin olarak tanımlanmış bir varlık grubuna atıfta bulunan normlardır.

Örnekler:

“**M.N. 10.000** denar tutarında emlak vergisi ödemekle yükümlüdür.”

“**M.N. ve G.V.** kişiler 3 yıl hapis cezasına çarptırılır.”

Bireysel hukuk normları genel olanlardan türer ve bunlara uygun olmalıdır. Bireysel normlar, genel normlara uygun olarak ve bunların belirlediği sınırlar içinde benimsenir.

⁵³ Ceza Kanununun 251. maddesinin 1. fıkrası, “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi” no. 37/1996

⁵⁴ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasasının 33. Maddesi, “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi” No. 8/1991.

Örnek:

Ceza Kanununun 235. maddesinin 1. fıkrası hırsızlık suçunu öngörmektedir. Genel bir kural olan "Başkasının taşınır eşyasını başkasından gasp kastıyla alan kişi, para cezası veya 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır". Bu norm, hırsızlık suçunda gelecekteki birçok bireysel varlığı kapsayabilir, çünkü "o kişi" tüm kişileri ifade eder. XX kişinin hırsızlık yapması durumunda, bu suçu incelemeye yetkili mahkeme, örneğin suç için 3 yıla kadar hapis cezası verilen Ceza Kanunu'nun 235. maddesine göre XX'ye ceza verir. Ceza Kanunu'nun 235. maddesi normunun genel bir hukuk normu olduğu, XX aleyhine verilen mahkeme kararında yer alan yaptırımın ise bireysel bir hukuk normu olduğu anlaşılmaktadır.

3.3.3. ZORUNLU, EMREDİCİ, ALTERNATİF HUKUKİ NORMLAR

Belirleyici derecesine göre, hukuk normları kesin belirleyici ve nispeten belirleyici olarak ikiye ayrılır.

Kesin belirleyici olarak tanımlanmış, aslında, zorunlu yasal normlardır.

Zorunlu hukuk normları, belirli bir hukuki etkiye neden olmak istiyorsa, yani uygun bir yaptırımın uygulanmasından kaçınmak istiyorsa, öznenin hareket etmesi gereken davranış kurallarının verildiği hukuk normlarıdır.

Zorunlu hukuk normları anayasada, ceza hukukunda ve benzerlerinde bulunur. Resen gerçekleştirilirler, atıfta buldukları varlıklardan değişiklik özgürlüğü bırakmazlar ve hukuk sisteminin tüm varlıkları için zorunludur.

Örnekler:

"Bir başkasına ait taşınır eşyayı zimmete geçirmek maksadıyla başkasından alan kişi, para cezası veya 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."⁵⁵
"Herkes, bir başkasına zarar verebilecek eylemlerden kaçınmakla yükümlüdür."⁵⁶

⁵⁵ Ceza Kanununun 235. maddesinin 1. fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" no. 37/1996

⁵⁶ Borçlar Kanununun 9. Maddesi, 18/2001 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi".

Nispeten belirlenmiş hukuk normları, **dispozitif ve alternatif hukuk normları** olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dispozitif hukuk normları, öznelerin ve dispozitif normda belirlenenlerin dışındaki davranışlara izin veren hukuk normlarıdır.

Burada öznelerin kendileri eğilimi yaratmaya, yani verilen eğilimin yerine başka bir eğilimi yaratmaya bırakılır. Yani özneler dispozitif hukuk normunda öngörülen davranışı seçebilir veya başka bir davranış yaratabilir. Kendi eğilimini oluşturma fırsatını kullanmazlarsa, özel davayı çözmek için eğilim hukuk normunda öngörülenler uygulanacaktır. Bundan, dispozitif hukuk normlarının ikincil bir karaktere sahip olduğu sonucuna varılabilir.

Örnekler:

“Teslim yeri sözleşme ile belirlenmemişse, malın teslimi, sözleşmenin yapıldığı tarihte satıcının ikametgahının bulunduğu yerde veya bu meskenin yokluğunda yapılır ve satıcı sözleşmeyi akdetmişse, olağan ticari faaliyetini yerine getirirken, daha sonra karargahının yerine sözleşme yapar.”⁵⁷

“Sözleşme hükmü veya başka bir gümrüğün bulunmadığı hallerde, ödeme, davanın teslim edildiği yer ve zamanda yapılır.”⁵⁸

İlk örnekten, sözleşme taraflarının malın teslimi için başka bir yer belirleyebileceklerini, ancak yapmazlarsa, malın satıcının ikamet ettiği veya ikamet ettiği yere teslim edilmesi gerektiği zamanda sözleşmenin bitiminde kabul edilecektir

⁵⁷ Borçlar Kanununun 459. maddesinin 1. fıkrası, 18/2001 sayılı “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”.

⁵⁸ Borçlar Kanununun 504. maddesinin 2. fıkrası, 18/2001 sayılı “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”.

Dispositif normlara göre örnekler:

“Aksi durum ile kararlaştırılmadıkça, depozitoyu ödeyen taraf, depozitoyu karşı tarafa bırakarak sözleşmeyi feshedemez, karşı taraf da çift depozitoyu iade ederek bunu yapamaz.”⁵⁹

“Ürün kredili olarak satılırsa, **aksi durum ile kararlaştırılmadıkça** alıcının faiz borcu vardır.”⁶⁰

“İlk ret hakkı, daha önce sona **ereceği kararlaştırılmadıkça,** sözleşmenin kurulmasından beş yıl sonra sona erer.”⁶¹

“Kira, **aksi kararlaştırılmadıkça** veya genellikle davanın teslim edildiği yerde, dava bir veya daha fazla yıl için kiralandığında altı ayda bir, daha kısa bir süre için verilmişse bu sürenin bitiminden sonra ödenir.”⁶²

Dispositif norm, en sık olarak, karşılıklı ilişkilerin en iyi özneler tarafından kendi eğilimleriyle düzenleneceğinin düşünüldüğü alanlarda ortaya çıkar. Bu tür alanlar, örneğin, tarafların iradesinin özerkliği ilkesinin ifade edildiği mülkiyet ve medeni hukuktur, yani, ilişkinin öznelerinin kendi istekleriyle ilişkileri düzenlemesi ilkesi.

Alternatif hukuk normları olarak adlandırılan hukuk normları, alternatif hukuk normlarından farklı olarak iki veya daha fazla dispositif yani davranış içerir ve kişi bunlardan yalnızca birini belirlemeye ve seçmeye yetkilidir dolayısıyla kendi başına bir dispositif yaratma yetkisi yoktur.

Konu, verilen olasılıkların ötesinde seçim yapamaz. Seçme hakkı yükümlülüğün konusuna aittir.

⁵⁹ 18/2001 sayılı Borçlar Kanununun 71. maddesinin 3. fıkrası “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”.

⁶⁰ Borçlar Kanununun 505. Maddesi, 18/2001 Sayılı “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”.

⁶¹ 18/2001 Sayılı Borçlar Kanunu’nun 519. Maddesi “ Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”.

⁶² Borçlar Kanununun 586. maddesinin 2. fıkrası, 18/2001 sayılı “Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi”.

Örnekler:

"Evlendirken, eşlerden her biri önceki soyadını koruyabilir **veya** müstakbel eşin soyadını soyadına ekleyebilir **veya** ortak bir soyadı olarak her ikisi de müstakbel kocanın soyadını alabilir, **veya** gelecekteki soyadını erkek kadının soyadını alarak soyad olarak kullanabilirler."⁶³

"Sözleşmenin yerine getirilmesi halinde, teminatın iade edilmesi **veya** yükümlülüğün yerine getirilmesinde sayılması gerekir."⁶⁴

"Eksik veya defolu ürün satın alan tüketici hakları aşağıdaki gibidir;

1. ürün eksiklerinin ücretsiz olarak giderilmesi veya eksiği ortadan kaldırmak için yapılan masrafların geri iadesi
2. satış fiyatının orantılı olarak düşürülmesi
3. ürünün aynı ticari marka, cinsi/ tipi, endüstriyel tasarım veya menşe ve coğrafi işaret işletimine sahip uygun bir ürünle değiştirilmesi
4. üretim fiyatında uygun bir indirim veya artış ile ürünün başka bir ticari marka, cinsi/tipi, endüstriyel tasarım veya menşe ve coğrafi işaret ile uygun bir ürünle değiştirilmesi ve
5. sözleşmenin feshi, ödenen tutarın iadesi ve uğranılan zararın tazmini."⁶⁵

Çoğu zaman bu tür yasal normlar mülki, medeni hukuk vb. gibi kanunlarda bulunmaktadır.

⁶³ 153/2014 Sayılı Aile Kanunu'nun 30. Maddesi, " Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi"

⁶⁴ 18/2001 sayılı Borçlar Kanununun 71. maddesinin 2. fıkrası, "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi".

⁶⁵ 38/2004 Sayılı "Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi" Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 43. Maddesi.

? SORULAR:

1. Hukuk normlarının türlerini listeleyiniz.
2. Emirleri, yasakları ve yetki veren yasal normları açıklayın.
3. Genel ve bireysel hukuk normları arasında ayırım yapın.
4. Alternatif ve bağımsız hukuk normları arasında ayırım yapın.

 GÖREV:

1. Düzenleyici, yasaklayıcı ve yetki veren dispozitif içeren iki hukuk normu oluşturun.
2. Çeşitli yasal normları kullanarak sınıfınızdaki öğrenciler için bir davranış kuralları derleyin.

4. HUKUK KAYNAKLARI

4.1. HUKUK KAYNAKLARININ KAVRAMI

Hukukun kaynağı terimi, hakkı yaratan, hakkın meydana çıktığı yer anlamına gelir.

4.2. HUKUK KAYNAKLARININ TÜRLERİ

Teoride, maddi ve biçimsel olmak üzere iki hukuk kaynağı vardır:

Hukukun maddi kaynakları, hukuku oluşturan sosyal faktörler ve sebeplerdir. Hukukun ortaya çıkmasının ilk nedeni, toplumdaki aynı veya çatışan çıkarlara sahip insanlar arasındaki sosyal ilişkileri düzenleme ihtiyacıdır. Hukukun temel yaratıcısı, devletin ve onun organlarının yardımıyla, iradelerini ifade edecekleri hukuk kurallarını benimseme ve çıkarlarını koruma konusunda siyasi, ahlaki ve ekonomik güce sahip olan iktidar sahiplerinin iradesidir. İktidardakilerin iradesi, hukukun yaratılmasının kaynağı, dolaysız nedenidir.

Biçimsel hukuk kaynakları, ülkedeki iktidar sahiplerinin iradesinin bir ifadesi olarak hukukun ortaya çıktığı ve ifade edildiği biçimlerdir. Resmi hukuk kaynaklarının en yaygın türü, maddi hukuk kaynağının ifade edildiği araçlar olarak genel yasal işlemlerdir (anayasa, hukuk).

Hukukun maddi ve resmi kaynakları birbiriyle ilişkilidir. Maddi kaynaklar, hukukun yaratılmasına neden olur ve bu, bireysel hukuki işlemlerin ortaya çıktığı genel hukuk işlemleri yoluyla oluşturulur. Bireysel yasal eylemler, genel yasal eylemler olmadan var olmayacağından (kaynaklarının çıkışının hiçbir şeyleri olmadığından), genel yasal düzenlemelerin hukukun ana resmi kaynağı olduğu sonucu çıkar. Resmi hukuk kaynakları, ne kadar uygulanırsa uygulansın (asla, bir kez veya sayısız kez) yürürlükten kaldırılıncaya kadar geçerlidir.

Hukukun kaynakları olmadan ne hukuk ne de devletin varlığı düşünülemez.

? SORULAR:

1. Hukukun kaynağı terimi ile ne kastedilmektedir?
2. Hangi hukuk kaynakları mevcuttur?
3. Hukukun maddi ve biçimsel kaynaklarını açıklayınız.

HATIRLA !!!

- ✚ Hukuk düzeni, bir hukuk normu tarafından düzenlenen organize bir sosyal ilişkiler düzenidir.
- ✚ Hukuk düzeninin unsurları normatif ve olgusaldır.
- ✚ Normatif unsur, yasal normlar ve yasal işlemlerden oluşurken, olgusal, insani maddi (bedensel) eylemleri içerir.
- ✚ Hukuk normu, devlet tarafından kabul edilen ve onaylanan yazılı bir davranış kuralıdır.
- ✚ Hukuk normu, devlet tarafından kabul edilen ve yaptırımını olan yazılı bir davranış kuralıdır.
- ✚ Hipotez, hukuk normunun, dizpozitif veya yaptırımın uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşul ve şartları sağlayan kısmıdır.
- ✚ Tedbir, davranış kuralının kendisini içeren hukuk normunun merkezi ve en önemli parçasıdır.
- ✚ Yaptırım, hukuk normunun ihlali nedeniyle kişi için oluşacak sonuçları belirleyen hukuk normunun bir parçasıdır.
- ✚ Haksız fiil, bir kişinin yasal normun düzenini ihlal eden belirli bir yasadışı davranışı anlamına gelir.
- ✚ Hukuk normu; kuralcı, yasaklayıcı, yetkilendirici, genel, bireysel, emredici, alternatif ve düzenleyici olabilir.
- ✚ Hukukun kaynağı terimi, hakkı yaratan, hakkın meydana çıktığı yer anlamına gelir.
- ✚ Hukukun kaynakları şunlardır: maddi ve biçimsel.

5. YASAL İŞLEM

5.1. YASAL İŞLEMLERİN KAVRAMI VE UNSURLARI

Yasal işlem, hukuk düzeninin normatif unsurunun bir parçasıdır. **Yasal işlem, yasayı oluşturma ve uygulama aracıdır.**

Hukuk normları, yasal işlemlerle yakından ve ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Yani, hukuki işlemin içeriğini yaparlar. Hukuki bir işlem olmadan hukuk normu olamaz, çünkü hukuk normunun içeriği hukuk işleminin kendisi tarafından belirlenir. Onların ilişkisi, içerik ve biçim arasındaki ilişkiye karşılık gelir. Örneğin, yasal bir düzenleme olarak bir Sağlık Kanunumuz varsa, o zaman içerdiği yasal normlar sağlık alanında olacaktır.

Yasal işlemin unsurları biçimsel ve maddi olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Biçimsel unsurlar şunlardır: yetki (yani kanunu kabul eden organ), kanunu kabul etme prosedürü ve yasal işlemin kanuni şekli.

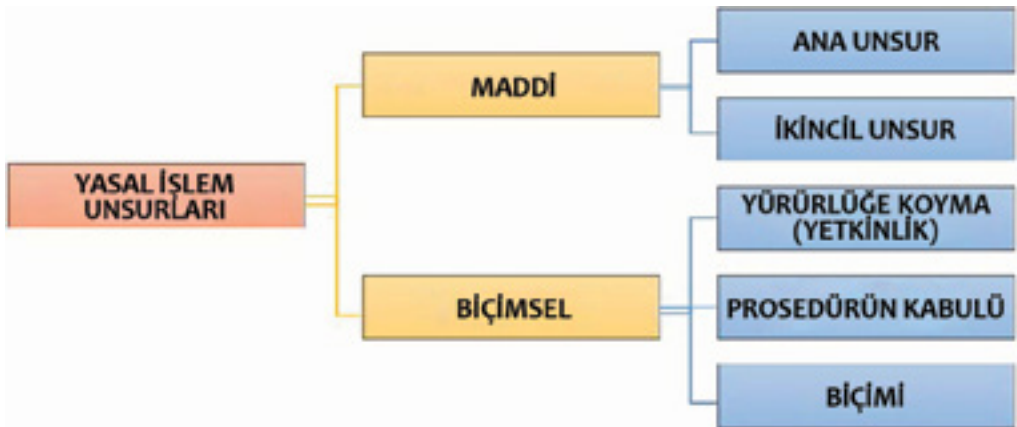
- Biçimsel bir unsur olarak **yeterlilik**, belirli bir organın yasal bir eylemi kabul etme hakkına sahip olduğu otorite anlamına gelir. Yasal işlemi hangi tüzel kişi veya organın kabul ettiğine bağlı olarak, meclis, hükümet, mahkemeler vb. tarafından kabul edilen farklı yasal işlemler vardır. Bu nedenle bir hukuk düzeninde devlet organlarının yetkileri her zaman önceden kanunla belirlenmelidir. Yetkisiz bir organ tarafından kabul edilen eylemlerin yasal gücü, yani geçerliliği olmayacaktır.
- Her yasal işlem, o yasal işlem için öngörülen önceden belirlenmiş bir prosedürde kabul edilir. **Buna yasama eylemi** denir. Uygulamada bu, yetkili makamın ilgili kanunun kabulü için öngörülen tüm faaliyet ve eylemleri uygun prosedürde yerine getirmesi gerektiği anlamına gelir. Kanuni işlem yetkili bir merci tarafından kabul edilmediği takdirde geçerli olmayacağından, usulüne uygun olarak kabul edilmemiş olsa dahi geçerli olmayacağı, örneğin idari işlem idari bir prosedürde kabul edilmiş gibi, mahkeme işlemi bir mahkeme prosedüründe işlem görür v.s.

- **Hukuki işlemin şeklinden bahsettiğimizde**, her hukuki işlemin,

o hukukî işlemin doğasında bulunan belirli bölümlerin yanı sıra, bu kanunun nasıl görünmesi gerektiği şeklinden de bahsetmemiz gerekir. Fiili oluşturan bu kısımlar önceden öngörüldüğü için kanunu oluşturan, yani yetkili organ bunlara uymak zorundadır. Hukuki işlemin şekli kanunla belirlenir ve bu, işlemin geçerliliğinin bir şartıdır.

Maddi unsurlar, hukuki işlemin içeriğine atıfta bulunur ve ana ile ikincil unsur olarak görünür.

- **Ana unsur**, içeriği yasal işlemin yeni bir hukuki durum yaratıp yaratmadığına, mevcut hukuki durumu değiştirip değiştirmemesine veya yürürlükten kaldırmasına bağlı olan hukuki işlemde yer alan hukuk normunu ifade eder.
- **İkincil unsur**, hukuki işlemin hukuk sistemindeki yerini ve rolünü belirlemek için doğru, açık ve kesin olması gereken işlemin adını ifade eder. Örneğin, Ortaöğretim Kanunu, araç tescil usul ve esaslarına ilişkin Yönetmelik, işyeri kiralama sözleşmesi vb. Ayrıca, yasal düzenleme, yasal düzenlemeyi benimseyen kişiyi, yasanın kabul edilmesinin yasal dayanağını belirtmeli ve yetkili kişinin imzasını ve mührünü içermelidir.

Resim. 9: Yasal işlem unsurları

5.2. YASAL İŞLEM TÜRLERİ

Yasal işlemlerin bölünmesi için birkaç kriter vardır:

Kanundaki yasal norma göre, yasal işlemler aşağıdakilere göre ayrılır:

- **Genel yasal işlemler** - genel yasal normları içerir ve anayasa, yasa ve tüzük genel yasal işlemler şeklinde görünür. Bu yasal işlemler genel olarak bir devletin tüm vatandaşlarına atıfta bulunur ve bireysel yasal işlemlerin ortaya çıkmasının temelidir.
- **Bireysel yasal işlemler** - bireysel yasal normları içerir. Daha önce kabul edilmiş bir genel yasal düzenlemeye dayanmıyorsa, kabul edilemezler. Bireysel işlemler genel olanlardan kaynaklanır ve onlara uygun olmalıdır. Bu nedenle, belirli bir davranış daha önce genel bir yasal düzenleme, yani genel bir yasal norm tarafından düzenlenmemişse, bireysel bir yasal işlem kabul edilemez. Bireysel yasal işlemler, belirli bir yaşam durumunu çözer ve her zaman belirli bir kişiye veya kişi grubuna atıfta bulunur.

Genel ve bireysel yasal işlem arasındaki ilişki aşağıdaki örnekle açıklanabilir:

- Öldürmek yasaktır, genel bir hukuk eylemi olarak Ceza Kanununda yer alan genel bir hukuk normudur. Bu, genel olduğu ve herkes için geçerli olduğu için ülkedeki tüm vatandaşların buna saygı duymak zorunda olduğu anlamına gelir. Hukuk normunu ihlal eden herkes, bireysel bir yasal işlem olarak yargılanacak ve cezalandırılacaktır. Karar, belirli bir işlem için belirli bir faile belirli bir yaptırımın verileceği bireysel bir yasal norm içerecektir.

Hangi **tüzel kişinin yasal işlemleri benimsediğine bağlı olarak**, aşağıdaki örneklere göre ayrılır:

- Devlet organları tarafından kabul edilen ve çoğunlukla anayasa, kanun, yargı ve daha fazlası şeklinde ortaya çıkan işlemler.

- Tüzük ve karar gibi sosyal kuruluşlar tarafından çıkarılan işlemler.
- Özel kişiler tarafından kabul edilen ve biçimleriyle genellikle bir sözleşme olarak görünen eylemler, bir vasiyetname v.s.

Yasal işlemler, düzenledikleri **sosyal ilişkinin türüne göre** ekonomik, sosyal, kültürel vb. olabilir.

? SORULAR:

1. Yasal işlem terimi ile ne kastedilmektedir?
2. Yasal bir işlemin unsurları nelerdir?
3. Yasal işlemin biçimsel unsurlarını açıklayın.
4. Hukuk normu ile hukuk işlemi arasındaki ilişkiyi açıklayın.
5. İçerdikleri normlara göre ne tür yasal işlemler mevcuttur?
6. Hangi kuruluşlar yasal işlemleri kabul edebilir?
7. Yasal işlemlerle düzenlenen toplumsal ilişkiler nasıl bir nitelik taşıyabilir?

Resim. 10: Yasal işlemlerin hiyerarşik düzeninin sistematik dağılımı

5.3. TEMEL YASAL İŞLEMLER

Temelyasal işlemler, daha önce de belirtildiği gibi, genel bir hukuk normu içerir ve anayasa, kanun ve tüzük gibi genel yasal işlemleri şeklinde görünür. Bunlar, bireysel yasal işlemlerin türetildiği temeldir ve genellikle resmi hukuk kaynaklarıdır. Genel yasal düzenlemeler, bir ülkenin tüm vatandaşlarına açık olmalıdır, böylece onları tanıyabilir ve uygulayabilir. Bu nedenle temel yasal düzenlemeler "Resmi Gazete" gibi kamuya açık medyada yayınlanmaktadır.

5.3.1. ANAYASA

Nasıl ki kişi hakkında biyografiden bilgi alıyorsak, ülkenin anayasasından da ülkenin durumu hakkında bilgi edinebiliriz. Yani bir devletin anayasasından vatandaşlarının hangi hak ve özgürlüklere sahip olduğunu, ülkede hükümetin nasıl örgütlendiğini, hangi organların var olduğunu ve yetkilerinin neler olduğunu, dayandığı ilkelerin neler olduğunu, sosyal , ekonomik, politik düzenleme biçimi vb.

Ülkede çok sayıda olan yasaların aksine, anayasa birdir. En yüksek ve en önemli genel yasal işlemdir. Anayasa, devletin ve hukukun temellerinin atıldığı temeldir. "Kanunların üstünde bir kanun"dur, çünkü ülkedeki en önemli konuları düzenler ve ondan kaynaklanan diğer tüm yasal işlemler ona göre yapılır ve buna uygun olmalıdır. Bu nedenle, anayasa bir devlet için önemli olan tüm konuları ayrıntılı olarak düzenlemez, sadece temel olanları düzenler ve geri kalan her şey yasalarla düzenlenir.

Anayasa genellikle bir yasama organı (meclis, parlamento, kongre) tarafından kabul edilir ve bazen bazı ülkelerde kabul edildiğinde feshedilen anayasayı kabul etmek adına onun için özel bir kurucu meclis (organ) oluşturulur.

Temel olarak, anayasanın birkaç türü vardır. Karaktere yapısına göre, anayasa şunlar gibi olabilir: yazılı bir belge olarak nitelendirilen yazılı anayasa; geleneksel anayasa olarak bilinen yazılı olmayan bir anayasa; değiştirilmesi zor olan katı (sert) anayasa ve kolayca değişen yumuşak türü anayasa.

Bazen anayasa tek bir yazılı belgede yer alırken bazen de anayasanın içeriği, her biri anayasa ile aynı öneme sahip birkaç belge, beyanname şeklinde verilebilir. Tarihsel gelişimde anayasal düzenlemelere sahip birkaç deklarasyonun ortaya çıktığı İngiltere' de bilindiği gibi, örneğin:

- Magna Carta Libertatum
- Habeas Corpus Yasası
- İngiliz Haklar Bildirgesi

Anayasanın yapısına gelince, zorunlu olmamasına rağmen, çoğu anayasanın **önsöz (dibaçe)** adı verilen bir giriş bölümü vardır. Dibaçe, temel olarak anayasanın amacını ve ülkenin tarihsel gelişimini içermektedir. Bu bölüm anlatı niteliğindedir ve makale şeklindedir, maddeler içermez. Önsözden farklı olarak, anayasanın **normatif kısmı** maddeler içerir ve anayasanın varlığı için gerekli bir kısımdır (normatif kısım olmadan anayasa var olamaz). Mevcut anayasa hükümlerini değiştirmek, tamamlamak ve yürürlükten kaldırmak için **anayasa değişiklikleri** (tebdil) kabul edilir. Bunlar anayasanın ayrılmaz parçalarıdır⁶⁶. Bir anayasada kaç tane ve ne tür anayasa değişikliği olacağı, o anayasanın yumuşak mı yoksa sert mi olduğuna bağlıdır.

? SORULAR:

1. Anayasa nedir?
2. Anayasa ülkede neden önemlidir?
3. Ne tür anayasalar vardır?

⁶⁶ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası bir önsöz (dibaçe), normatif bölüm ve anayasa değişiklikleri (tebdil) içermektedir.

5.3.2. KANUN

Kanun, hiyerarşik yasal işlemler ölçeğinde anayasadan hemen sonra gelen genel bir hukuk işlemidir. Kanun, anayasa hükümlerini detaylandırır ve anayasaya uygun olmalıdır. Aksi takdirde uygulanmayacaktır. Kanunu devletin yasama organını kabul eder. Kanun, kelime anlamı taşıyan maddi hukuk ve biçimsel hukukolarak kabul edilebilir. **Kanunun maddi anlamında**, genel bir hukuk normu içeren herhangi bir yasal işlem anlaşılmaktadır. **Kelimenin resmi anlamında yasadandır**, bir yasama organı tarafından yasama prosedüründe ve yazılı olarak kabul edilen herhangi bir yasal işlem anlaşılır.

Aşağıdaki yasa türleri vardır:

Düzenledikleri sosyal ilişkilerin türüne göre ceza hukuku alanında (Örneğin Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza Kanunu), aile hukuku (Aile Hukuku Kanunu), miras hukuku (Miras Hukuku Kanunu), medeni hukuk (Borçlar Hukuku Kanunu) bulunmaktadır.

Çoğunluğa göre, yasaların getirilmesi için aşağıdakilerle geçirilen yasalar vardır:

- göreceli çoğunluk
- salt çoğunluk
- Nitelikli çoğunluk (bu çoğunluğun çıkardığı kanunlara, devlet için zaruri oldukları için organik kanunlar da denir. Örneğin, Arma, Bayrakve Marş Kanunu, Mahkemeler Kanunu, Savunma Kanunu, vb.).

Yasaların süresine bağlı olarak şunlar olabilir:

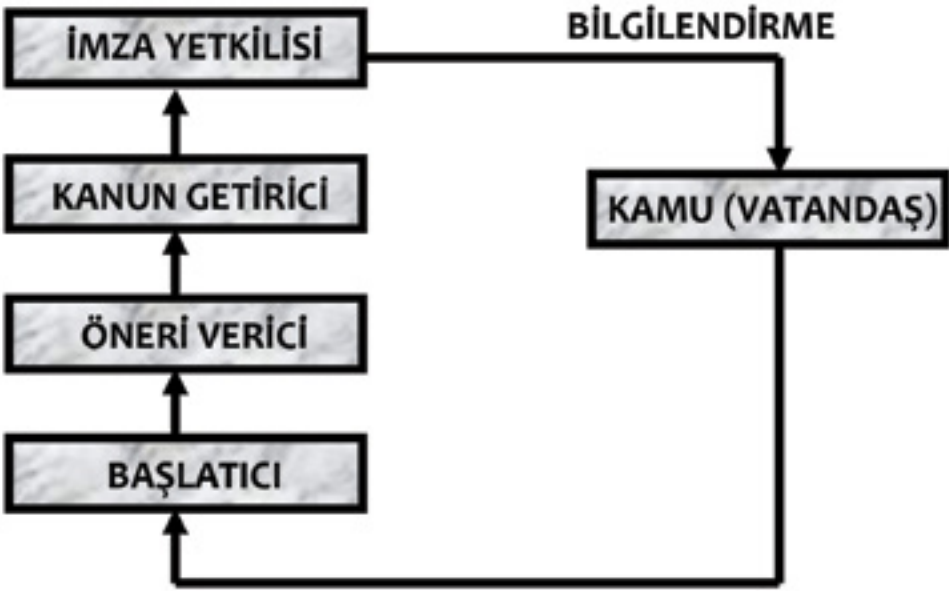
- kalıcı veya bağlılığı ve gelecekte süresiz olarak geçerli olan ve çıkarılan yasaların çoğunluğu budur;
- Gizli yasalar, günlük olarak uygulanmayan, ancak yalnızca belirli koşullar oluştuğunda, yani özel durumlarda uygulanan yasalardır. Kanun vardır ve pozitif hukukun bir parçasıdır, ancak yalnızca belirli bir durumda uygulanır (örneğin, doğal afet koşullarında uygulanan Koruma ve Kurtarma Kanunu, vb.).

Kanun çıkarma süreci karmaşıktır, kesin olarak tanımlanmış ve her devletin takdirine bağlıdır, ancak temel prensip olarak birkaç aşamada gerçekleşir, kısacası prosedür böyledir: **Bir kanunun kabulü için girişim, bir kanunun kabulü için teklif, bir kanun taslağı üzerinde tartışma, oylama, bir kanunun ilan edilmesi, kanunun yayınlanması ve yürürlüğe girmesinden oluşur.**

Herkes, ülkenin siyasi sistemine bağlı olan bir vatandaş, kurumlar, milletvekilleri vb. tarafından bir yasanın kabul edilmesini başlatabilir. Kanun taslağı farklı kuruluşlar (hükümet, milletvekilleri, vatandaşlar, devlet başkanı) tarafından sunulabilir. Bir yasa tasarısını tartışmak veya sunmak basit ve karmaşık olabilir. Kural olarak, kanun-yasa, yasama organının organlarında ve komisyonlarından sonra genel kurul toplantısında gözden geçirilir. Kanun metnine ilişkin oylama, kanunun türüne göre farklı olur aynı zamanda farklı bir çoğunlukla da olabilir. Kabul edilen herhangi bir yasa, imzasıyla onaylayabilen veya veto yetkisini kullanabilen devlet başkanı tarafından onaylanmalıdır. Kanun devlet başkanı tarafından imzalandıktan sonra tüm ülke vatandaşlarının kullanımına sunmak ve yürürlüğe girmek üzere resmi gazetede yayımlanır. Kanunun yayımlanmasından yürürlüğe girmesine kadar geçen süreye *vacatio legis* denir. Bu süreden sonra kanun yürürlüğe girer ve vatandaşlar ona göre hareket etmek zorundadır ve hiç kimse kanunu bilmediğini mazur gösteremez.

? SORULAR:

1. Kanun nedir?
2. Kanunlar nasıl bölünür?
3. Kanun getirme prosedürünün aşamalarını listeleyiniz.

Resim 11: Kanun yapma ve getirme prosedürüne katılanların şeması

5.3.3. YÖNETMELİK GENEL YASAL İŞLEMLER

Yönetmelikler, devlet organları hiyerarşisinde yasama organından daha düşük olan ve bu nedenle yasaya ve dolayısıyla Anayasa'ya uygun olması gereken organlar tarafından kabul edilir. Genel yasal düzenlemeleri, vatandaşlar ve tüzel kişiler için yeni haklar ve yükümlülükler oluşturamaz, sadece yasaları belirler ve daha ayrıntılı hale getirir, yani yasada verilen yetkiye dayalı olarak kabul edilir. Yönetmelikler, kanunda yer alan genel hukuk normları ile ilgilidir ve kanundakilere yeni ve zıt hukuki durumlar yaratamaz.

Aşağıdaki görünen yasal yönetmelik türleri vardır:

Talimatname en önemli yönetmeliktir. Ülkedeki yürütme veya idari organlar tarafından kabul edilir. Genellikle bir Hükümet toplantısında kabul edilir. Hukuk normlarını detaylandırır.

İki tür yönetmelik vardır:

- Kanunun uygulanması için **kanun hükmünde talimatname** çıkarılır. Kabul edilmesinin temeli, yasama organının hükümete yetki verdiği veya açıkça kanunla düzenlenen belirli bir ilişki alanını daha yakından düzenleyecek bir talimatname çıkarma talimatı verdiği bir yürütme maddesidir (hüküm). Bu talimatname, kanun var olduğu sürece geçerlidir (örneğin, İş gezileri ve yurtdışına göç için yapılan harcamalara ilişkin talimatname).
- **Kanun hükmünde talimatname**, kanunla düzenlenmesi gereken ilişkileri düzenler. Savaş ve olağanüstü hal durumlarında kabul edilir ve bu hal devam ettiği müddetçe geçerlidir.

Emir, bakanlıklar tarafından kabul edilen bir tüzüktür. Belirli bir durumda olan belirsiz sayıda kişiye yöneliktir. Genel olarak zorunlu nitelikte olan belirli bir durumda belirli eylemleri emreder veya yasaklar. (Örneğin kar temizleme emri, nüfusun tahliyesi, sokağa çıkma yasağı, seferberlik gibi).

Yönetmelik, yasanın belirli hükümlerini veya Meclis ve Hükümetin diğer genel düzenlemelerini uygulamak ve geliştirmek için idari organlar tarafından kabul edilen bir kanundur. Yasal organın yetkinliği dahilindeki önemli konuları düzenler. (Örneğin, polis üniformaları ve rozetlerinin giyilmesi, süresi ve dağıtımına ilişkin Kıyafet Yönetmeliği, Sağlık kurumlarında kuruluş, işe başlama ve sağlık faaliyetinin yürütülmesi için gerekli yer, ekipman ve profesyonel personel hakkında Yönetmelik). Yönetmelik ayrıca belirli bir organ veya hizmetin çalışmalarının iç organizasyonunu da düzenleyebilir.

Kılavuz, idari organlar tarafından kabul edilen bir eylemdir. En düşük yasal güce sahiptir ve yeni yasal normlar içermez, ancak yalnızca halihazırda kabul edilmiş olan yasal normların uygulama şeklini geliştirir. (Örneğin, tıbbi atıkların güvenli yönetimi için Kılavuz).

Kararname, devlet başkanının bir eylemidir ve genellikle yasaların yayınlanması, diplomatların atanması, nişanların verilmesi vb. için kullanılır.

Karar, genellikle belediyede yerel özyönetim düzeyinde kabul edilen ve yerel öneme sahip konuları düzenleyen genel bir kanun düzenlemesidir. Belediye Meclisi tarafından kabul edilir ve belediye tüzüğüne uygun olmalıdır. Dolayısıyla belediyenin en yüksek ve temel eylemi olan belediye tüzüğü belediye için küçük bir anayasadır ve karar yerel düzeyde bir nevi kanun niteliğindedir.

? SORULAR:

1. Tüzük genel yasal işlemler nelerdir?
2. Genel yasal işlemlerin tüzüklerini listeleyin.
3. Kararnameyi yasal güçle açıklayın.
4. Komutu açıklayın.
5. Kural kitapları neden kabul edilir?
6. Kararnameyi açıklayın.
7. Karar, yasal işlemler hiyerarşisinden hangi yasal işleme eşittir?

5.4. BİREYSEL YASAL İŞLEMLER

Bireysel yasal işlemler, bireysel yasal normları içerir. Belirli bir durumu düzenler ve çözerler. Temelleri genel hukuk işlemleridir ve bunlarla birlikte genel hukuk işlemleri somutlaştırılır.

Onları kimin benimsediğine bağlı olarak, bireysel yasal işlemler şu şekilde ayrılır:

- **devlet organları tarafından kabul edilen bireysel eylemler** (mahkeme kararı, kararname),
- **özel kişiler tarafından kabul edilen ve yasal işlemler** (vasiyetname, sözleşme) şeklinde görünen bireysel işlemler.

Devlet organları tarafından kabul edilen bireysel işlemler, hangi devlet organının kabul ettiğine bağlı olarak, **idari işlemler ve mahkeme işlemleri** olarak ikiye ayrılır.

5.4.1. İDARİ İŞLEM

Bir idari işlem, örneğin bakanlıklar, müfettişlikler, idareler ve diğerleri gibi bir idari organ tarafından özel olarak oluşturulmuş bir prosedürde kabul edilen tek bir idari işlemdir. İdari organlara ek olarak, idari işlem yapmaya kanunen yetkili kamu kurumları tarafından da idari işlem yapılabilir. Mahkeme işlemlerinden farklı olarak, idari işlemler daha hızlı ve daha basittir. Yönetim organları doğrudan hareket eder. Bu, birinin kabul edilmesini istemesini beklemeden idari işlemi geçirebilecekleri anlamına gelir.

Örnek:

Yasak olan bir sokaktan geçen olursa, bir polis memuru onları orada cezalandırabilir.

Örnek:

Gelir İdaresi Başkanlığı, kişinin herhangi bir işlem talep etmeksizin, kişinin belirli bir miktarda vergi ödemek ve getirmekle yükümlü olduğu münferit bir idari işlem olarak karar verebilir.

Örnek:

Müfettiş, faaliyetlerini yerine getirirken şirketlerin, kurumların ve vatandaşların kanunlara ve diğer düzenlemelere uyup uymadığını veya bunları ihlal edip yasal işlemlerden sapıp saptığını kontrol etmek için kimseyi aramadan denetim yapabilir.

Buradan idari ilişkinin, ancak taraf yükümlülüğünün belirlenmesi söz konusu olduğunda, devlet organının daha güçlü bir iradesi ile gerçekleştiği sonucuna varılabilir. Ayrıca, belirli bir idari işlemin kabul edilmesi için yetkililere itiraz edilmesi gereken durumlar da vardır. Bu, öncelikle kişi belirli bir hak veya menfaati kullanmak istediğinde olur ve ondan sonra bir talep olması gerekir.

Örnek:

Bir kimse silah taşımak veya inşa etmek için izin almak isterse, karar için başvurması gerekir. Pasaport, nüfus cüzdanı, burs, dükkân açma, sosyal yardım alma vb. istememiz halinde de aynı durum geçerlidir.

İdari eylemler genellikle, örneğin emekli maaşı, vergi ödemesi, çocuk ödeneği **kararı** gibi çözümler şeklinde ortaya çıkar. Kararın bölümleri şunlardır: giriş, yasama maddesi, yasal yol için açıklama ve talimatlar (hukuki tavsiye). Ancak idari işlem, ateşli silah taşıma izni gibi bir izin şeklinde de görünebilir. İdari işlem, mahkeme kanunundan farklı olarak daha kolay değiştirilebilir.

Örnek:

Kişi silah taşıma izni almamışsa, yasanın öngördüğü koşulları yerine getirmesi durumunda gelecekte elde etme olasılığı kaçınılmazdır.

Örnek:

Kişi, bir tesisin inşası için izin (onay) almak için bir talepte bulunur, ancak idari organ, yasaların öngördüğü koşulların yerine getirilmemesi nedeniyle reddedilir. Belli bir süre sonra şartları yerine getirirse tekrar talepte bulunarak onay alabilir.

İdari işlem örneği:

İdari İşlem Kanunu maddesi _____ bendi _____ gereğince

Beyan edilen adres

No. _____

Tarih _____

(Kararı veren kuruluşun adı)

Başvuran kişi _____

(Başvuruyu yapan tarafın adı ve soyadı)

(Oturduğu yer, sokak adı, numara)

(Yetkili organın karar verdiği yönetmelik üzerine)

Maddesi ___gereğince KARAR getirilir

_____ onay verilir.

AÇIKLAMA

_____ şahsın başvurusu üzerine talep edilen

(İsim- Soyisim)

(Talebin kısa özeti)

Başvurulan talep üzerine , _____ Madde gereğince uygun görülür ve kabul edilir. _____

(talebin esas alındığı kanuna göre beyan)

YASAL TAVSİYE:

Bu karara karşı, kararın kendisine ulaştığı tarihten itibaren 15 gün içinde muhatap olduğu Kuruma itirazda bulunabilir _____

İMZA

MÜHÜR

5.4.2. ADLİ İŞLEM

Adli işlemler, hem hukuk hem de ceza davaları için mahkemeler tarafından kabul edilir. Adli makamlar, yalnızca eylemlerine itiraz edildiğinde, hukuk uyumsuzluklarında bir dava veya ceza yargılamasında bir iddianame ile hareket eder. Böyle bir eylem olmadan, mahkemeler en ciddi suçlar için bile kendi inisiyatifleriyle hareket edemezler. Kural ihlalleri ve insanlar arasındaki anlaşmazlıklar her zaman var olmuştur ve olacaktır ve mahkeme bu gibi durumlarda adalet karar veren organdır. Belirli bir durumda mahkemeler tarafından yasaların uygulanması, bir yasanın uygulanması anlamına gelir. Mahkemelerin bireysel işlemleri bir hüküm veya karar şeklinde kabul edilir. Yargı eylemleri, belirli bir uyumsuzluğu çözmeyi ve bir şekilde bozulan belirli normal ilişkileri kurmayı ve düzeltmeyi

amaçlar. Mahkeme kararı olarak karar, genellikle prosedür sırasında sorun olarak görünen bir şeyi çözer ve kararla prosedür sona erer ve onunla anlaşmazlık yargılanır. Karar, prosedürün konusunun ne olduğuna **karar verir**. Bu nedenle, örneğin yargılamanın konusu boşanma davası ise, mahkeme kararı ile evliliğin sonlandırılmasına ve boşanmalarına karar verir. Kararın bölümleri şunlardır: giriş, yasama

maddesi, gerekçe ve yasal tavsiye.

Mahkeme prosedürleri idari olandan daha karmaşık, daha yavaş ve daha katıdır. Yargı eylemi değişmezlik ile karakterize edilir, yani burada res judicata kesin hüküm ilkesi geçerlidir. Ancak, bir istisna olarak, örneğin prosedürün yenilenmesi durumunda, belirli durumlarda mahkeme işlemi değiştirilebilir.

Kabul edilen bireysel eylemlerden memnuniyetsizlik oluşması durumunda, tarafların hasal hakkı ile çözüm yolu olarak - İTİRAZ etme hakkına sahiptir.

Mahkeme karar örneği:

K. no. _____

**KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ
VATANDAŞLARI ADINA**

Manastır 'daki Temel Asliye Mahkemesi, bu mahkemenin hakiminden oluşan bir konsey _____, hakimler konseyi başkanı ve jüri üyeleri olarak _____ ve _____, mahkeme konsey üyesi olarak, Manastır'da ikamet adresi _____ no _____'dan XX'nin yasal çalışmasından sonra, avukat tarafından temsil edilen _____, Manastır avukat barosuna kayıtlı Manastırlı davalıya karşı Manastır'da bulunan avukat, vekil tarafından temsil edilen Manastır'da ikamet eden _____ sokak _____ no _____ avukat, _____ tarihinde yapılan boşanma dilekçesi nedeniyle, ana duruşmadan sonra, davacının şahsen huzurunda sonuçlandırılmıştır vekili olarak _____ ve davalı bizzat vekili ile birlikte aşağıdaki

KARARI getirildi

Davacı XX ile davalı UU arasında _____ yılında Manastır'da yapılan ve Manastır Evlendirme Dairesi evlilik siciline _____ / _____ numarasıyla kayıtlı olan evlilik, _____'ya göre BOŞANMIŞTIR.

_____ tarihinde doğan çocukları HU, Manastırlı annesi UU'nun bakımı ve yetiştirilmesine emanet edilmiş ve vekalet verilmiştir.

Reşit olmayan HU'nun babası HH tarafına düşen sorumluluğu, HU'nun yasal temsilcisi aracılığıyla _____ yıldan başlayarak oğlunun geçimini sağlayabilecek duruma gelene kadar HU'ye ayda _____ denar ödemekle yükümlüdür.

Davacı, _____ denar tutarındaki nafakayı HU'nun yasal temsilcisine en geç ayın üçüne kadar vermekle yükümlüdür.

Davacı, davalıya _____ tarihinden itibaren ayın üçüne kadar _____ denar vermekle yükümlüdür.

AÇIKLAMA

Manastırlı evli kişilerin sicil defterinden yapılan bir alıntıya dayanarak, Manastırlı

davacı XX ile davalı UU'nun her ikisinin de ____ yılında ____ numarasıyla kayıtlı evlendikleri belirlenmiştir.

Davacı boşanma dilekçesiyle başvuruda bulunarak, boşanma sebebinin evlilik sırasında oluşan zit karakterleri arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan, şiddetli geçimsizlik ve karşılıklı hoşgörüsüzlüğe yol açan, davacı ve davacının hayatını çekilmez hale getiren, evliliği neredeyse sonlandıran büyük algı farklılıkları bulunmakla beraber, bu evliliğin devam etmesi ve yenilenmesi için herhangi koşul bulunmamaktadır.

_____ ve _____ Taraflar ve tanıklar dinlenerek sunulan delillerin ardından yapılan incelemelerde, eşlerin _____ aydan fazla süredir süren şiddetli geçimsizlik ve ayrı yaşamalarının nedeniyle eşler arasındaki evlilik ilişkilerinin geleceğe yönelik bozulduğu ve boşanma kararının verildiği reddedilemez bir şekilde olduğu tespit edildi.

Davalı, bu boşanma kararın tebliğinden itibaren ____ gün içinde davacının dava ve mahkeme masraflarını davalıya ödemekle yükümlüdür.

Manastır Temel Asliye Mahkeme

----- yıl

Komisyon Başkanı

Hukuki tavsiye: Bu karara karşı, kararın alındığı tarihten itibaren 15 gün içinde bu mahkeme aracılığıyla Manastır Temyiz Mahkemesine itiraz edilebilir.

? SORULAR:

1. Bireysel yasal işlem ile ne kastedilmektedir?
2. Ne tür bireysel yasal işlemler mevcuttur?
3. İdari ve adli işlemleri açıklayın.
4. Hangi prosedür daha karmaşık, idari veya adli mi ? Neden ?
5. Yargı işlemlerini listeyiniz.

5.4.3. HUKUKİ İŞLEMLER

Hukuki işlem terimi, bir veya daha fazla hukuk öznesinin bir hukuki ilişkinin ortaya çıkmasına, değiştirilmesine veya sona ermesine yönelik irade beyanı anlamına gelir.

Hukuki fiillerin yaratılmasında kilit bir faktör, kesin eylemler ve sessizlikle açıkça ifade edilebilen irade beyanıdır. Her bir hukuki işlem, hukuki işlemin ayrı kısımlarından oluşur. Unsurların önemine göre, onsuz hukuki işlemin gerçekleşmeyeceği önemli unsurlar, suçun ifasında kaçınılmaz olan doğal unsurlar ve ancak tarafların açıkça öngördüğü takdirde geçerli olan tesadüfi unsurlar vardır.

Beyan edilen vasiyet sayısı, yani eserin oluşumuna katılan taraf sayısı ile ilgili olarak, hukuki işler şunlar olabilir:

- **Tek taraflı hukuki işlemler**, gerçekleşmesi için bir tarafın irade beyanının yeterli olduğu işlemlerdir. Örnek olarak vasiyetname gösterilebilir.
- **İkili hukuki işlemler**, gerçekleşmesi için hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi için iki irade beyanının gerekli olduğu hukuki işlemlerdir. Örnek bir satış sözleşmesidir.
- **Çok taraflı yasal işlemler**, birkaç tarafın iradesinin bir konsensüs beyanı ile oluşturulur.

Yükümlülüklerin niteliğine göre, yani yasal işlemde yer alan yükümlülüklerin karşılıklı olup olmadığına göre, yasal işlemler şunlar olabilir:

- **Navlun veya ikili yükümlülükler**, her iki tarafın da hak ve yükümlülüğünün olduğu, yani bir kişinin hakkının diğer kişinin yükümlülüğüne bağlı olduğu durumlardır. Aldıkları şey için yeteri kadarmeblağ verilir. Örneğin, bir satış sözleşmesi, her iki taraf için de eşdeğer hak ve yükümlülüklerin ortaya çıktığı tipik bir navlun sözleşmesidir. Satıcı, malı teslim etmekle yükümlüdür ve bedelini talep etme hakkına sahiptir. Öte yandan, alıcı bedelini ödemekle yükümlüdür ve satın aldığı malın kendisine teslim edilmesini talep etme hakkına sahiptir.

- **Hediye veya tek taraflı yükümlülük**, Hediye alış-verişinin en önemli özelliği, hediye olarak alınanlar için herhangi bir tazminat/ meblağ verilmemesidir. Bir tarafın sadece hakkı, diğerinin ise sadece yükümlülüğü vardır. Bu eserlere bir örnek hediye sözleşmesidir.

Hukuki işlevin başlangıcına göre hukuki işlemler şunlar olabilir:

- **Canlılar arasındaki hukuki işlemler**, taraflar hayatta iken geçerli olan hukuki işlemlerdir. Bunun bir örneği bir anlaşmadır.
- **Ölümden sonraki yasal işlemler**, örneğin bir vasiyet gibi, tarafın ölümünden sonra yasal etkiye sahip olan yasal işlemlerdir.

Örnek olarak SÖZLEŞME'yi bir tür yasal işlem olarak ele alacağız. Her biriniz sözleşme/ anlaşma kelimesini günlük yaşamınızda kullandınız.

Belki bilmeden de olsa, yerel pazarda bir malın satın alınması, bu ilişkiye dahil olan kişilerin bir anlaşmanın sonuçlanması ve gerçekleştirilmesidir. Bu durumda sözleşmenin iki tarafı, piyasada çalışan kişi (satıcı) ve ürünü piyasadan satın alan kişidir (alıcı). Bu işlemde satıcı, bedelini ödemek ve alıcıdan almak istediği ürünü, özel ihtiyacını karşılamak için satmaya

ve devretmeye isteklidir. Her sözleşmede, belirli hak ve yükümlülüklerin ortaya çıktığı iki veya daha fazla taraf vardır. Bu durumda sözleşmenin her iki tarafı, hem satıcı hem de alıcı haklara sahip olmakla birlikte, yükümlülüklerini de yerine getirir. Satıcının para alma hakkı vardır, ancak doğru ürünü verme yükümlülüğü, alıcının ise ürünü satın alma ve mülkiyet edinme hakkı olduğu kadar, satıcıya ödeme yükümlülüğü de vardır.

Sözleşme örneği:

SATIN ALMA VE GAYRİMENKUL ANLAŞMASI –DAİRE

Üsküp'te _____ yılında aşağıdaki taraflar tarafınca imzalanan iş bu sözleşme

1. _____ Üsküp, _____ ikamet adresinde, vatandaşlık numarası ile _____ kimlik kartı numarası ile _____ birinci taraf olarak isimli şahıs _____

satıcı olarak ve

2. _____ Üsküp, _____ ikamet adresinde, vatandaşlık numarası ile _____ kimlik kartı numarası ile _____ birinci taraf olarak isimli şahıs _____

alıcı olarak belirlenmiştir.

Madde 1

Satıcı gayrimenkulün sahibidir - Üsküp'te bulunan _____ metrekaarelik bir alanda dairenin adresinde bulunan sokak _____ no. _____.

Madde 2

Satıcı, bir önceki maddede belirtilen gayrimenkülü toplam _____ denar bedelle satar, bu bedel sözleşmenin noter tasdikli olduğu gün daire satıcıya teslim edildiğinde yetkili noter huzurunda alıcıya teslim edilir.

Madde 3

Satış vergisi satıcı tarafından ödenir ve sözleşme maliyetlerinin yarısı taraflara eşit olarak aittir.

Madde 4

Satıcı, yasal eksikliklerden dolayı alıcıya karşı sorumludur ve üçüncü bir kişinin gayrimenkul üzerinde hak iddia etmesi durumunda korumasında (tahliyeden korunma) ve çağrısında görünmek ve gayrimenkulün zarar görmesi durumunda yasal sonuçlara katlanmak zorundadır. Alıcının elinden alınması veya hakkının kısıtlanması veya azaltılmasından sorumludur.

Madde 5

İş bu sözleşme kapsamında tarafların anlaşmadığı olası bir durumda, Üsküp Asliye Mahkemesi - Üsküp 2 yetkilidir.

Madde 5

İş bu Sözleşme altı (6) eşit nüshadan yapılmıştır.

ANLAŞAN TARAFLAR

Satan kişi

Alan Kişi

? SORULAR:

1. Hukuki işlem nedir?
2. Hukuki bir eylemin oluşturulmasında kilit faktör nedir?
3. İfade hangi yollarla ifade edilebilir?
4. Ne tür yasal işlemler mevcuttur?

ÖDEV: ⁶⁷

Aşağıdaki durumları göz önünde bulundurun ve her birinde bir anlaşmaya varılıp varılmadığına karar verin ve konunuzu açıklayın.

Müzayedeci bir açık artırmada katılımcılara sorar: "Bu antika kanepenin için ne kadar alırım?" Katılımcılardan biri cevap verir: "30.000 denar!"

Radica, Nadica'ya "Bisikletimi 10.000 denara satmak istiyorum." diyor. Nadica ise buna cevap verir: "Tamam, ben satın almak istiyorum. Buyur, parası."

Uzun bir köprünün ucunda duran Ivana, Petar'a "Köprüyü geçersen sana 500 denar veririm" der. Petar hiçbir şey söylemeden köprüyü geçmeye başlar.

⁶⁷ "Hukuk öğreniyoruz", Açık Toplum Enstitüsü Vakfı (Fondacija Institut Otvoreno Opštstvo) – Makedonya 2006

HATIRLA !!!

- ✚ Yasal işlem, yasayı oluşturma ve uygulama aracıdır.
- ✚ Yasal işlemin unsurları biçimsel ve maddi olmak üzere ikiye ayrılabilir.
- ✚ Biçimsel unsurlar şunlardır: yetki (yani kanunu kabul eden organ), kanunu kabul etme prosedürü ve yasal işlemin kanuni şekli.
- ✚ Maddi unsurlar, hukuki işlemin içeriğine atıfta bulunur ve ana ve ikincil unsur olarak görünür.
- ✚ Kanundaki hukuk normuna göre, yasal işlemler genel ve bireysel yasal işlemlere ayrılır.
- ✚ Genel yasal düzenlemeler, genel yasal normları içerir ve bir ülkenin tüm vatandaşları için geçerlidir.
- ✚ Genel yasal işlemler anayasa, kanunlar, yönetmelikler ve tüzüklerdir.
- ✚ Yönetmelikler genel olarak hüküm, emir, tüzük, talimat, kararname ve karar olarak karşımıza çıkabilir.
- ✚ Bireysel yasal işlemler, bireysel bir yasal norm içerir ve belirli yaşam durumlarını çözer.
- ✚ Bireysel yasal işlemler, devlet organları tarafından kabul edilen bireysel işlemler ve özel kişiler tarafından kabul edilen bireysel işlemler olarak ikiye ayrılır.
- ✚ İdari işlem, idari organlar tarafından idari bir prosedürde kabul edilir ve çoğunlukla bir karar, izin vb. şeklinde gerçekleşir.
- ✚ Mahkeme karar işlemi, mahkemeler tarafından bir mahkeme prosedüründe getirilir ve genellikle bir hüküm ve karar şeklinde görünür.
- ✚ Yasal işlem terimi, bir veya daha fazla hukuk öznesinin bir hukuki ilişkinin ortaya çıkmasına, değiştirilmesine veya sona ermesine yönelik irade beyanı anlamına gelir.
- ✚ En yaygın yasal işlem türü bir sözleşmedir.

V. HUKUKİ İLİŞKİ

Bu bölümü okuduktan sonra şunları yapabilmelisiniz: hukuki ilişki terimini tanımlayabilir, hukuki ilişkiyi sosyal ilişkiden ayırt edebilir, hukuki ilişkinin unsurlarını belirleyebilir, yasal yetki (hukuk) ve yasal yükümlülüğü (yükümlülük) açıklayabilir, öznel hukuk ve nesnel terimlerini ayırt edebilmelisiniz. Hukuk, hukukun nesnelere açıklamak ve sınıflandırmak, hukuki ilişkileri analiz etmek, hukuki olguları sınıflandırmak, hukuk konusu terimini tanımlamak, hukukun konu türlerini ayırt etmek, hukuki, ticari ve haksız fiil ehliyetini açıklamak, koşulları açıklamak gerçek ve tüzel kişilerde hukuki, ticari ve haksız fiil ehliyetinin kazanılması ve kaybedilmesi, temsil kavramını tanımlamak, temsil türlerini ayırt etmek.

1. HUKUKİ İLİŞKİ KAVRAMI VE UNSURLARI

1.1 HUKUKİ İLİŞKİ KAVRAMI

İnsanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler olmadan bütün bir sosyal hayat düşünülemezdi. Her gün insanlar, toplum içinde kendi varlıklarını ve sosyalleşmelerini arayan birey veya gruplar halinde çeşitli ekonomik, iş, aile, arkadaşlık ve diğer ilişkilere girerler.

Bütün bu ilişkiler belirli kurallarla düzenlenir ve sosyal ilişkiler olarak adlandırılır. Ancak daha önceki konularda da belirttiğimiz gibi, insanlar arasındaki tüm ilişkiler devlet tarafından yasal normlarla düzenlenmez ve bunların uygulanmasını garanti etmez. Devletin güçlü bir kurum olarak tüm toplumsal ilişkileri bir hukuk normu ile düzenlemekle ilgilenmediği düşünülürse, bu tamamen haklıdır. Devlet sosyal hayatın her alanına müdahale ederse örneğin neye inanacağımız, nasıl giyineceğimiz, kiminle takılacağımız, hangi siyasi seçeneği seçeceğimiz gibi, toplumda daha fazla kaos olacaktır. Devletin sosyal hayatın bu alanlarına dahil olması bile çok kötüdür, çünkü ilişkileri bu şekilde düzenlemek devletin gelişimi için yıkıcı olacaktır ve diğer ilişkiler, örneğin yakın ilişkiler, tabi olmaya bile yasal düzenlemeye uygun değildir.

Bu tür ilişkilerde önemli olan, devletin, bu karşılıklı iletişim alanlarında vatandaşların çıkarlarına ulaşmak için koşullar ve bir yol sağlamak için normlarıyla her zaman burada olması ve bu çıkarların nasıl gerçekleştirileceğini onlar aracılığıyla dayatmak için değildir.

Örnek:

Devletin, vatandaşlara inanma, din seçme vb. haklarını nasıl kullanabileceklerini gösteren dini topluluklar ve dini gruplar hakkında bir yasa çıkarma hakkı vardır. Devletin çıkardığı yasa, bize neye inanacağımızı ya da dini bir topluluğa mensup olmamız gerektiğini söyleyen bir kural dayatmayı amaçlamıyor.

Bütün bunlardan, yasal bir ilişkinin, yasal bir norm tarafından düzenlenen sosyal bir ilişki olduğu sonucuna varabiliriz.

Hukuki ilişki pratikte hukuk düzeninin işleyişini sağlar, yani hukuk özneleri tarafından normatif unsurun gerçekleşmesini sağlar. Yani hukuk sükeleri, hukuk düzeninin olgusal unsurunun bir parçası olarak, günlük davranışları ve somut eylemlerde bulunmaları yoluyla hukuk işlemlerinde yer alan hukuk normlarını gerçekleştirirler.

? SORULAR:

1. Sosyal ilişki nedir?
2. Hukuki ilişki nedir?

1.2. HUKUKİ İLİŞKİ UNSURLARI

Hukuki bir ilişkinin olması için, bu ilişkinin gerçekleşeceği en az iki tarafın olması gerekir. Haklar ve yükümlülükler hukuki ilişkiden doğar ve hamilleri insanlardır. Hukuki ilişkinin tarafları olarak kişiler olmaksızın, bu elde edilemez. Hukukun öznesi ve hukuki ilişkiden doğan hak ve yükümlülüklerin sahipleri olarak görünürler. Haklar ve yükümlülükler, her zaman, yasal ilişkinin kurulduğu belirli bir nesneyle ilgili olarak verilir.

Hukuki ilişkinin dört unsurdan oluştuğu sonucuna varabiliriz:

- Yasal otorite (hukuk)
- Yasal zorunluluk (yükümlülük)
- Sübjektif hukuk ve
- Hukukun konusu

1.2.1 YASAL OTORİTE (HUKUK)

Yasal yetki otoritesi, yasal yetkilendirme konusunun bir kişiden bir şey talep edebileceği, yasal düzenlemelere dayalı olarak, hukuk konusunun başka bir konuyla ilgili belirli davranışları için bir fırsattır.

Birinden kendisine bir şey vermesini isteyebilmek, onun yararına bir şey yapmak ya da bir şey dayanmak öznenin hakkıdır.

Örnekler:

- Bir satın alma sözleşmesinde alıcı, satın alınan ürünün kendisine teslim edilmesini talep etme hakkına sahiptir.
- Bir satın alma sözleşmesinde satıcı, bedelin ödenmesini talep etme, yani satın alınan ürünü tahsil etme hakkına sahiptir.
- Daire kiralayan ev sahibi, daire sahibinden daireye gelmemesini ve dairenin kullanımına müdahale etmemesini isteme hakkına sahiptir.

Hukukun öznesi dilediği bir durumdan dilediği zaman vazgeçebilir ve bundan herhangi bir sonuç doğurmaz. Yani hakkın sahibi olan varlık hakkının kullanılmasını talep edebilir, ancak buna mecbur değildir.

Hukuki yetki sahibi olan kişi, kendi kusuru dışında, hakkını kullanamaması durumunda dava açabilir veya temyiz edebilir ve bu suretle hukukî ilişkilerin gerçekleşmesini garanti eden devletten koruma talep edebilir.

Örnekler:

- Alıcı, üzerinde anlaşılan bedeli satıcıya ödememişse, satıcı bu hakkını kullanmak için dava açma hakkına sahiptir.

Sübjektif hukuk, hukuk konularının bir ülkedeki mevcut hukuk normlarına (nesnel hukuk) uygun olarak hak ve menfaatlerini koruma yeteneğinden oluşan bir tür yasal otoritedir.

Örnekler:

- Hakarete karşı korunma hakkı.
- Hırsızlığa karşı mülkiyetin korunması hakkı.

Sübjektif hakların en önemli ayrımlarından biri mutlak (aynı) ve nispi (zorunlu) haklardır.

Mutlak öznel haklar, tüm öznelere yönelik olanlardır (erga omnes). Bu, diğer tüm varlıkların belirli bir kişinin hakkına saygı gösterme yükümlülüğü olduğu anlamına gelir.

Örnek:

- Mutlak hak, bir şeye, nesneye, eve, arabaya, bisiklete vb. sahip olma hakkıdır. Öznenin bunlardan birine sahip olması, ona satma, kiralama, kullanma veya başkasına verme hakkı verir ve aynı zamanda kimse tarafından rahatsız edilmemeli ve engellenmemelidir.

Nispi haklar, yalnızca önceden bilinen belirli sayıda kişi için geçerlidir (inter partes- taraflar arası).

Örnek:

- Hakkın konusu (satıcı), bir bilgisayarı satarken alıcıdan kendisine kararlaştırılan tutarı ödemesini isteme hakkına sahiptir.

1.2.2. YASAL ZORUNLULUK (YÜKÜMLÜLÜK)

Yasal yükümlülük, bir tüzel kişinin yasal düzenlemelerle başka bir tüzel kişiliğin yararına bir şeyi bir başkasına vermek, yapmak istemediği halde itiraz edemeyip duruma dayanmak veya yapmakla yükümlü olduğu bir yükümlülüktür.

Sübjektif yükümlülük, fiili olarak (aktif eylem), yani bir şey vermek veya başka bir tüzel kişilik yararına bir şey yapmak veya belirli eylemlerden kaçınmak (pasif eylem) yoluyla yükümlülüğünü yerine getirmekle yükümlüdür.

Aktif eylem örnekleri:

- Bir satın alma sözleşmesinde, alıcı satın alınan ürünün bedelini ödemekle yükümlüdür.
- Bir satın alma sözleşmesinde satıcı, satın alınan ürünü teslim etmekle yükümlüdür.
- Boyacının sorumluluğu daireyi boyamaktır.
- Arabayı tamir etmek tamircinin sorumluluğundadır.

Pasif eylem örneği:

- Kiralanan dairenin sahibi, kiraladığı süre boyunca daireye gelmekten kaçınmalı ve daireyi geçici ikamet için alan kişiye müdahale etmemelidir.

Hakkını kullanabilen veya kullanmak zorunda olmayan yasal yetki sahibinin aksine, yükümlülüğün gerçekleşmesi, sahibinin iradesine bağlı değildir. Yasal yükümlülüğü, yani sorumluluğunun sonuna kadar ve tam olarak yerine getirmesi gerekir veya aksi durum ile karşı karşıya gelir ve yaptırım uygulanır. Başka bir deyişle, hukuka dayalı yükümlülüklerden feragat etme konusunda hukuken bir cezadan kaçınmak durumu yoktur.

Yasal yetki (hak) ve yasal zorunluluk (yükümlülük) birbirleri olmadan düşünülemez. Çoğu zaman, o kadar yakından ilişkilidirler ki, öznelerini aynı anda hem hak hem de yükümlülük sahibi olacak bir duruma sokarlar. Böyle bir duruma örnek olarak her iki tarafın da hak ve yükümlülüklerinin bulunduğu satış sözleşmesi verilebilir. Satıcı, malı teslim etmekle yükümlü olup, bedeli tahsil etme, alıcı ise bedeli ödemekle yükümlü olup, satın

aldığı malın kendisine teslim edilmesini talep etme hakkına sahiptir.

Sahipleri yerine hakların, yani yükümlülüklerin başka bir kişi tarafından yerine getirilip getirilemeyeceği sorusu ortaya çıkmaktadır. Pratik olarak, bu haklar ve yükümlülükler devredilebilir mi?

Mülkiyet niteliğinde olan yani öznenin kişiliği ile ilgili olmayan hak ve yükümlülükler başka kişilere devredilebilir.

Örnek:

- Belirli bir borcu ödeme yükümlülüğü veya mülkiyet hakkı başkasına devredilebilir.

İşletmenin kişisel özelliklerine sıkı sıkıya bağlı olan hak ve yükümlülükler devredilemez.

Örnek:

- Oy hakkı başkasına devredilemez, çünkü kimse bizim adımıza oy kullanamaz.
- Ünlü bir sanatçıyı resim yapması için görevlendirmişsek, sanatçı engellenir veya ölürse bu yükümlülük mirasçılara geçmez.
- Ünlü bir müzik yıldızının konseri için bilet aldık, ancak konseri düzenleyememesi durumunda yükümlülük başkası tarafından yerine getirilemez.

1.2.3. HUKUKİ İLİŞKİNİN AMACI

Hukukun nesnesi, yasal ilişkinin dayandığı bir nesne, insan faaliyeti (iş, eylem) veya hareketsizlik ve kalitedir.

Bilimde, hukuki ilişkinin konusunun (nesnesinin) farklı bölümleri vardır.

Aşağıdaki beş gruba bölünmeyi kabul edeceğiz:

- fiziksel objeler
- insani eylem
- insan hareketsizliği
- insan erdemi
- belirli insan öznel özellikleri

Fiziksel objeler

Fiziksel nesnelere, yasal ilişkinin en yaygın nesnesidir. Onlar, insanın kontrolü altındaki maddi doğanın bir parçasıdır. Bu, insanın doğadan aldığı maddeleri (mineraller, enerji, kendi beslenmesi için meyve, sebzeleri) ve ayrıca kişisel olarak şekillendirdiği ve onlara geniş kullanım değeri verdiği maddeleri (tüketim malları) içerir.

Ulusal hukukta her eyalet, hangi davaların hukuki ilişkiye konu olabileceğini ve hangi durumlarda devlete ait olduğu için hukuki ilişki kurulamayacağını belirlemiştir.

Örnek:

- bir evin satış sözleşmesi - nesne evdir;
- arazi satın alma sözleşmesi - nesne arazidir;
- araba satın alma sözleşmesi - nesne arabadır;
- bilgisayar satış sözleşmesi - nesne bilgisayardır;
- ekmek alıp satmak - nesne ekmektir;
- elma alım ve satımı - nesne elmadır.

İnsani Eylem

Hukuki bir ilişkinin konusu, bir tarafın talep ettiği ve diğer tarafın hukuki ilişkiye belirli bir tazminat sağladığı bir insan faaliyeti olarak anlaşılması gereken bir eylemdir.

Örnek:

- bir evin inşası için sözleşme - nesne evin inşaatıdır;
- takım elbise dikmek - nesne dikmektir;
- araba tamiri - nesne onarımdır;
- meyve suları üretimi - nesne üretimdir.

İnsan Hareketsizliği

Bir nesne olarak insanın hareketsizliği, öznenin belirli bir eylemden vazgeçme veya normalde yapacağı belirli bir eylemi yapmaktan kaçınma hakkını ısrar eder.

Örnek:

- İki komşu, komşunun evine serbestçe yaklaşabilmesi için sokak yapılarına kadar birinin diğerinin bahçesinden geçen yolu kullanması gerektiği konusunda hemfikirdir.

İnsan Erdemi

Hukuki ilişkinin nesnesi olarak insan erdemi, modern yaşamın bir faydasıdır. İnsan hukuki bir ilişkinin nesnesi olamaz, ancak özgürlüğü, haysiyeti, onuru, fiziksel bütünlüğü, itibarı gibi bazı nitelikleri, erdemleri (değerleri) hukuki ilişkinin konusu olabilir.

Örnek:

- Kamusal ve sanatsal yaşamda kişilerin (politikacılar, sanatçılar vb.) onur ve itibarına zarar vermekten dolayı çok büyük tazminat talep etmek.
- Borçlar Kanunu'na göre, bir kişi, yaşadığı fiziksel darbe için, yaşam aktivitesinin azalması, yaşadığı kork ve stresler için, kişinin itibarı, onuru, özgürlük veya haklarının ihlali nedeniyle uğradığı zihinsel travma için parasal tazminat talep etme hakkına sahiptir.

Özgün insani öznel özellikler

Yasal ilişkinin amacı, telif hakkı, patentli ve lisanslı yasalarla korunan entelektüel ve yaratıcı insan yetenekleridir.

Bu anlamda resim, ilmî eser, edebî eser, musiki eseri, buluş ve diğer uygun eserlerde sergilenen bireylerin bireysel ve fikri nitelikleri korunur. Bu eserler yaratıcıları tarafından elden çıkarılabilir, yani uygun bir ücret karşılığında kendilerine verilebilir.

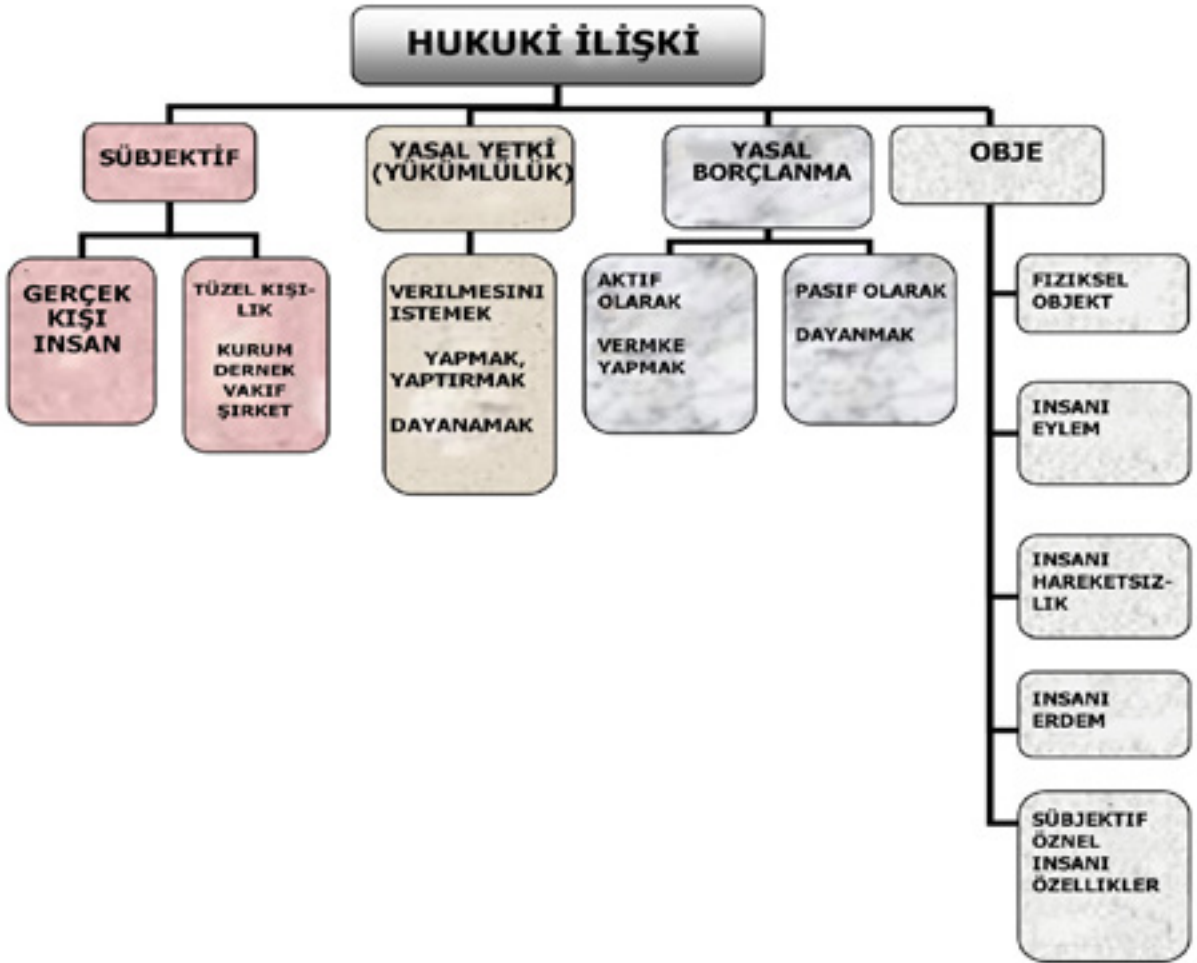
Örnek:

- yeni bir şeyin yaratıcısı olan her yazar, zihinsel çalışmasının korunması hakkına sahiptir.
- Yazarın adının her zaman bir kitapta veya başka bir sanat eserinde yer alması ahlaki bir haktır.

1.2.4. HUKUKİ İLİŞKİ KONUSU

Hukukun özneleri, hukuki ilişkinin zorunlu katılımcılarıdır. Kanunun konusu, kanuni yetki ve kanuni yükümlülükler sahibi olmaya kanunen yetkili kılınan bir kişi (gerçek kişi) ve tüzel kişidir.

Kanunun konusu, kanuni yetki ve kanuni yükümlülükler sahibi olmaya kanunen yetkili kılınan bir kişi (gerçek kişi) ve tüzel kişidir. Bu tanımdan, hukuk öznelerinin, gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere iki tür öznede somutlaştığı anlaşılmaktadır.

Resim 12: Hukuk ilişkisinin unsursal şematik gösterimi

? SORULAR:

1. Hukuki ilişki nedir?
2. Hukuki ilişkinin unsurlarını listeleyiniz.
3. Yasal yetki nedir?
4. Yasal zorunluluk nedir?
5. Sübjektif hak nedir?
6. Objektif yasa nedir?
7. Mutlak ve görelî öznel yasa arasındaki farkı açıklayın.
8. Hukuki ilişkinin nesnelere listeleyin.
9. İnsan eylemi ile insan eylemsizliğı arasındaki fark nedir?
10. İnsan erdemi nedir?
11. Bir yıldızın müzik CD'si yasal bir ilişkiye konu olabilir mi?

✍ ÖDEV:

1. Aşağıdaki örneklerde hukuki ilişkinin unsurlarını analiz edin:

A. A. ADINDAKİ ŞAHSI, İNŞAAT FİRMASI "HU" İLE DAİRE SATIŞI İÇİN SÖZLEŞME İMZALAMIŞTIR.

N. H. ADINDA ŞAHSI, MALZEMELERİNİN MANASTIR'A TAŞINMASI İÇİN NAKLİYE ŞİRKETİ "XX" İLE ANLAŞMA YAPILMIŞTIR.

M. M. ADINDAKİ ŞAHIS, AKRABASI OLAN F. F. İLE HAFTA İKİ KEZ GELMESİ ÜZERİNE, DAİRESİNİN BAKIM VE TEMİZLİĞİNİ YAPMAK, ÇAMAŞIRLARINI YIKAMAK, EŞYALARINI ÜTÜLEMEK VE YEMEĞİNİ PİŞİRMEK İÇİN ANLAŞTI.

GAZETECİ N. U. ÜLKEDEKİ ÖNEMLİ OLAN BİR DEVLET ADAMI HAKKINDA GERÇEK OLMAYAN İDDİALARDA BULUNUP GAZETESİNDE HABER YAYIMLANDI.

B. K. ADINDAKİ ŞAHIS, DİŞ MÜDAHALESİ İÇİN "BEYAZ DİŞLER" ADI OLAN DİŞ KLİNİĞİNE GİTTİ

2. YASAL OLGULAR

2.1. HUKUKİ OLGU KAVRAMI

Hukuki olgular, doğrudan etkisi altında bulunan kişilerin hayatında yeni hukuki ilişkilerin oluşturulduğu, mevcut hukuki ilişkilerin değiştirildiği veya ortadan kaldırıldığı durumlar anlamına gelir.

Hukuki olgular, o zamana kadar var olmayan bir hukuki ilişkinin yaratılmasının, ortadan kaldırılmasının veya var olan hukuki ilişkinin değiştirilmesinin temel nedeni olarak kabul edilir.

2.2. HUKUKİ OLGU TÜRLERİ

Hukuki olgularaşağıdaki şekillere göre ayrılabilir:

Yasama organının iradesine bağlı olan ancak davranışı düzenlenen varlığın iradesine bağlı olmayan hukuki olgular. (Örneğin, yasama organı, yeni yasaları değiştirerek veya mevcut yasaları değiştirip yürürlükten kaldırarak yeni yasal ilişkiler oluşturabilir.)

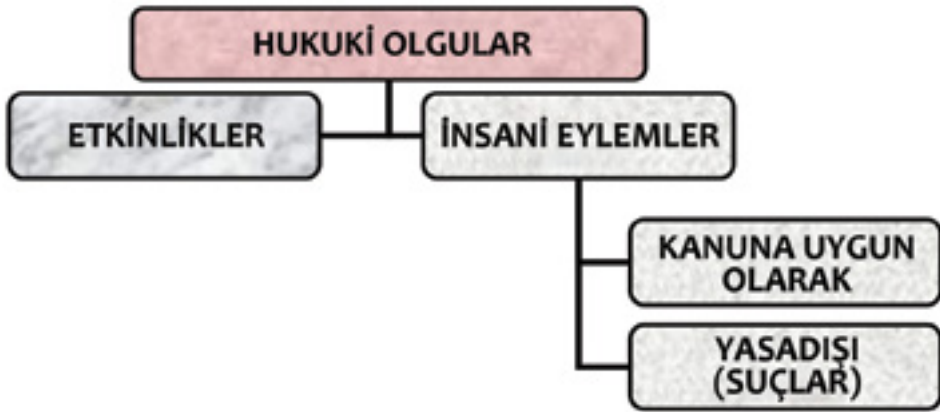
Hukuk sùjelerinin iradesine bağlı olan ve hukuk düzeninin normlarına uygun hukuki olgular. Hukuki ilişkinin oluşması, değişmesi ve sona ermesi, tüzel kişinin iradesine bağlıdır ve hukuka dayalıdır.(Örneğin, bir kişi bir daire satın almak isterse, yasal bir ilişkinin oluşturulmasına bilinçli ve gönüllü olarak katılan, tüzel kişiliğın kişisel iradesini ortaya koyan bir dairenin alım satımı için sözleşme yaparak, mülkiyet hakkı olur.)

Hukuk konularının iradesine bağlı olan ve kanun koyucunun iradesine aykırı olan hukuki olgular. (Bunun örnekleri, hız yapma, cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, vergi kaçırma vb. gibi kusurlu davranışlardır). Suçun işlenmesi, hukuk düzeninin normlarına aykırı eylemlerin faili olarak görünen öznenin kişisel iradesine bağlıdır.

Doğa olayı, insanın iradesine bağlı olmayan, yani faaliyetinin sonucu olmayan hukuki bir olgudur.(Örneğin, depremler, ölümler, yangınlar, seller, salgın hastalıklar, dolu yağmak, fırtınalar, yıldırım düşmesi vb.). Ancak bunların kendi başlarına yasal gerçekler olmadığını belirtmeliyiz. Örneğin sel bir doğa olayı olarak başlı başına hukuki bir olgu olmayıp hukuki bir

sonuç doğuracaktır yani su basan evi, sigortalıysa hukuki bir olgu olacağı için artık sigorta şirketi zararı karşılayıp, tazminat ödemekle yükümlü olacaktır.

Zaman, hukuki bir ilişkinin oluşması öngörülen veya hukuki bir ilişkinin oluşması veya sona ermesi için geçmesi gereken bir süre anlamına gelen hukuki bir olgudur. (Örneğin, bir yasa belirli bir süre sonra yürürlüğe girdiğinde, vacatio legis (bir yasanın ilan edilmesi ve gerçekleşmesinden sonra belirli bir erteleme zamanıdır. Bunun amacı kamuoyu ve yasayı uygulamakta olan enstitülerin yasaya uymalarının kilitsel ilkelerinden biri olan yeni bir yasal durumuna uymaları şansını vermektedir)'ten sonra bazı yasal sonuçlar doğurur; veya sonuçtan memnun olmayan bir vatandaş, temyiz başvurusunda bulunmak için belirlenmiş son tarihe göre başvurusunu yapmazsa ikinci derece mahkemeye başvuru yapamaz).

Resim 13: Hukuk ilişkisinin unsursal olarak şematik gösterimi

? SORULAR:

1. Hukuki gerçekler terimi ile ne kastedilmektedir?
2. Hukuki gerçekleri listeleyin.
3. Olayları hukuki gerçekler olarak açıklayınız.
4. İnsan eylemleri yasal gerçekler gibi ne olabilir?

HATIRLA !!!

- ✚ Hukuk ilişkisi, bir hukuk normu tarafından düzenlenen sosyal bir ilişkidir.
- ✚ Hukuk ilişkisinin unsurları; yasa, yükümlülük, nesne ve hukukun özneleridir.
- ✚ Kanunun konusu, kanuni yetki ve kanuni yükümlülükler sahibi olmaya kanunen yetkili kılınan bir kişi (gerçek kişi) ve tüzel kişidir.
- ✚ Yasal yetki, yasal yetkilendirme konusunun bir kişiden bir şey talep edebileceği, yasal düzenlemelere dayalı olarak, hukuk konusunun başka bir konuyla ilgili belirli davranışları için bir fırsattır.
- ✚ Sübjektif hukuk, yasal konularının bir ülkedeki mevcut hukuk normlarına (nesnel hukuk) uygun olarak hak ve menfaatlerini koruma yeteneğinden oluşan bir tür yasal otoritedir.
- ✚ Mutlak öznel haklar, tüm öznelere yönelik olanlardır (erga omnes).
- ✚ Nispi haklar, yalnızca önceden bilinen belirli sayıda kişi için geçerlidir (inter partes).
- ✚ Yasal yükümlülük, yasal düzenlemelere dayalı olarak belirli bir varlığın başka bir varlığın menfaati için zarara uğramak, bir şey vermek veya bir şey yapmak zorunda kalması durumudur.
- ✚ Hukukun nesnesi, yasal ilişkinin dayandığı bir nesne, insan faaliyeti (iş, eylem) veya hareketsizlik ve kalitedir.
- ✚ Hukuki olgular, doğrudan etkisi altında bulunan kişilerin hayatında yeni hukuki ilişkilerin oluşturulduğu, mevcut hukuki ilişkilerin değiştirildiği veya ortadan kaldırıldığı durumlar anlamına gelir.
- ✚ Hukuki olgular, insan eylemleri ve doğal olaylar olarak ikiye ayrılır.

3. HUKUK KONULARI

3.1. HUKUK KONULARININ KAVRAMI VE TÜRLERİ

Kanunun konusu, yasal düzenlemelerle yasal yetki ve yasal yükümlülüklerle sahip olmaya yetkili kılınan bir kişi (gerçek kişi) ve tüzel kişidir.⁶⁸

Tanımın kendisinden, gerçek ve tüzel kişi olmak üzere iki tür hukuk öznesi kategorize edilebilir. Aradaki fark, ilk durumda bir birey olarak kişiyle ilgili, ikinci durumda ise birlikte istenen hedefe ulaşmak isteyen daha fazla insanla ilgili olmasıdır. Ancak bu tanımda, kölelik ve feodalizm döneminde insanların sadece özne değil, aynı zamanda hukukun nesnelere olduklarını da hatırlamalıyız (örneğin, köleler aynı zamanda yasal ilişkinin öznesi ve nesnelereydi, çünkü onlar "konuşma araçları" olarak kabul edildiler).

? SORULAR:

1. Hukukun özneleri terimi ile ne kastedilmektedir?
2. Ne tür sübjektif hukuk konuları vardır?

3.1.1 HUKUK KONUSU OLARAK GERÇEK KİŞİ

Bir birey olarak insan, doğduğu andan itibaren hukukun konusu haline gelen ve ölümüne kadar da öyle devam eden bir kişidir.⁶⁹

Gerçek kişi, cinsiyeti, yaşı, ırkı, uyruğu, sağlık durumu vb. ne olursa olsun doğan herhangi bir kişidir. Her insan doğuştan hak ve sorumluluklar edinir. Bu hak ve yükümlülükler insana ömür boyu liyakat ile verilmez, ancak doğuştan gelir, her insanda eşit olarak bulunur. Ancak hak ve yükümlülüklerin kazanılabilmesi ve hukuk trafiğinde uygulanabilmesi, hukuk öznelerinin sahip olması gereken bazı yetkinlik ve niteliklerle ilgilidir.

⁶⁸ Prof. Miodrag Mitsajkov, prof. Dimitar Balayciev, Doç. Dobrinka Taskova, "Hukuk", 1999.

⁶⁹ Medeni Hukuk (genel kısım)", Dr. Asen Grupçe, Üsküp, 1986.

Bireyler **üç yetkinlik** ile karakterize edilir, bunlar:

- yasal
- iş ve
- haksız fiil ve

üç **nitelik** olarak bilinen başka nitelikler:

- isim
- ikamet / adres
- vatandaşlık.

Nitelikler ikincil bir rol oynarken, yetkinlikler varlıkların temel özellikleridir.

GERÇEK KİŞİLERİN YASAL YETKİSİ

Yasal yetki, her kişinin hak ve yükümlülüklerine tabi olması, hak ve yükümlülükler edinmesi için bir fırsattır.

Yasal yetkinin kazanılması

İnsan türünden her canlı kişinin yasal yetkisi vardır. Yasal yetkinin kazanılması prensip olarak yaş veya akli durum bakımından herhangi bir özel koşul gerektirmez, kişinin sağ doğması için yeterlidir. Bu yetkinlik, bir kişinin doğumundan itibaren kazanılır ve yaşamının sonuna kadar devam eder. Bu, kişinin hukuka tabi olduğu andan itibaren aynı anda yasal ehliyete sahip olduğu anlamına gelir. Kişinin hayatta olması önemlidir. Bu kuralın bir istisnası vardır ve bu yasal bir kurgudur.

Hukuki kurgu, gerçek olmayan, yanlış olan veya var olmayan bir şeyin doğruluğu, doğru veya mevcut olarak kabul edildiği ve bunun tersinin hukuktaki ispat durumudur.

Belli bir durumda bir şeyin, bir olayın var olmadığı açıkça bilinir fakat varmış gibi kabul edilir.

Örnek:

- Doğmamış çocuğun yasal yetkiye sahip olduğunun kabul edilebilmesi için, anne karnındayken bir çocuğun canlı doğacağı varsayılır (bu, canlı olarak doğacağı anlamına gelmez).

Bu kurgu, doğmamış çocuğun babasının mirasçısı olarak görünmesi için gereklidir. Miras hakkı, vasiyetçinin ölümünden sonra mirasın açıldığı ve bu andan itibaren mirasçı olarak hayatta olan ve yaşayan kişilerle olabileceği ilkesinden başlar.

Yasal yetkinin sona ermesi

Yasal yetkinin, öznenin tüm yaşamı boyunca sürer ve kişinin ölümüyle sona erer.

GERÇEK KİŞİLERİN ÇALIŞMA YETKİNLİKLERİ

Çalışma kabiliyeti, gerçek bir kişinin (insanın) kişisel eylemleri yoluyla bağımsız olarak yasal ilişkiler kurabilme, mevcut yasal ilişkileri değiştirebilme veya sona erdirebilme yeteneğidir.

Çalışma engeli olmayan, bir kişinin yasal çalışmafırsatınıgerçekleştirme anlamına gelir. Statik olan yasal yetkinliğin aksine, çalışma yetkinliği aktiftir, çünkü tüzel kişilik, haklarını, yükümlülüklerini ve menfaatlerini kullanarak hukuki işlemlere bağımsız olarak katılır.

İş yetkinliği edinme

İş yetkinliği elde etmek iki faktöre bağlıdır:

- yaşa göre ve
- gerçek kişinin sağlık ve ruh haline göre.

Çalışma kabiliyeti, reşit olarak kabul edilen belirli bir yaşa ulaşıldığında kazanılır (18 yaşında veya belirli bir ülkede reşit olarak kabul edilen başka bir yaşta). Serbestleşme yoluyla yetkinliğe erişebilmek için iş yeteneği kuralının bir istisnası vardır.

Özgürleşme, bir kişinin 18 yaşından önce yasal yetkinliğe sahip olması anlamına gelir.

Örnek:

- Aile Hukuku, 16 yaşını doldurmuş bir kişinin, yetkili mahkemenin, kişinin evlilikten doğan hak ve sorumlulukları yerine getirebilmesi için gerekli beden ve ruh olgunluğuna ulaştığına karar vermesi halinde evlenebileceğini düzenlemektedir. Bu, evlenmenin size reşit olmadan yasal ehliyet kazandıracığı anlamına gelir.

Örnek:

Çalışma Kanunu, 15 yaşını doldurmuş bir kişinin istihdam edilebileceğini öngörmektedir. Böylece kişi 18 yaşını doldurmadan hukuki yetkinliğe sahip olur. Bu kişi ancak hukuki işlemlerde hak ve yükümlülükler üstlenebilir. Örneğin, kendi kazandığı parayı kendi başına kullanması, harcaması vb.

İkinci faktöre gelince, 18 yaşını doldurmuş ve akıl sağlığı yerinde olmayan kişilerin iş yapma yetkinliği yoktur. Ebeveyn hakları ve gözlem altında kalmayı devam ediyorlar.

Müsadere ve sınırlandırma çalışma yetkinliğinin sona ermesi

Temel kurallardan biri olan çalışma yetkinliği ölümle birlikte yok olmasıdır. Ancak bir kez kazanılan iş yetkinliği, azaltılırsa, sınırlandırılırsa veya onunla ilgili psikofiziksel varsayım kaybolursa kaybolabilir veya sınırlanabilir. Böylece kişinin ruh sağlığı bozulursa çalışma yetkinliği azalacak daha doğrusu elinden alınacaktır. Bu durum ruh sağlığı bozukluğu veya çalışma engelini ciddiye bağladır. Engel veya bozukluğun derecesine rağmen, muhakeme gücünü korursa, *çalışma kapasitesi sınırlı olacaktır*. Öte yandan, muhakeme yeteneği tamamen kaybolursa, *çalışma yetkinliği elinden alınacaktır*. Yasal yetkinlikten yoksun bırakılan kişi iyileşirse ve eski sağlığına kavuşursa çalışma yetkinliği geri verilir. Yasal yetkinlikten mahrum olan kişilerin yasal temsilcileri vardır.

18 yaşın doldurmamış kişiler reşit olmadıklarından dolayı yetişkinlerden farklı muamele görür. Ancak 18 yaşın altındaki tüm bireylere aynı şartlar uygulanmaz. Yaşa göre, reşit olmayan bireylerin belirli derece aşamaları vardır. 14 yaşına kadar olan kişilere çocuk denir. 14 ila 16 yaş arasındaki kişiler reşit olmadıklarından, onlara ergen denilir. 16 ila 18 yaş arasındaki kişilere ise reşit olmayan daha büyük ergenler denir..

CEZAEHLİYET (HAKSIZ FİİL)

Ceza ehliyeti bir sorumluluk karinesidir. Bazı yazarlar bunu hasardan sorumlu olma yeteneği olarak tanımlar. Bazıları suçluluğu, bir kişinin eylemlerini değerlendirme yeteneği olarak tanımlar, ancak sözleşmeye dayalı bir ilişkiye girerek tatmin edilecek çıkarlarına uygun olup olmadığı açısından değildir. Soru, bu eylemlerin hukuka aykırı olup olmadığı, yani başka bir kişiye zarar verip vermediğidir. Cezai ehliyet yok olabilir. Çalışma yeteneği ve cezai ehliyetin yanı sıra, hastalık ve diğer sebeplerden dolayı muhakeme kabiliyetini kaybedilebilir. Uygulama için önemli olan, alkolizm ve benzeri durumlar nedeniyle geçici muhakeme kaybı konusudur. Bu durumdaki cevapların çoğu farklıdır. Yani, bir kimse kendi suçundan dolayı muhakeme kabiliyetini geçici olarak kaybederse (kendi rızasıyla, şuuren farkında olarak kendisi sarhoş olursa) ve sarhoşken kanuna aykırı işler yapabileceğini bilirse, cezai ehliyet alabilir, fakat başka birini alkol almaya zorlarsa ve bilerek sarhoş ederse olacaklar için tek başına cevap vermez.

Akıl yürütme yeteneğinin ve şuurun geçici durumları olarak lucida intervala(parlak anlar) esnasında olup olmadığı sorusu sorulur, çünkü bu durumda kişi sorumluluk taşır. Temel olarak, bu gibi durumlarda haksız fiil ehliyetinin var olduğu görüşüdür.

Cezai ehliyet, yaşa bağlı olarak yaşça büyüklerde farklı muamele gösterir. Duruma ve kriterlere göre uygulanabilecek yaptırımların türü bağlı olacaktır.Örneğin Ceza Kanunu'na göre çocukların hiçbir sorumluluğu yoktur ve yaptırım uygulanamaz. Reşit olmayan çocukların eylemlerinden ebeveynleri/vasileri sorumludur. Daha küçük yaştaki çocuklara daha hafif cezalı yaptırım, daha büyük yaştakiler gençlere ise daha ağır yaptırımlar uygulanır, durum ve suçun ağırlığına göre de hapis cezalarına çarptırılabilirler.

ÖZNETELLİKLER

Hukuki sübjektifliğin bir özelliği olan kabiliyetler dışında, kişilerin kişilerin üç özel durum özelliği, yani öznitelikleri vardır.

İsim. Kanunda bir isim, bir kişinin adı ve soyadı anlamına gelir. İsim ebeveynler, vasiler tarafından verilir ve doğum siciline kaydedilir. İsim değişikliğinin herhangi bir sorumluluktan kaçınmayı amaçladığı durumlar dışında isim değiştirilebilir. Geçerli isim altında kişi tüm resmi belgelerde görünür. İsmın işlevi, öznenin kimliğini sağlamaktır.

İkamet/ Yaşadığı yer. Her insan belirli bir yerde yaşar. Kişinin sürekli yaşadığı yere ikameti, geçici olarak yaşadığı yere ise yaşadığı yer denir. İnsanın ikamet ve yaşadığı yeri, serbest dolaşım hakkına sahip olan kişinin özgür seçimidir.

İkamet edilen yerin yani ikametgahın işlevi, kişinin kimliğini tamamlamaktır. İkamet yeri maddi hukuki ve usuli karakter açısından büyük önem taşımaktadır. Hukuki uyumsuzlukları çözen mahkemelerin yerel yargı yetkisini etkiler veya sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün yerine getirilmesi, ardından hukuki ehliyetin kazanılması, yani hak ve yükümlülüklerin kazanılması vb.

Vatandaşlık. Bir ülkenin hukuki ve siyasi düzenine ait olan gerçek bir kişi olarak vatandaşlık, bir ülkedeki vatandaşlar ile yabancıların hak ve yükümlülüklerinin aynı olmaması nedeniyle hukuki bir öneme sahiptir.

? SORULAR:

1. Hukukun subjektifi olarak gerçek kişi nedir?
2. Gerçek bir kişi ne zaman hukuk konusu olur?
3. Hukukun konusu olarak gerçek kişinin yetkinliklerini sırala.
4. Yasal yetkiyi açıklayınız.
5. Gerçek kişinin çalışma yetkinliğinin kazanılması için hangi şartlar aranır?
6. Cezai ehliyet nedir?
7. Gerçek bir kişinin özniteliklerini listeleyin.
8. Özgürleşme nedir?

3.1.2. HUKUK KONUSU OLARAK TÜZEL KİŞİLİK

Bazen bir kişi, belirli çıkarları sürdürmek için diğer insanlarla ilişki kurmak zorundadır.

Kanunların izin verdiği ortak menfaatleri kullanmak amacıyla yasal düzenlemelere dayalı olarak gerçek kişilerin bir araya gelmesi tüzel kişiliktir.

Bunlar, yasal düzenin onları hukukun konusu olarak tanıdığı belirli izin verilen hedeflere ulaşan kişi ve ilgili mülk örgütleridir.

Aşağıdaki tüzel kişilik türlerini ayırt ederiz:

- şirket üyelerinin çıkarları doğrultusunda ekonomik bir amaca ulaşmak için kurulan şirketler (örneğin şirketler);
- kültür, spor, eğitim gibi somut olmayan bir amacı gerçekleştirmek için kurulan dernekler (örneğin, halka hizmet eden dernekleri, vakıflar);
- kamu yararına faaliyet ve hizmetleri gerçekleştirmek amacıyla kurulan kurumlar (örneğin müze, sinema, okul, hastane, fakülte).

Tüzel kişilik, yasa temelinde kabul edilen bir kuruluş eyleminin kabul edilmesiyle oluşturulur. Kuruluşundan ve yetkili organın siciline tescil edildiği andan itibaren hukukun konusu olur.

Aşağıdaki koşullar yerine getirildiğinde tüzel kişilik vardır:

1. belirli bir organizasyon birimini temsil edecek tüzel kişilik;
2. haklarından veyükümlülüklerindensorumlu olabilmek için belirli bir malvarlığına sahip olmak;
3. yasaların izin verdiği şekilde oluşturulma amacı;
4. devlet tarafından tanınmak ve yetkili bir organın siciline kayıtlı olmak.

Bir tüzel kişinin yasal yetkisi ile ticari yetkinliği, gerçek kişiden farklı olarak birbirinden ayırmak, her iki yetki türünün de aynı anda kazanılması ve tüzel kişiliğin kurulduğu andan itibaren olması nedeniyle zordur. Tüzel kişilik, ancak kuruluş amacında belirlenen hak ve yükümlülüklerin sahibi olabilir.

Yerli bir tüzel kişinin ticari yetkileri

1. Tüzel kişi, ancak yasal yetkileri dahilinde hukuki işlemlerde sözleşme akdedebilir;
2. Bu maddenin 1. fıkrası hükmüne aykırı olarak akdedilen sözleşmenin, karşı taraf bunu bilmedikçe veya bilebilecek olmadıkça, hukuki bir hükmü yoktur.

Borçlar Kanunu, Madde 46.

Tüzel kişinin hukuki ve ticari yetkişinin sona ermesi

Tüzel kişilik, şirketi sonlandırdığı zaman yasal ve ticari yetkisini kaybeder. (Örneğin tüzel kişinin kuruluş amacına ulaşması, kurucularının talebi üzerine sicilden silinmesi, iflas, faaliyet yasağı vb. nedeniyle meydana gelir).

CEZAI EHLİYET

Tüzel kişiliğin⁷⁰ haksız fiil ehliyeti, tüzel kişilerin bedenlerinin veya çalışanlarının, yani tüzel kişiliğin üyelerinin neden olduğu zararlardan dolayı üçüncü kişiler nezdinde sorumluluğu anlamına gelir.

cezai ehliyet

1. Tüzel kişi, görevlerinin ifasında veya ifasıyla bağlantılı olarak kendi bedeninin üçüncü bir kişiye verdiği zarardan sorumlu olacaktır;
2. Belirli bir durum için kanunda aksi öngörülmedikçe, **tüzel kişinin kasten veya aşırı ihmâl ile zarara neden olan kişiden tazminat alma hakkı vardır.**

Borçlar Kanunu, Madde 158.

⁷⁰ "Medeni hukukun genel kısmı", Practicum, 2006, prof. Rodna Zivkovska.

Tüzel kişilerin yasal faaliyetlerini yürüttükleri bir yasal temsilcisi vardırbu, tüzel kişiliğin yönetim organıdır, örneğin müdür, dekan vb.

TÜZEL KİŞİ ÖZELLİKLERİ

Gerçek kişilerin nitelikleri vardır, tüzel kişilerin ise farklılık gösterdikleri özellikleri vardır.

Tüzel kişilerin özellikleri şunlardır:

- isim veya şirket, yani tüzel kişiliğin altında faaliyet gösterdiği isim;
- merkez, tüzel kişiliğin ana organlarının bulunduğu ve faaliyet gösterdiği yer;
- faaliyet veya faaliyet konusu (tüzel kişi yalnızca kayıtlı olduğu faaliyet kapsamında sözleşme yapabilir).

? SORULAR:

1. Hukukun konusu olarak tüzel kişilik nedir?
2. Tüzel kişi ne zaman hukuk konusu olur?
3. Bir tüzel kişilik ne zaman yasal ve ticari yetkisi kazanır?
4. Tüzel kişinin haksız fiil ehliyetini açıklayınız.
5. Bir tüzel kişilik ne zaman hukuka tabi olmaktan çıkar?
6. Tüzel kişiliğin özelliklerini listeleyin.

GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ

GERÇEK KİŞİ	TÜZEL KİŞİ
Doğduğu andan itibaren subjektiklik başlar ve ölümlle beraber biter.	Tescil ile meydana gelir ve kurucuların talebi üzerine kuruluş amacının sicilden silinmesi, iflas, faaliyet yasağı vb. nedenlerle gerçekleşmesi ile sona erer.
Yasal ehliyet doğumda kazanılır, çalışma yetkinliği daha sonraki yaşamda kazanılabilir.	Tüzel kişi ticari sicile tescilini yaptıktan hem sonra yasal ve ticari ehliyetini kazanır.
Ölüm gerçekleştiği andan itibaren yasal ehliyetini kaybeder, çalışma yetkinliğini ölümden önce de kaybedebilir.	Tüzel kişiliğin sonlandırılması ile aynı anda hem hukuki hem de ticari ehliyetini kaybeder.
Kişinin arzusuna olursa olsun yasal ehliyetini kazanır ve kaybeder.(doğum, ölüm ile).	Onay ile yasal ehliyet kazanır, devlet onayı ile geri aldığı anda tamamen kaybeder.
Kişiyaleli olarak yasaklanmayan her şeyi yapabilir.	Çalışma organlarıyla sadece kendisine izin verilen işleri yapabilir.
Kendisiyle özdeştir (sübjekt olarak gerçek kişidir).	Üyelerinin öznelliğinden bağımsız olarak ayrı bir varlığı temsil eder (gerçek kişiler, tüzel kişiliğin hak ve yükümlülüklerinden bağımsız olarak kendi hak ve yükümlülüklerine sahip bağımsız kuruluşlardır)

HATIRLA !!!

- ✚ Kanunun konusu, yasal düzenlemelerle yasal yetki ve yasal yükümlülöklere sahip olmaya yetkili kılınan kişi, sübje veya insan (gerçek kişi) ve tüzel kişidir.
- ✚ Bir birey olarak insan, doğduğu andan itibaren yasal sübje haline gelen ve ölümüne kadar da öyle devam edengerçek bir kişidir.
- ✚ Yasal ehliyet, her kişinin hak ve yükümlölöklere tabi olabilme imkânıdır, hak ve yükümlölöklere elde eder.
- ✚ Yasal kurgu, hukukta doğru olmayan, yanlış veya var olmayan bir şeyin doğru, doğru veya mevcut olarak kabul edildiği ve bunun tersinin olduğu bir durumdur.
- ✚ Yasal ehliyet, kişinin tüm yaşamı boyunca devam eder ve kişinin ölümüyle sona erer.
- ✚ Çalışma kabiliyeti, gerçek bir kişinin (insanın) kişisel eylemleri yoluyla bağımsız olarak yasal ilişkiler kurabilme, mevcut yasal ilişkileri değiştirebilme veya sona erdirebilme yeteneğidir.
- ✚ Çalışma yeteneği yaş ve zihinsel olgunlukla kazanılır.
- ✚ Özgürleşme, bir kişinin 18 yaşından önce yasal ehliyete sahip olması anlamına gelir.
- ✚ Cezai ehliyet bir sorumluluk karinesidir.
- ✚ Kanunların izin verdiği ortak menfaatleri kullanmak amacıyla yasal düzenlemelere dayalı olarak gerçek kişilerin bir araya gelmesi tüzel kişiliktir.
- ✚ Tüzel kişi, yasal ve ticari ehliyetini kurulduğu anda kazanır.

4. TEMSİL

4.1 TEMSİL KAVRAMI VE TÜRLERİ

Savunuculuk, başkası adına ve kişiye özgü hak ve yükümlülükler üstlenmek anlamına gelir.

Temsil esasına göre, yasal ve sözleşmeye dayalı temsil arasında ayırım yapıyoruz.

4.1.1 HUKUKİ SAVUNMA (TEMSİL HAKKI)

Hukuki ehliyeti olmayan kişilerin (reşit olmayan çocuklar, ebeveyni olmayan çocuklar, zihinsel engelliler) ebeveynleri, vasileri tarafından temsil edilmelidir. Daha doğrusu, adı geçen kişilerin bu şekilde temsil edilmesi kanunla veya yetkili bir devlet organının (Ebeveynsiz Çocuklar için Sosyal Çalışma Merkezi) bir kararıyla sağlanır. Bu durumlarda hukuki savunmadan söz edilir. Hukuki temsil sadece anne ve babanın yasal hakkı değil, aynı zamanda çocuklarını yetişkinliğe ulaşana kadar temsil edilmesi yükümlülüğüdür⁷¹.

Ayrıca, tüzel kişiler yasal temsil olanağından dışlanmaz. Onları yönetenler (bireyler) tarafından temsil edilirler ve yetkileri hukuka dayalıdır⁷².

Örnek:

- Müdür, tüzel kişiyi üçüncü kişiler nezdinde temsil etmekle yükümlüdür. Bu durum, göreve gelişiyle birlikte gelen pozisyon gereği ve yasal yükümlülüğüdür.

⁷¹ "Anne-babaların reşit olmayan çocuklarını temsil etme hakkı ve görevi vardır. Çocuğun ebeveynleri veya vasileri tarafından temsil edilme hakkı vardır" - Aile Kanununun 51. Maddesi" Resmi Gazete. 153/2014 Sayılı Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi

⁷² "Dekan, Fakülteyi yurt içinde ve yurt dışında temsil eder" - "Iustinianus Primus" Hukuk Fakültesi Tüzüğü'nün 41. Maddesi – Üsküp

4.1.2. SÖZLEŞMEYE DAYALI TEMSİL

Bazı durumlarda, hukuki ehliyeti olan kişilerin de, örneğin davanın sonuçlanması gereken yerde hazır bulunamadıkları veya uzmanlıklarından dolayı üçüncü bir kişinin işi kendilerinden daha iyi yapacağını düşünmeleri gibi durumlarda temsile ihtiyaçları vardır. Temsilin hukuk sùjelerinin iradesiyle ifade edildiği bu durumlarda, vekalet adı verilen bir sözleşmesel temsil meselesidir.

Vekaletname, bir tüzel kişinin başka bir tüzel kişiye kendi adına ve adına yasal işlemlerde hak ve yükümlülükleri devralma yetkisi veren yazılı iradesidir.

Yasal ve sözleşmeye dayalı temsil arasındaki fark, yasal temsilcilerin kanunla atanması, sözleşmeli temsilcilerin ise gerçek veya tüzel kişinin kendisi tarafından atanması ile ilgilidir. Vekaletnamenin tarafları: vekil veya yetkilendiren (yetkilinin kişiye verilmesi) ve vekil (yetkili kişi). Bir kimsenin vekilliği üstlenmesi ve vekil olabilmesinin şartı çalışma engelini olamamasıdır. Bir temsil türü olarak vekaletnamenin konusu çeşitli nitelikte olabilir. fakather halukarda kimseye yetki veremeyeceğimiz durumlar vardır.

Örnek:

Kimseye bizim adımıza oy kullanmasına, tanıklık olmasına, hapis cezasına çarptırılmasına, iş yerine gitmesine vb. yetki veremeyiz.

Vekaletname aşağıdaki unsurları içerir:

- Durum, davanın tanımı, adı;
- Vekaleti veren kişinin kişisel verileri;
- Vekaleti üstlenen kişinin kişisel verileri;
- vekaletname verme nedenleri;
- yetkili olduğu yasal çalışma;
- verildiği tarih ve süre;
- vekaletname veren kişinin imzası ve tüzel kişi tarafından verilmişse kaşesi.

Vekaletname temsili kişiye yazılı veya sözlü olarak verilebilir. Vekaletnamenin verdiği yetkilere göre genel (umumi) ve özel (ayrıcalklı),

sınırlı ve sınırsız olabilir.

Genel bir vekaletname, vekilin tüm hukuki işleri veya bir grup hukuki işi yetkilendiren adına yürütmeye yetkili olduğu bir vekalettir.

Genel bir vekaletname örneği

Ben, aşağıda imzası bulunan D.R. Üsküp'te _____ adresinde sokak ve no _____ ikamet eden ve İçişleri Bakanlığı tarafından verilmiş kimlik numaralı _____ kimlik kartı ve nüfus numaralı _____, Üsküp'te _____ adresinde sokak no. _____ ikamet eden O.Sİçişleri Bakanlığı tarafından verilmiş kimlik numaralı _____ kimlik kartı ve nüfus numaralı _____ kişiye vekalet vererek (baba, kardeş, yeğen, arkadaş vs.), benim adıma ve benim yararına ve lehime tüm mal varlığımın kullanımı ile ilgili tüm yasal işlemleri yapabilmek için Kuzey Makedonya, mahkemelerinde, idari organlarında, belediyelerinde ve Cumhuriyette bulunan tüm kurum ve kuruluşlarında ve yasal mercilerdeher türlü işlemleri yapabilmelerini vekil tayin ediyorum..

Üsküp, tarih _____ 2018.

Vekalet veren

Özel bir vekaletname, vekilin belirli bir görevi yerine getirmeye yetkili olduğu anlamına gelir.

Özel bir vekaletname örneği

Ben, aşağıda imzası bulunan Üsküp'ten olan B.A _____ ve adresinde sokak no. _____ ikamet eden ve İçişleri Bakanlığı tarafından verilmiş kimlik numaralı _____ kimlik kartı ve nüfus numaralı _____ olan ve A.F adlı kişiye Üsküp'ten olan _____ adresinde sokak ve no _____ ikamet eden ve İçişleri Bakanlığı tarafından verilmiş kimlik numaralı _____ kimlik kartı ve nüfus numaralı _____ **kişiye benim adıma ve benim yararına Fiat PUNTO motorlu yolcu aracı satın almasına, aracın motor numaralı, şasi numaralı _____ ve olması üzerine vekil tayin ediyorum.**

Üsküp, _____ 2018.

Vekalet veren

Genel ve özel vekaletname sınırlı veya sınırsız olabilir. Vekaletname, vekile belirli bir hukuki işle ilgili konu, kişiler, süre ve diğer durumlar hakkında talimat veriyorsa, bu sınırlı vekâlettir.

Örnek:

A Kişisi, B kişisine Üsküp'te bir daire satın alması için yetki verir, ancak aynı zamanda dairenin olmasını istediği mevkii, katı, dairenin boyutunu, fiyatın bağlı olduğu daireyi vb. detaylı olarak belirler.

Sınırsız vekaletname ile vekile, temsil edilen taraftan sözleşme akdedildiğinde nasıl hareket edileceği, yani diğer hukuki işleri üstleneceği konusunda herhangi bir talimat verilmez.

Vekâleti veren, vekâletini dilediği zaman iptal edebilir, bu durumda vekil de vekâletini iptal edebilirö daha doğrusu her iki taraf vekaletini istediği zaman iptal edebilir. Vekaletnamenin sona ermesinin diğer nedenleri ise, her iki tarafın ölümü, vekaletnamenin verildiği yükümlülüğün yerine getirilmesi ve verildiği sürenin sona ermesidir.

ÖNEMLİ !!!

Vekil tarafından verilen yetki dahilinde yapılan işlemler ve yapılan işler vekaletname veren kişi tarafından yapılmış gibi anlam taşır.

? SORULAR:

1. Hukuki savunma nedir?
2. Hukuki savunmacının temelleri nelerdir?
3. Hukuki savunma veya temsil hakkı nasıl olabilir?
4. Vekaletname nedir?
5. Kimler vekil olabilir?
6. Vekaletname nasıl olabilir?
7. Vekaletname hangi ydurumlarda sona erdirilebilir?

✍ ÖDEV:

1. Özel bir vekaletname derleyin.
2. Aşağıdaki örneklerde temsilin türünü ve ilişkinin taraflarını belirleyiniz.

"65 yaşındaki B.G adlı kişi, eylemlerinin önemini anlayamadığı ve sadece hak ve menfaatlerini gözettiği ruhsal bozukluk hastalığı- şizofreni nedeniyle Üsküp II. Üsküp Temel Mahkemesi'nin kararıyla hukuki ehliyetten yoksun bırakılmıştır. Mal varlığı ve gayrimenkul onun adına yönetilir. "Sosyal ve Çalışma Merkezi kararı ile hak ve menfaatlerini temsil edecek bir vasi atanmıştır."

"30 Nisan 2019 tarihinde V.B adlı şahıs cinayet suçundan gözaltına alındı. Bitola Asliye Mahkemesi'nde hakkında dava açıldı. "Adam savunmasını hazırlaması için bir avukat tuttu."

N.M adlı şahıs 6 aylık bir süre zarfında Japonya'da kalacak. Şahsı adına bir dairesi, bir arabası ve bir evi var. "Bu kişi, kardeşine, yokluğunda onun adına ve yararına mülkünün yönetimi ve kullanımı ile ilgili tüm işlemleri yapabilmesi için yetki vermiştir."

"..... adlı Ajans adına müdürü tarafından temsil edilen ve Fakültesi adına Dekan tarafından temsil edilen taraflar 12 Mart 2019 tarihinde bir işbirliği anlaşması imzaladı."

A.P adlı kişinin bir dairesi ilepark alanı var ve bunları satmak istiyor. Bu nedenle D.K kişiye satın alma sözleşmesi akdetmesi ve imzalaması için yetki verdi."

"Hisse sahibi U.M., O.Y. kişiyi Hissedarlar Genel Kurul'undaki toplantısında kişiyi vekili olarak yetkilendirmiştir."

"XXXXXX "Şirketinin müdürü, sekreterineKurumu'na gitmesini ve şirket çalışanları için yapılmış elektronik kartları alması için yetki verir."

HATIRLA !!!

- ✚ Hukuki savunma veya temsili yetki, başkası adına ve yararına hak ve yükümlülüklerini üstlenmek anlamına gelir.
- ✚ Temsiliyet yasal veya sözleşmeye dayalı olabilir.
- ✚ Vekaletname, bir tüzel kişinin başka bir tüzel kişiye kendi adına ve yararına yasal işlemlerde hak ve yükümlülükleri devralma yetkisi veren yazılı iradesidir.
- ✚ Genel bir vekaletname, vekilin tüm hukuki işleri veya bir grup hukuki işi yetkilendiren adına yürütmeye yetkili olduğu bir vekalettir.
- ✚ Özel bir vekaletname, vekilin belirli bir görevi yerine getirmeye yetkili olduğu anlamına gelir.
- ✚ Sınırsız vekaletname ile vekile, temsil edilen taraftan sözleşme akdedildiğinde nasıl hareket edileceği, yani diğer hukuki işleri üstleneceği konusunda herhangi bir talimat verilmez.
- ✚ Vekâleti veren, vekâletini dilediği zaman iptal edebilir, bu durumda vekil de vekâletini iptal edebilirö daha doğrusu her iki taraf vekaletini istediği zaman iptal edebilir. Vekaletnamenin sona ermesinin diğer nedenleri ise, her iki tarafın ölümü, vekaletnamenin verildiği yükümlülüğün yerine getirilmesi ve verildiği sürenin sona ermesidir.

VI. POZİTİF HUKUK VE HUKUKUN UYGULANMASI

Bu bölümü okuduktan sonra, şunları yapabilmelisiniz: pozitif hukuk terimini tanımlayabilir, hukuk normlarının mekansal ve zamansal geçerliliğini ayırt edebilir, yasal güç, anayasallık, yasallık, yasadışılık, kanun yürürlüğü, kesinlik ve uygulanabilirlik terimlerini anlayabilir, hukuk kavramını açıklayabilirsiniz. Hukuk devleti kavramını açıklamak, hukukun üstünlüğü temel önermelerini sıralayabilmelisiniz.

1. YASANIN UYGULANMASI

1.1 POZİTİF HUKUK KAVRAMI

Daha önceki konularda hukuk düzeninin normatif unsurunun bir parçası olarak hukuk ve hukuk normlarından bahsetmiştik. Belirli bir ülkedeki yasal düzenlemelerin uygulanması ve geçerliliğinin ele alınması özellikle önemlidir. **Pozitif hukuk, belirli bir ülkede geçerli olan ve uygulanan bir haktır.** Dolayısıyla, pratik olarak bir ülkede pozitif hukuk söz konusu olduğunda, geçerli, bağlayıcı, yasal, uygun bir prosedürde kabul edilmiş, uygun yasal güce sahip ve belirli bir ülkede uygulanan ve yürürlükte olan yasal düzenlemelerle ilgilidir.

Hukuk düzeninin işleyişi için sürdürülebilir öneme sahip olan, sürdürülebilir ve istikrarlı bir pozitif hukuktur. Bu da bir ülkedeki mevcut yasal düzenlemelerin sık sık değişikliğe uğraması hukuk düzeninde istikrarsızlığa neden olduğu anlamına gelir. Bu nedenle, istikrarlı bir hukuk düzeninin sağlanması için mevcut yasal düzenlemelerin mümkün olduğunca az ve mümkün olduğunca seyrek olarak değiştirilmesine çalışılmalıdır.

1.2. HUKUKİ NORMLARIN GEÇERLİLİĞİ

Hukuk normları ve yasal işlemler, belirli bir zamanda belirli bir bölgede geçerlidir. Bu nedenle, yasal normların mekansal (bölgesel) ve zamansal geçerliliği arasında ayırım yapıyoruz.

Genel yasal normların ve dolayısıyla genel yasal düzenlemelerin mekansal (bölgesel) geçerliliği, bunların tüm devlet topraklarında geçerli olduğu ilkesine dayanır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu devlet topraklarında yaşayan ve bulunan herkes için genel bir zorunlu karaktere sahiptirler. **Hukuk normlarının ve hukuki işlemlerin zamansal geçerliliği**, her bir hukuk normunun ve hukuki işlemin hukuki sonuç doğurduğu belirli bir süreye sahip olduğunu gösterir. Örneğin, genel bir hukuk işlemi olarak kanun, yürürlüğe girdiği andan itibaren ve gelecekte belirsiz bir süre için hukuki hüküm doğurur. Bu kuralın geriye dönük, yani kanunun geriye dönük etkisi olarak adlandırılan bir istisnası vardır. Bu kural, failin yararına daha hafif bir ceza verilmesini sağlamak için uygulanır. Geriye yürüme, yasanın tamamı için değil, yalnızca ilgili tarafın çıkarına olan belirli hükümler için geçerlidir.

Örnek:

Bir kişi, daha önceki bir ceza kanunu uyarınca uygun bir kanunla bir suçtan mahkûm edilmişse ve aynı ceza kanunu, önceki kanuna göre mahkûm edilen ilgili tarafın çıkarına olacak değişikliklere uğramışsa, değişen ceza normu geriye dönük olarak uygulanabilir ve kişi serbest bırakılabilir. Bu, yeni değişikliklerde kişinin mahkum edildiği suçun cezalandırılabilir olarak sağlanmadığı veya yeni değişikliğin aynı suç için daha hafif bir yaptırım öngörebileceği için geçerlidir, bu nedenle cezayı azaltmak için yasa geriye dönük olarak uygulanacaktır.

Yasal bir kurum olarak geriye dönüklük, devlet, vatandaşların güvenliğini ve tüm hukuk düzeninin istikrarını artırarak, mümkün olduğunca nadiren uygulamaya çalışmalıdır.

? SORULAR:

1. Pozitif hukuk nedir?
2. Hukuk normlarının mekansal (bölgesel) ve zamansal geçerliliğini açıklayın.
3. Kanunların geriye dönük yürüme (mukabiline şamil) yasağı ilkesini açıklayın ve bu ilkenin önemini değerlendirin

1.3. YASAL GÜÇ

Hukuki işlemler hiyerarşik olarak düzenlenmiştir. Bu bağlılık, yasal işlemin yasal gücüne bağlıdır.

Bir yasal işlemin yasal gücü, bir yasal işlemin diğeri üzerindeki etkisinin ölçüsüdür, yani hangi yasal işlemin daha yüksek ve hangisinin daha düşük olduğunu belirleyen bir ölçüdür.

Hukuki işlemler hiyerarşisinde daha üst sıralarda yer alan bir işlemin hukuksal gücü daha fazla olur, çünkü bu hiyerarşide yer aldığı yer aslında onun hukuki gücünü gösterir. Hukuki gücün neye bağlı olduğu, yani fiilin nerede bulunacağı sorusu ortaya çıkmaktadır.

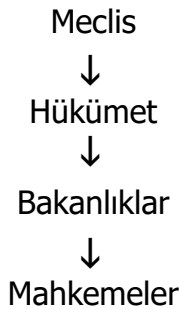
Bir yasal işlemin yasal gücü iki faktöre bağlıdır, yani:

- **Yasayı benimseyen devlet kurumundan,** yani devlet organları hiyerarşisindeki yerinden.

Hukuki düzenlemeyi benimseyen devlet organı, devlet organları hiyerarşisinde daha yüksek bir yerdeyse, bu organ tarafından kabul edilen yasa, yasal işlemler hiyerarşisinde daha yüksek bir yere sahip olacaktır.

Daha düşük bir yerde bulunan yasama organları da daha az yasal güce sahip eylemler benimser. Bütün bunlar, aşağıdaki şemada gösterilen, bir yanda hukuk ile diğeri yanda devlet arasındaki ilişkiye işaret etmektedir.

Devlet organları hiyerarşisi örneği

Yasal işlemler hiyerarşisi örneği

- **Yasal işlemin kabul edildiği prosedürden.**

Bir organın, anayasayı, kanunu, kararları ve diğer kanunları kabul eden yasama organı gibi çeşitli türlerdeki işlemleri benimsemesi durumunda, kanuni kuvvet yetkili organa göre değil, işlemin yapıldığı usule göre değerlendirilebilir. Böylece hem anayasa hem de yasa yasama organı tarafından kabul edilir, ancak yasadan farklı olarak anayasa, özel olarak belirlenmiş anayasal ve daha karmaşık bir prosedürle kabul edilir, bu nedenle yasadan daha büyük yasal güce sahip bir eylemdir.

? SORULAR:

4. Bir yasal işlemin yasal gücü nedir?
5. Hukuki işlemin yasal gücü neye bağlıdır?

ÖDEV:

1. Hangi eylemin daha fazla yasal güce sahip olduğunu düşünün, Kalkandelen Temel Asliye Mahkemesi kararı mı veya Gostivar Temyiz Mahkemesi kararı mı. Neden?

1.4. ANAYASAYA UYGUNLUK VE KANUNILIK

Hukuki işlemler, en yüksek olan hukuki işlem en üstte ve dibte olan en altta olacak şekilde hiyerarşik olarak tek bir ölçekte düzenlenir. Hukuki işlemlerin bu hiyerarşik düzenlemesi, 3daha alt seviyedeki kanunların daha yüksek olanlarla uyumlu olmasını gerektirir. Her zaman daha düşük olan hukuki işlem daha yüksek hukuki işleme tabi olması gerekir ve çoğu zaman daha düşük yasal işlem daha yüksek yasal işleme uygun olmalıdır.

Anayasa en yüksek yasal işlemdir. Bunu, aslında anayasadan doğan ve ona uygun olması gereken yasaları takip eder. Kanuni işlemler hiyerarşisinde yer alan tüzükler, kanundan daha alt kademededir ve bunlar kanuna uygun olmalıdır, kesinlikle ona aykırı olmamalıdır daha doğrusu anayasaya uygun olmalıdırlar. **Daha yüksek ve daha düşük yasal işlemler arasındaki uyuma, anayasaya uygunluk olarak adlandırılır.** Uyum anayasaya uygun olarak en yüksek, çözüme kadar olmalıdır, en altta ise yargı kararı olmalıdır.

Kanunilik terimi, kanunun altındaki tüm hukuki fiillerin ve maddi fiillerin (insan davranışı) kelimenin biçimsel anlamıyla kanuna uygunluğu anlamına gelir.

Bu, yasadan daha düşük eylemlerin yasaya uygun olması gerektiği anlamına gelir. Meşruiyet, hukuk düzeninin tüm bölümlerinin tek ve çelişkili olmayan bir bütün halinde birbirine bağlanmasını sağlar. Hukuk düzeninin alt unsurlarının üst unsurlarla uyumlu olması. Anayasaya uygunluk ve kanunilik, hukuk devleti ilkesinin dayandığı ilkedir.

Anayasaya ve kanuna uygunluğun işleyişinin önemi toplumun tüm kesimlerinin görevi olmalıdır. Ancak şunu vurgulamalıyız ki, kanuniliğin hukuki koruması mahkemeler tarafından, anayasaya uygunluğun korunması ise anayasa mahkemeleri tarafından sağlanmalıdır.

? SORULAR:

1. Anayasaya uygunluk nedir?
2. Kanunilik nedir?

1.5. YASADIŞILIK

Daha önce de belirttiğimiz gibi, yasal işlemler hiyerarşik olarak belirlenir ve birbirine bağlıdır. Hukuki işlemlerin işleyişi hukuk düzeni için özel bir öneme sahiptir. **Çelişki, yani üst ve alt yasal işlem arasında uyumsuzluk olması durumunda, bu hukuka aykırılıktır.** Alt yasal işlem daha yüksek olanla çelişiyorsa, yasadışı durum olduğunu söylüyoruz. Hukuka aykırılık veya yasadışılık terimi, daha yüksek yasal işlem olanlarla ilgili olarak daha düşük yasal düzenlemelerin uymaması veya çelişkisi olduğu anlamına gelir.

Kanuna aykırılık, anayasaya aykırılığı, kanuna aykırılığı ve her türlü iki kanuni işlem arasındaki çelişkiyi içerir.

- **Anayasaya aykırılık**, genel ve bireysel eylemlerin anayasaya uygun olmaması anlamına gelir.
- **Yasadışılık**, tüzüklerin genel ve bireysel yasal işlemlere yasaya uymaması anlamına gelir.
- **Çelişki**, diğer iki fiil arasındaki tutarsızlık anlamına gelir, yani kanunun içeriğinin, takip ettiği başka bir kanunla ilgili olarak çelişkisi, örneğin, belirli bir kanun olarak bir karar, genel bir tüzük olarak bir emre uygun değildir.

Yasadışılık iki türde ortaya çıkar, yani:

Gayriresmî yasadışılık

Bu düzensizlik şu durumlarda oluşur:

1. Kanunun kabulü prosedürüne uyulmamıştır (örneğin, prosedür sırasında taraf dinlenmemiştir).
2. Yasal işlemin yetkili bir organ tarafından getirilmediği durumunda (örneğin kanun Gevgevi Temel Mahkemesi tarafından getirilmesi gerekirken, Manastır Temel Mahkemesi tarafından getirilmiştir).

Hukuki fiilin maddi hukuka

aykırılığı veya esasa ilişkin hukuka aykırılığı

Bu yasa dışılık, yasal bir eylemin içerik olarak daha yüksek yasal işlem tarafından belirlenenle çeliştiğinde ortaya çıkar (örneğin, bir erkek ve kız kardeş arasında Aile Yasası tarafından yasaklanan bir evlilik yapmak veya Ohri Gölü'nün satışı için bir anlaşma akdetmek). kamu yararına ve alım satımına veya uyuşturucu alım satımına ilişkin bir sözleşmeye

3. Fiilin dış düzenleme şekline, yani kanuni işlemin şekline uyulmadığı zaman (örn. karar yazılı olarak alınmalı ve sadece sözlü olarak ibraz edilmelidir).

tabi olmamalıdır ve kanun uyuşturucu alım satımını yasaklar).

Bireysel bir yasa dışı eylem ise, kişi normal bir yasal çözüm yolu olarak temyiz başvurusunda bulunabilir. Örneğin, bir kişi Temel Mahkeme tarafından verilen kararın hukuka uygun olmadığını düşünürse, bir üst merci, yani bu durumda Yargıtay tarafından karara bağlanacak olan temyiz başvurusunda bulunur. Anayasa Mahkemesi, kanunun Anayasa'ya ve içtüzüklerin Anayasa ve kanuna uygunluğunu değerlendirmekle yetkilidir.

? SORULAR:

1. Yasadışılık nedir?
2. Gayriresmi yasadışılığı açıklayın.
3. Maddi hukuka aykırılığı açıklayın.

1.6. GEÇERLİLİK, KATİYET, UYGULANABİLİRLİK

Geçerlilik, bir hukuki işlemin öyle bir özelliğidir ki, kanunun olağan kanun yollarına (itiraz) başvurularak kanunun yürütülemeyeceği veya değiştirilemeyeceği gerçeğinden ibarettir. Hukuki işlemin bir özelliği olarak geçerlilik, işlemin hukuka uygunluğunun değerlendirilmesi ile ilgilidir.

Kanunilik, hukuk için büyük önem taşımaktadır ve bu nedenle herhangi bir hukuka aykırılık tespit edilmeli ve ortadan kaldırılması için tedbirler alınmalıdır. Bu nedenle, olası hukuka aykırılığının tespiti için her bir fiilin gözden geçirilmesi imkânı sağlanmıştır. Ancak kanunilik, hakkın kullanılmasına zarar vermemelidir. Hukuka aykırılığın incelenmesi aşırıya kaçarsa, yani fiil sürekli ve sürekli olarak incelenirse, o fiil tehlikeye girer ve uygulanamaz. İnsanların bir fiilin veya fiilin hukuka uygun olup olmadığı konusunda sürekli bir belirsizlik içinde olmalarına izin verilemez. Hukuki işlemlerin hukuka uygunluğunun, yani hukuka aykırılığının incelenmesi, kanunla kesin olarak belirlenmiş bir işlemin gerçekleşmesi ve hukuka uygunluğunun tespitinin talep edilebileceği bir süre ile ilgilidir. Tüzel kişi bir hukuki işlemde memnun kalmaz ve ilk derece devlet organlarının verdiği kararların doğruluğundan şüphe duyarsa, kanun yoluna başvurma hakkına sahip olur, bu hakkı ise itiraz etmektir.

İtiraz dilekçesi, temyiz olağan bir kanun yolu olup, davanın ikinci mercide incelenmesine olanak sağlar. Bugün, çoğu hukuk sisteminde, iki düzey ilkesine saygı duyulmaktadır; bu, ilk derece organı tarafından belirli bir süre içinde ve en yakın üst organ tarafından verilen her karara karşı temyiz hakkına izin verildiği anlamına gelir. Temyiz, ilk derecedeki kararı veren organa sunulur ve dosyanın tamamını davadan karar vermesi gereken ikinci derece organa iletilir. Temyiz, adaletin gerçekleşmesinde güvenliğin tam olarak sağlanması ve dolayısıyla kanuniliğin gerçekleşmesinde güvenliğin sağlanması amacıyla getirilmiştir.

Geçerlilik iki şekilde gerçekleşir:

- **İtirazın yapılması için belirlenen sürenin (son tarih) dolması** ile birlikte o tarihten sonra itiraz yapılamamaktadır. Örneğin, son tarih 15 gündür ve kişi bu süre içinde itiraz etmezse, 15 gün sonra işlem kesinleşir. Temyiz, kişi tarafından getirilen karara karşı itiraz

etmek için dilekçesini ibraz ederse ve temyizden sonra bir üst merci tarafından bir karar incelenir ve sonuç getirilir.

- Örneğin, birinci derece mahkeme bir davayı çözmeye yetkili ise, bu mahkemenin kararına karşı temyize gidilir ve ardından Yargıtay ikinci derece mahkemesi olarak karar verir. İkinci derece merciinin kararının ardından hukuki işlem kesinleşir. Nihai bir yasal işlem, artık daha yüksek bir makam önünde hukuka aykırılık nedeniyle temyiz yoluyla itiraz edilemez, ancak yalnızca çok sınırlı durumlarda kullanılacak olağanüstü çözümlerle itiraz edilebilir.

Kural olarak, bir nihai yasal eylem, ikinci derece merciinin sonunda kendisini ilan ettiği eylemdir. Bu eylem, kural olarak, yürütülmelidir. Yasal kesinlik, idari işlemlerin bir özelliğidir. İdari usulde verilen karar, temyiz başvurusu yapıldığında veya itiraz süresi sona erdiğinde ve ilan edilmediği durumlarında kesinleşir. İtirazın hakkının kullanılması ancak sonuçsuz kalması durumunda kesinlik kazanır, dava dosyası yeniden açılarak idari uyuşmazlık başlatılabileceği anlamına gelir. İtiraz yapılmadığı durumunda ve kesinlik kazanılmadığı durumunda üst merciye başvuru yapılmış olsa dahi, idari uyuşmazlık açılmamasının nedeni budur.

Yürürlük, kanuni işlemin yürürlüğe girmesi ve tebaanın buna göre hareket etmekle yükümlü olması anlamına gelir.

Kural, fiilin önce kesinleşip sonra uygulanabilir olması ve temyiz fiilin infazını ertelemesidir. Ancak, eylemin kesinleşmeden önce ilk kez yürütüldüğü durumlar da vardır. Örneğin, tutuklama yasası gibi. Bu kanun önce uygulanabilir, sonra kesinleşir. Bu, kanıt sağlamak amacıyla veya sorumluluktan şüphelenilen kişinin kaçabileceği şüphesi durumunda gerçekleşir. Bu nedenle kişi önce gözaltına alınır ve gözaltına alındıktan sonra olağan yasal yolları kullanmasına izin verilir. Bu durumda temyiz, kararın yürürlüğe girmesini geciktirmez.

? SORULAR:

1. Hukuki işlemin geçerliliği nedir?
2. Bir hukuki işlemin uygulanabilirliği nedir?

2. HUKUKİ DEVLET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

2.1. HUKUKİ DEVLET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ KAVRAMI

Hukukun üstünlüğü kavramı ve hukukun üstünlüğü ilkesi, modern uygarlığın faydalarıdır. Hukukun üstünlüğünden bahsetmişken, demokrasiden bahsetmek kaçınılmazdır, çünkü demokratik olmayan bir toplumda hukuk devleti olamaz. Dolayısıyla demokrasi ve hukukun üstünlüğü, birbirinden ayrılamaz, karşılıklı ve birbirine bağımlı bir ilişki içindedir.

Hukukun üstünlüğünde, birey toplumda önemli bir halkadır. **Temel insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması,** hem anayasal güvence açısından hem de ülkedeki pratik uygulama açısından algılanan hukuk devletinin kaçınılmaz bir unsurudur. Bunu, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin ihlaline karşı korumayı teşvik eden **mahkemelerin** özellikle önemli rolü izlemektedir. Yargı, faaliyetini yerine getirirken, bağımsız, nesnel ve belirli prosedürde tarafa karşı tarafsız olmalıdır. Hukukun üstünlüğünü belirleyen önemli bir unsur, kuvvetler ayrılığı sistemidir; yasama, yürütme ve yargı.

Bu sistem, iktidar sahipleri arasındaki karşılıklı kontrol açısından, suistimalden korunmak için kontrol ve denge ilkesini mümkün kıldığı için modern ülkelerde bilinir. Ama aynı zamanda, bu ilke, var olduğu süre içinde onu kötüye kullanabileceğinden, denetim mekanizmaları olmayan bir organda (merkez, kurum) iktidarı konumlandırmayı imkansız hale getirir. Daha önce açıkladığımız ve bahsettiğimiz durumlar dahilinde **hukukun** üstünlüğü kavramı, aynı zamanda, kamuya açık, aleni, kesin, adil, uygun bir usulle, uygun bir organ tarafından, anayasaya uygun olarak kabul edilmesi ve istisnai durumlar dışında geriye dönük etkisinin olmaması gereken yasalarla da doğrudan ilişkilidir.

Günümüzde, hukuk devleti ilkesi olmaksızın bir hukuk devletinin varlığı düşünülemez. **Hukukun üstünlüğü,** sorumlu tutulması gereken ve onlar tarafından herhangi bir yasa ihlalinin kaçınılmaz olarak cezalandırılması **gereken iktidardakilerin kontrolü** ile doğrudan ilgilidir. Hukukun

üstünlüğü, herkesin kanun önünde eşit olduğu anlamına gelir, dolayısıyla hiç kimse kimsenin çıkar ve menfaati için onlardan üstün değildir. Mahkemeler herkesi ve **her yerde eşit olarak** yasal koruma lehine çalışır. Yukarıda saydıklarımız, hukukidevletin ve hukukun üstünlüğünün dayanması gereken ve dayan mecburiyeti olan temel unsurdur.

? SORULAR:

1. Hukuk devletinin kavramını açıklayınız.
2. Hukukun üstünlüğü kavramını açıklayınız.

✍ ÖDEV:

1. Hukukun üstünlüğü ve hukukun üstünlüğünün işleyişi için kendi sıralama kriter listenizi yapın ve tartışın.
 - ☞ Temel insan hakları
 - ☞ Yolsuzluğun olmaması
 - ☞ İktidardakilerin sorumluluğu
 - ☞ Güç sınırlaması
 - ☞ Şeffaf hükümet
 - ☞ Düzen ve güvenlik
 - ☞ Cezai adalet
 - ☞ Kamusal adalet
 - ☞ Kanun yaptırımı.

📄 PROJE:

1. Aşağıdaki web sitesinde <https://worldjusticeproject.org/our-work/wjp-rule-law-index> , ülkeleri hukukun üstünlüğü endeksine göre araştırın.

HATIRLAMA III

✚ Pozitif hukuk, belirli bir ülkede geçerli olan ve uygulanan bir haktır. Hukuk normlarının ve yasal işlemlerin mekansal (bölgesel) bir geçerliliği ve zamansal geçerliliği vardır.

Bir yasal işlemin yasal gücü, bir yasal işlemin diğeri üzerindeki etkisinin bir ölçüsüdür, yani hangi yasal işlemin daha yüksek ve hangisinin daha düşük olduğunu belirleyen bir ölçü vardır.

✚ Kanunilik terimi, kanunun altındaki tüm hukuki fiillerin ve maddi fiillerin (insan davranışı) kelimenin biçimsel anlamıyla kanuna uygunluğu anlamına gelir.

✚ Hukuka aykırılık terimi, daha yüksek olanlarla ilgili olarak daha düşük yasal düzenlemelerin uymaması, çelişkisi anlamına gelir.

✚ Anayasaya aykırılık, genel ve bireysel eylemlerin anayasaya uygun olmaması anlamına gelir.

✚ Yasadışılık, tüzüklerin genel ve bireysel yasal işlemlere yasaya uymaması anlamına gelir.

✚ Çelişki, diğeri iki eylem arasındaki tutarsızlık, yani eylemin içeriğinin ortaya çıktığı başka bir eyleme göre çelişkisi anlamına gelir.

✚ Kesinlik, hukuki işlemin öyle bir özelliğidir ki, hukuki işlemin reddedilememesi ve olağan kanun yollarına başvuru olarak (itiraz) değiştirilememesinden ibarettir.

✚ Yürürlük, kanuni işlemin yürürlüğe girmesi ve tebaanın buna göre hareket etmekle yükümlü olması anlamına gelir.

✚ Demokrasi ve hukukun üstünlüğü, birbirinden ayrılamaz, karşılıklı ve birbirine bağımlı bir ilişki içindedir.

✚ Hukukun üstünlüğü, kimsenin hukukun üstünde olmadığı anlamına gelir.

KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

A

Apatrit-Vatansız, uyruksuz, vatani olmayan kişi.

Ahlak, yazılı olmayan bir davranış kuralıdır, iyi ve kötünün iç muhakemesinin yapılmasıdır.

Anayasa, en büyük yasal güce sahip en önemli ve en yüksek yasal işlemdir.

B

Bipatrid, çifte vatandaşlığa sahip olan kişidir.

C

Cumhuriyet, devlet başkanının seçimler yoluyla iktidara geldiği hükümet şeklidir.

Cumhurbaşkanı (devlet başkanı), devleti yurtiçinde ve yurtdışında temsil eden kişi veya organdır.

Ç

Çalışma yeteneği veya İş kabiliyeti, gerçek bir kişinin (insanın) kendi kişisel eylemleriyle bağımsız olarak yasal ilişkiler kurma, mevcut yasal ilişkileri değiştirme veya sona erdirme yeteneğidir.

D

Demokrasi halkın egemenliğidir.

Devlet, fiziksel zorlama aygıtına sahip bir sınıf ve sosyal kategoridir.

Devlet kurumu (organı), devlet teşkilatının, kuruluşu ve yetkileri kanunla belirlenen ve yetkisi dahilinde hukuken ilgili kararları verebilen bir organdır.

Devlet organizasyonu, çok çeşitli görevleri yerine getirme konusunda uzmanlaşmış çok sayıda ve çeşitli organlardan oluşan bir örgüttür.

Devlet yönetimi, ülkedeki merkezi ve merkezi olmayan (yerel) hükümet organları arasındaki ilişkileri düzenlemenin organıdır.

Diplomatik dokunulmazlık, ülke dışılık, bir devletin topraklarının bir bölümünün, o devletin kamu otoritesinin yargı yetkisinden (sorumluluğu) çıkarılmasıdır ve o bölgeye başka bir devletin kanunları uygulanır.

Doğrudan demokrasi, iktidarın uygulanmasında özel seçilmiş organların ve halk temsilcilerinin olmadığı, ancak halkın kendi kararlarını verdiği siyasi sistemdir.

F

Federasyon, cumhuriyetler, iller, ilçeler vb. olarak görünebilen federal birimler arasında gönüllü olarak ortaya çıkan bir federal devlet anlamına gelir.

G

Gelenek, aynı davranışın günlük olarak tekrarlanmasıyla oluşan yazılı olmayan bir kuraldır.

Gerçek kişi, doğumundan itibaren özne haline gelen ve ölümüne kadar böyle kalan kişidir.

H

Haksız fiil, bir kişinin yasal normun düzenini ihlal eden belirli bir yasadışı davranışdır.

Hakkın temel kaynağı, hak ve hukukun uygulandığı yerdir.

Hukuk nesnesi, yasal ilişkinin dayandığı bir nesne (mal, varlık), insan faaliyeti (iş, çalışma, faaliyet) veya hareketsizlik, kalite ve kalitedir.

Hukuki ilişki, bir hukuk normu tarafından düzenlenen sosyal bir ilişkidir.

Hukuki kurgu, hukukta doğru olmayan, yanlış veya var olmayan bir şeyin doğruveya mevcut olan veya tam tersinin kabul edilmesi durumudur.

Hukuk normu, devlet tarafından kabul edilen, yasaklanan veya onaylanan yazılı davranış kuralıdır.

Hukuki ehliyet, her kişinin hak ve yükümlülüklerle tabi olması, hak ve yükümlülükler edinmesi için bir fırsattır.

Hukuk bilimleri, iki önemli ve birbiriyle ilişkili sosyal kategori olarak devlet ve hukuk hakkında bilgi sistemidir.

Hukuki olgular, doğrudan etkisi altında bulunan kişilerin hayatında yeni hukuki ilişkilerin oluşturulduğu, mevcut hukuki ilişkilerin değiştirildiği veya ortadan kaldırıldığı durumlardır.

Hukuki düzen, hukuk normları tarafından düzenlenen organize bir toplumsal ilişkiler düzenidir.

Hukuki işlem, hukuki bir ilişkinin oluşmasına, değiştirilmesine veya sona ermesine yönelik bir irade beyanıdır.

Hukuk, devlet tarafından kabul edilen ve bir toplumdaki insanların davranışlarını, ilişkilerini ve karşılıklı işbirliklerini düzenlemeye hizmet eden bir hukuk kuralı bütünüdür. Bunların gözetilmesi, devlet tarafından zorunlu bir yaptırımla sağlanır.

Hipotez, hukuk normunun düzenlenmesi veya yaptırımının uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşul ve koşulları sağlayan hukuk normunun bir parçasıdır.

İ

İktidar, bir taraf emir verirken, diğer taraf ise emri vereni dinlemek zorunda olan iki varlık arasındaki ilişkidir.

K

Kanun, yasal işlemlerin hiyerarşik ölçeğinde anayasanın kapsamına giren genel bir yasal işlemdir. Kanun, anayasa hükümlerini detaylandırır ve kuralların ortaya çıktığı en yaygın biçimdir.

Kanunilik, kanundan daha düşük tüm hukuki fiillerin ve maddi fiillerin, kelimenin biçimsel anlamıyla kanuna uygunluğudur.

Kamu otoritesi, bir tarafın emir verme hakkına sahip olduğu ve diğerinin her zaman tali bir durumda olduğu ve emirleri dinlemek ve yerine getirmekle yükümlü olduğu (eşit olmayan bir durumda olan) iki varlık arasındaki sosyal bir ilişkidir.

Konfederasyon, devletlerin birliği anlamına gelir.

Kanuna aykırılık, daha yüksek olanyasal düzenlemelerin, daha düşük yasal düzenlemelerin uymaması ile ilgili olan çelişkisidir.

Kanunun konusu, kanuni yetki ve kanuni yükümlülükler sahibi olmaya kanunen yetkili kılınan bir kişi (gerçek kişi) veya tüzel kişidir.

M

Monarşi, devlet başkanının miras yoluyla iktidara geldiği bir hükümet şeklidir.

N

Nisap, kolektif bir organın karar alabilmesi için çalışmalarına katılması ve katılması gereken asgari üye sayısıdır.

Nüfus- Bir devletin nüfusu, belirli bir devlet topraklarında yaşayan ve o devletin yönetimi altında bulunan insanları içerir.

Ö

Özgürleşme, 18 yaşından önce yasal ehliyetin kazanılmasıdır.

P

Polipatrit- ikiden fazla vatandaşlığa sahip olan kişilerdir.

Pozitif hukuk- belirli bir ülkede geçerli olan ve uygulanan bir haktır.

R

Referandum, devletin kabul ettiği veya alması gereken bir önlem için halkın genel oyla "EVET" veya "HAYIR" oy vermesidir.

S

Sınır ötesilik, bir devletin topraklarının bir bölümünün, o devletin kamu otoritesinin yargı yetkisinden (sorumluluğu) çıkarılmasıdır ve o bölgeye başka bir devletin kanunları uygulanır.

Savunuculuk, başkası adına ve hak ve yükümlülüklerin üstlenilmesidir.

Sosyal norm, insanların karşılıklı ilişkilerinde davranışlarını düzenleyen bir kuraldır.

Siyasisistem, ülkedeki en yüksek hükümetin örgütlenme biçimidir, yani devlet aygıtı ile halk arasındaki ilişkiyi belirler.

T

Temlik- eğilim, tam da davranış kuralının verildiği hukuk normunun bir parçasıdır.

Temsili demokrasi, halkın seçtiği temsil yoluyla gücün kullanılmasıdır.

Tüzel kişilik, yasaların izin verdiği ortak çıkarları kullanmak amacıyla yasal düzenlemeler temelinde gerçek kişilerden oluşan bir topluluk türüdür.

Ü

Üniter devlet, tüm gücün, bölge genelinde egemen organlar statüsüne sahip merkezi devlet organlarının elinde olduğu bir devlettir.

V

Vatandaş, şahıs (kişi) olarak belirli bir devletle belirli bir dizi hak ve yükümlülükler altına giren bir bireydir.

Vatandaşlık, devlet ile belirli bir devlet topluluğunun bireysel üyesi arasındaki, hem devlet hem de birey için hak ve yükümlülüklerin ortaya çıktığı yasal bir ilişkidir.

Vekaletname, bir tüzel kişinin başka bir tüzel kişiye yasal işlemlerde hak ve yükümlülükleri devralması için kendi adına ve yararına yetki veren yazılı bir vasiyetidir.

Y

Yürürlülük, yasal işlemin yürürlüğe girdiği zaman ve kişilerin buna göre hareket etmek zorunda olduğudur.

Yöntem, konunun çalışıldığı bir yoldur, belirlenen hedefin bilgisinin elde edildiği bir yol veya bir dizi prosedürün daha kesin olarak anlatılmasıdır.

Yasal güç - Bir yasal işlemin yasal gücü, bir yasal işlemin diğeri üzerindeki etkisinin bir ölçüsüdür.

Yasal eylem, yasayı oluşturma ve uygulama aracıdır.

Yasal yükümlülük, bir tüzel kişinin yasal düzenlemelerle başka bir tüzel kişilik yararına bir şey vermek, bir şeyi dayanmak veya bir şey yapmak zorunda olduğu bir yükümlülüktür.

Yasal yetki, yasal yetkilendirme konusunun başka bir konuyla ilgili olarak, yasal düzenlemelere dayalı olarak belirli bir davranıştır ve buna dayanarak yasal yetkilendirme konusu bir kişiden bir şey talep edebilmesidir.

Yürürlük, hukuki işlemin en güçlü özelliğindedir, hukuki işlemin reddedilememesi ve olağan kanun yollarına başvurularak (itirazın) değiştirilememesinden ibarettir.

Yaptırım- hukuk normunun ihlali nedeniyle işletme için oluşacak sonuçları (yaptırımları) belirleyen hukuk normunun bir parçasıdır. Hukuka aykırı olan bir iş ya da eylem yapıldığı zaman kişinin gerçekleştirdiği davranışının sonucuna katlanma durumu olarak ifade edilmektedir. Yasa, töre, ahlak gibi kurumların buyruklarının yerine getirilmesini, onlara uyulmasını sağlayan güç.

Yabancı veya ecnebler, belirli bir devletin topraklarında ikamet eden ve vatandaşlığına sahip olmayan kişilerdir.

КАУНАКЏА

1. Асен Групче, Граѓанско право (општ дел), Скопје, 1986.
2. Бајалџиев Д., Вовед во право – Право, Скопје, 2007.
3. Бајалџиев Д., Вовед во право – Држава, Скопје, 1999.
4. Бајалџиев Д., Миџајков М., Иџокаев Б., Увод во правото, Скопје, 1988.
5. Бајалџиев Д., Миџајков М., Тасковска Д., Вовед во правото, Скопје, 2004.
6. Габер С., Теорија на државата и правото, Скопје, 1986.
7. Габер С., Увод во државата и правото , Скопје, 1980.
8. Грегов Р., Пеган В., Увод у државу и право , Загреб, 2016.
9. Гризо Н., Гелевски С., Давитковски Б., Павловска Данева А., Административно право, Скопје, 2008.
10. Грнџаревски В., Куџуловска Р., Миланова В., Основи на правото, Скопје, 2010.
11. Живковска Р., Општ дел на граѓанското право , Скопје, 2006.
12. Живковска Р., Практикум, Општ дел на граѓанското право , Скопје, 2005.
13. Живковска Р., Стварно право , книга прва, Скопје, 2005.
14. Институт отворено општество, Учиме право, Скопје, 2015.
15. Институт отворено општество, Учиме право, Скопје, 2006.
16. Институт отворено општество, Учиме право, Скопје, 2002.
17. Климовски С., Караџаџиева Т., Дескоска Р., Конституџионо уредување на Република Македонија , Скопје, 2006.
18. Климовски С., Дескоска Р., Караџаџиева Т., Уставно право, Скопје, 2009.
19. Климовски С., Митков В., Дескоска Р., Караџаџиева Т., Уставно право и политички систем, Скопје, 2003.
20. Лилиќ С., Драшкиќ М., Основи права, Београд, 2006.
21. Лукиќ Д. Р., Кошутиќ Б., Увод у право, Београд, 1988.
22. Македониум – антологија на македонската национално- политичка мисла (сто години од Илинденското востание), Скопје, 2003.
23. Македонска академија на науките и уметностите, Прилози за обичајното право на македонскиот народ, Том 1, Скопје, 2000.
24. Маџијавели Н., Владетел, Силсонс, Скопје, 2004.

25. Митровиќ Д., Основи права, Београд, 2017.
26. Мишелин Р. Ишеј, Човекови права, зборник на основни политички есеи, говори и документи, МИ-АН, Скопје, 2002.
27. Мишулин. А. В, Историја на Стариот Свет , Силсонс, Скопје, 2002.
28. Младинска книга, Историја, Скопје, 2009.
29. Младинска книга, Фактопедија, Скопје, 2008.
30. Младинска книга, Човек, Скопје, 2008.
31. Младински образовен форум, Мала судска тура, Скопје, 2005.
32. Mjeldheim L., Lillejord S., Solvberg E., Спектар, Феникс, Скопје, 2006.
33. Петровски Д., Демократија и граѓанско образование , Битола, 2003.
34. Пижевски С., Николовски А., Извадоци од основи на правото книга I и II, Скопје 1981.
35. Савремена администрација, Енциклопедија политичке културе , Београд, 1993.
36. Спасов А., Државниот суверенитет и глобализацијата, Скопје, 2011.
37. Ташковски Д., Македонија низ вековите , Скопје, 1985.
38. Топер, Голем лексикон на странски зборови и изрази , Скопје, 2001.
39. Фрчкоски Љ., Тупурковски В., Ортаковски В., Меѓународно јавно право, Скопје, 1995.

KULLANILMIŞ KANUNLAR

1. Закон за државјанство, „Службен весник на Р Македонија“, бр.67/1992.
2. Закон за безбедност и здравје при работа, „Службен весник на Р Македонија“, бр.92/2007.
3. Закон за јавна чистота, „Службен весник на Р Македонија“, бр.130/2010.
4. Закон за лично име, „Службен весник на Р Македонија“, бр.8/1995.
5. Закон за облигационите односи, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 18/2001.
6. Закон за организација и работа на органите на државната управа, „Службен весник на Р Македонија“, бр 58/2000.

7. Закон за правда за децата, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 148/2013.
8. Закон за прекршоците против јавниот ред и мир, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 66/2007. и бр.152/2015.
9. Закон за заштита на потрошувачите, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 38/2004.
10. Закон за семејство, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 153/2014.
11. Закон за собрание, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 04/2009.
12. Закон за сопственост и други стварни права, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 18/2001.
13. Закон за средно образование, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 44/1995.
14. Закон за странци, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 35/2006.
15. Закон за судовите, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 7/2006.
16. Кривичен законик, „Службен весник на Р Македонија“, бр. 37/1996.
17. Устав на Република Северна Македонија.

